

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв

Українська та зарубіжна музичні літератури

ПРОГРАМА

**для музичної школи, музичного відділення
початкового спеціалізованого мистецького
навчального закладу (школи естетичного виховання)**

Київ 2008

Укладачі: **Я.А. Бодак, В.В. Гукова, О.В. Єпімахова,
О.А. Карлова, В.В. Кулик, О.І. Полячок,
О.М. Семирозум, Н.І. Смольська, І.М. Томасин** –
викладачі мистецьких навчальних закладів України

Керівник **Т.Й. Постолюк**

Рецензент **О.М. Давидова** – кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри історії української музики Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського, член Національної спілки композиторів України, член експертної ради Всеукраїнського конкурсу навчальних програм

Відповідальна
за випуск **Н.І. Смольська**

Редактор **Я.А. Бодак**

© Державний методичний центр
навчальних закладів культури
і мистецтв України, 2008

ЗМІСТ

Відомості про укладачів	
П О Я С Н Ю В А Л Ь Н А З А П И С К А	
Вступ	
Мета і основні завдання навчального предмета “Українська та зарубіжна музичні літератури”	
Характеристика структури курсу	
Побудова та зміст курсу: методологічні засади і методичні рекомендації	
Особливості організації навчально-виховного процесу	
Рекомендації щодо організації та проведення контрольних заходів	
Рекомендації щодо проведення випускного іспиту з предмета “Українська та зарубіжна музичні літератури”	
Організація обліку успішності та критерії оцінювання навчальних досягнень учнів	
З М І С Т Н А В Ч А Л Ь Н О Г О М А Т Е Р І А Л У. Варіант 1.	
Орієнтовний тематичний план (Термін вивчення предмета – 6 років)	
Початковий курс (6 тематичних розділів)	
Основний курс (18 тематичних розділів)	
З М І С Т Н А В Ч А Л Ь Н О Г О М А Т Е Р І А Л У. Варіант 2.	
Орієнтовний тематичний план (Термін вивчення предмета – 5 років)	
Початковий курс (6 тематичних розділів)	
Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок	
Вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять	
Основний курс (9 тематичних розділів)	
Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок	
Вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять	
Д О Д А Т К И	
Додаток № 1. Орієнтовний варіант тесту	
Додаток № 2. Орієнтовний варіант анкети	
Додаток № 3. Орієнтовний варіант музичної вікторини	
Додаток № 4. Орієнтовний варіант музичної вікторини для випускного іспиту	
Додаток № 5. Орієнтовний варіант анкети для випускного іспиту	
Додаток № 6. Рекомендації щодо оформлення відповідей на питання анкети для випускного іспиту	
Додаток № 7. Рекомендації щодо оцінювання робіт випускного іспиту	
Додаток № 8. Словник емоційно-образних визначень характеру музики	
Б І Б Л І О Г Р А Ф І Я	

Відомості про укладачів

- Я.А. Бодак** - викладач-методист Дрогобицького державного музичного училища ім. В. Барвінського
- В.В. Гукова** - викладач-методист дитячої музичної школи № 1 м. Суми
- О.В. Єпімахова** - викладач-методист дитячої музичної школи № 7 м. Кривий Ріг
- О.А. Карлова** - викладач-методист дитячої музичної школи № 3 м. Кривий Ріг
- В.В. Кулик** - викладач-методист дитячої музичної школи м. Вишневе Київської області
- О.І. Полячок** - викладач-методист дитячої музичної школи № 3 м. Кіровограда
- Т.Й. Постоловська** - кандидат мистецтвознавства, викладач-методист Київського державного вищого музичного училища ім. Р.М. Глієра, голова експертної комісії за напрямом «Музичне мистецтво» та член експертної ради Всеукраїнського конкурсу навчальних програм
- О.М. Семирозум** - викладач вищої категорії дитячої музичної школи № 35 м. Києва
- Н.І. Смольська** - методист вищої категорії Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України, викладач-методист дитячої музичної школи № 14 ім. Д. Кабалевського м. Києва
- І.М. Томасишин** - викладач-методист дитячої школи мистецтв № 8 м. Києва

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Вступ

На сучасному етапі курс музичної літератури в школах естетичного виховання набуває якості головного інтегровального предмета. Саме на уроках музичної літератури слухові та професійні виконавські навички учнів, здобуті ними теоретичні знання, естетичні та емоційні враження виступають чинниками формування цілісного уявлення про духовний розвиток людства та взаємозв'язок музичного мистецтва з іншими видами художньої діяльності людини. Таким чином, музична література як теоретичний предмет узагальнювального характеру сприяє становленню загальноестетичної культури учнів та підвищує рівень фахової підготовки майбутніх професійних музикантів.

Програма з предмета “Українська та зарубіжна музичні літератури” розрахована на учнів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (шкіл мистецтв, музичних шкіл).

Згідно з Типовими навчальними планами музичної школи, музичного відділення початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу (школи естетичного виховання)¹ предмет “Українська та зарубіжна музичні літератури” об'єднує курси української музичної літератури та зарубіжної музичної літератури, які раніше викладалися окремо. Це дає можливість сформуванню в учнів цілісне об'ємне уявлення про музичну культуру людства в історичній перспективі, об'єднати різні явища культурного простору в єдиний потік. Така точка зору на здобутки вітчизняної музики дозволяє яскравіше відчувати її унікальність та своєрідність і, водночас, спорідненість із найвищими досягненнями світової культури.

Програма спирається на зміст попередніх програм та розгорнутих тематичних планів з музичної літератури, а саме Лагутіна О.І. та Смирнової Є.С. (М., 1970), Лисянської Є.Б. (М., 1988), Лісецького С.Й. (К., 1989), Бодака Я.А. (К., 2001), Борисевич Ж.В., Ведищевої Т.В., Хрустальнової Н.О., Яковчук Н.Н. (К., 2003). Водночас, у Програмі запропоновано новий підхід до викладання деяких розділів і тем, що відбиває педагогічний і музикознавчий досвід її укладачів, а також враховує потреби сучасної музичної школи.

При підготовці навчальної Програми був врахований принцип комплексного вивчення учнями музичних дисциплін, який передбачає міжпредметні зв'язки (“Музичний інструмент”, “Сольфеджіо”, “Коллективне музичення”) і активно спирається на отримані знання, вміння та навички.

Навчальна Програма з предмета “Українська та зарубіжна музичні літератури” як навчальне видання має наступну структуру:

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

- Вступ
- Мета і основні завдання навчального предмета “Українська та зарубіжна музичні літератури”

¹ Затверджено наказом Міністерства культури і туризму України від 18.07.2006 № 570/0/16-06.

- Характеристика структури курсу
- Побудова та зміст курсу: методологічні засади і методичні рекомендації
- Особливості організації навчально-виховного процесу
- Рекомендації щодо організації та проведення контрольних заходів
- Рекомендації щодо проведення випускного іспиту з предмета «Українська та зарубіжні музичні літератури»
- Організація обліку успішності та критерії оцінювання навчальних досягнень учнів

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ (Основна частина)

ВАРІАНТ 1

- Орієнтовний тематичний план
- Перелік основних завдань щодо формування й розвитку умінь і навичок та вимоги щодо засвоєння основних музичних термінів і понять до кожного року вивчення предмета або розділу курсу
- Зміст предмета по кожному року вивчення предмета або розділу курсу
- Музичний (ілюстративний) матеріал (обов'язковий і рекомендований) до кожного року вивчення предмета або розділу курсу

ВАРІАНТ 2

- Орієнтовний тематичний план
- Перелік основних завдань щодо формування й розвитку умінь і навичок та вимоги щодо засвоєння основних музичних термінів і понять до кожного року вивчення предмета або розділу курсу
- Зміст предмета по кожному року вивчення предмета або розділу курсу (адаптувати відповідно до змісту предмета за *ВАРІАНТОМ 1*)
- Музичний (ілюстративний) матеріал (обов'язковий і рекомендований) до кожного року вивчення предмета або розділу курсу (адаптувати відповідно до змісту предмета за *ВАРІАНТОМ 1*)

БІБЛІОГРАФІЯ

ДОДАТКИ

- *Додаток № 1.* Орієнтовний варіант тесту
- *Додаток № 2.* Орієнтовний варіант анкети
- *Додаток № 3.* Орієнтовний варіант музичної вікторини
- *Додаток № 4.* Орієнтовний варіант музичної вікторини для випускного іспиту
- *Додаток № 5.* Орієнтовний варіант анкети для випускного іспиту
- *Додаток № 6.* Рекомендації щодо оформлення відповідей на питання анкети для випускного іспиту
- *Додаток № 7.* Рекомендації щодо оцінювання робіт випускного іспиту
- *Додаток № 8.* Словник емоційно-образних визначень характеру музики

**Мета і основні завдання навчального предмета
“Українська та зарубіжна музичні літератури”**

При викладанні предмета “Українська та зарубіжна музичні літератури” необхідно враховувати такі взаємопов’язані аспекти:

навчальний — формування системи знань про музичне мистецтво та його зв’язки з іншими видами мистецтв;

виховний — формування культури сприйняття, почуттів, світогляду та морально-естетичного ідеалу;

розвиваючий — всебічний гармонійний розвиток особистості учня, розвиток бачення національного у контексті всесвітнього.

Відповідно до цього **мета** предмета “Українська та зарубіжна музичні літератури” полягає у вихованні національно свідомої гармонійної особистості зі сформованими базовими елементами художнього мислення та навичками початкової професійної музичної освіти.

Визначена мета курсу обумовила наступні його **завдання**:

- сформувані вміння усвідомлено та емоційно слухати музику, розширити музичний світогляд, закласти основи музичного смаку і системи естетичних цінностей, створивши тим самим передумови для подальшої мистецької освіти (самоосвіти) учня;
- виховати любов і повагу до українського музичного мистецтва в усіх його історико-стильових та жанрових виявах; сформувані уявлення про своєрідність національного музичного мистецтва;
- надати учню комплекс інформаційних та понятійних знань, що виступають засобом пізнання та складають основу музично-теоретичних і музично-історичних уявлень про музику;
- виховати в учнів спеціальні вміння: сформувані у них початкові навички аналізу музичних творів та вміння викладати свої думки і враження про ті чи інші явища музичного мистецтва.

Характеристика структури курсу

Згідно з Типовими навчальними планами Програма з предмета “Українська та зарубіжна музичні літератури” розрахована на 6 або 5 років викладання. Загальний обсяг курсу складає 350 годин.

При викладанні предмета протягом 6-ти років (далі **ВАРІАНТ 1**) матеріал вивчається з 3-го по 8-й класи (строк навчання 8 років) і з 1-го по 6-й класи (строк навчання 6 років). Розподіл годин становить: 1,5 години на тиждень протягом перших чотирьох років вивчення предмета і по 2 години на тиждень упродовж двох останніх років.

Як варіант Типовими навчальними планами дозволено планування вивчення предмета “Українська та зарубіжна музичні літератури” протягом 5 років (далі **ВАРІАНТ 2**): з 4-го по 8-й клас (строк навчання 8 років) і з 2-го по 6-й клас (строк навчання 6 років). У цьому випадку розподіл годин становить 2 години на тиждень.

Враховуючи специфіку предмета та вікові особливості учнів, курс поділяється на початковий і основний.

Початковий курс за 6-річним терміном викладання предмета охоплює 2 роки, а за 5-річним – 1,5 року. Мета початкового курсу полягає в ознайомленні учнів зі змістом та будовою музичних творів, основними жанрами народної та професійної музики.

Основний курс за 6-річним терміном викладання предмета триває 4 роки, а за 5-річним – 3,5 року. Його зміст побудовано за хронологічним принципом і охоплює розвиток музичного мистецтва від давніх часів до сучасності.

Розмежування матеріалу на українську і зарубіжну музику здійснено лише там, де цього потребує його специфіка.

Вивчення матеріалу по тематичних розділах за 6-річним терміном викладання предмета (*ВАРІАНТ 1*) розподілено наступним чином:

ПОЧАТКОВИЙ КУРС (6 тематичних розділів)

- **перший рік вивчення предмета**
I семестр. **Розділ I. Музика в нашому житті**
Розділ II. Зміст музичних творів
II семестр. **Розділ III. Елементи музичної мови**
Розділ IV. Мистецтво музичного виконавства
- **другий рік вивчення предмета**
I семестр. **Розділ V. Українська народна музична творчість**
II семестр. **Розділ VI. Музичні жанри та форми**

ОСНОВНИЙ КУРС (18 тематичних розділів)

- **третій рік вивчення предмета**
Музична культура від Стародавнього світу до епохи класицизму
I семестр. **Розділ I. Музична культура від Стародавнього світу до епохи бароко**
Розділ II. Музична культура Західної Європи на межі XVII та XVIII століть. Творчість Генделя і Баха як новий етап в історії світової музики
Розділ III. Українська музика епохи бароко
II семестр. **Розділ IV. Західноєвропейська музика епохи класицизму**
Розділ V. Українська музика епохи класицизму
- **четвертий рік вивчення предмета**
Музична культура XIX століття
I семестр. **Розділ VI. Романтизм — провідний напрямок у мистецтві XIX ст.**
II семестр. **Розділ VII. Російська музика першої половини та середини XIX ст.**
Розділ VIII. Українська музична культура XIX ст.
Розділ IX. Класики західноєвропейської опери XIX ст.
- **п'ятий рік вивчення предмета**
Музична культура другої половини XIX ст. – першої половини XX ст.
I семестр. **Розділ X. Музична культура Росії другої половини XIX ст.**
II семестр. **Розділ XI. Українська музика і світова музична культура**
Розділ XII. Музична культура України другої половини

XIX ст. – початку XX ст.

- **шостий рік вивчення предмета**

Музична культура кінця XIX – початку XXI століття

I семестр. **Розділ XIII. Музична культура Росії кінця XIX – початку XX ст.**

Розділ XIV. Музичний імпресіонізм

Розділ XV. Нові течії у музиці XX ст.

Розділ XVI. Музична культура Росії XX ст.

II семестр. **Розділ XVII. Українська музична культура середини XX – початку XXI ст.**

Розділ XVIII. Музичні традиції регіонів

Вивчення матеріалу по тематичних розділах за 5-річним терміном викладання предмета (*ВАРІАНТ 2*) розподілено наступним чином:

ПОЧАТКОВИЙ КУРС (6 тематичних розділів)

- **перший рік вивчення предмета**

I семестр. **Розділ I. Музика в нашому житті**

Розділ II. Зміст музичних творів

Розділ III. Елементи музичної мови

II семестр. **Розділ IV. Мистецтво музичного виконавства**

Розділ V. Українська народна музична творчість

- **другий рік вивчення предмета**

I семестр. **Розділ VI. Музичні жанри та форми**

ОСНОВНИЙ КУРС (18 тематичних розділів)

Музична культура від Стародавнього світу до епохи класицизму

II семестр. **Розділ I. Музична культура від Стародавнього світу до епохи бароко**

Розділ II. Музична культура Західної Європи на межі XVII та XVIII століть. Творчість Генделя і Баха як новий етап в історії світової музики

Розділ III. Українська музика епохи бароко

Розділ IV. Західноєвропейська музика епохи класицизму

- **третій рік вивчення предмета**

Музична культура від класицизму до романтизму

I семестр. **Розділ IV. Західноєвропейська музика епохи класицизму (продовження)**

Розділ V. Українська музика епохи класицизму

Розділ VI. Романтизм — провідний напрямок у мистецтві XIX ст.

II семестр. **Розділ VI. Романтизм як провідний напрямок у мистецтві XIX ст. (продовження)**

Розділ VII. Російська музика першої половини та середини XIX ст.

Розділ VIII. Українська музична культура XIX ст.

Розділ IX. Класики західноєвропейської опери XIX ст.

- **четвертий рік вивчення предмета (дивитись *ВАРІАНТ 1* – п'ятий рік**

вивчення предмета)

- ***п'ятий рік вивчення предмета*** (дивитись **ВАРІАНТ 1 – шостий рік вивчення предмета**)

Особливістю основного курсу Програми є наявність у ньому необов'язкових для вивчення тем. У тексті Програми ці теми позначені зірочкою (). До вивчення зазначені теми вводяться винятково за рішенням викладача і складають ту частину матеріалу, яку викладач має право змінювати у межах Програми. Якщо викладач не включає такі теми до робочого плану, вивільнені години заповнюються за рахунок поглибленого вивчення матеріалу з обов'язкових тем курсу.*

Побудова та зміст курсу: методологічні засади і методичні рекомендації

Мета та завдання предмета “Українська та зарубіжна музичні літератури” визначають наступні методологічні принципи Програми:

1. До вивчення і ознайомлення у навчальному процесі відібрано твори, що складають золотий фонд світової музичної культури, є доступними для дитячого сприйняття та популярними серед широких слухацьких мас.

2. Українській музиці в даній Програмі надано статус носія національної своєрідності українського народу. Саме тому всі теми української музичної літератури у Програмі є обов'язковими для вивчення.

3. Початковий курс складається із 6-ти тематичних розділів, а саме: вступного “Музика в нашому житті” та п'яти основних “Зміст музичних творів”, “Елементи музичної мови”, “Мистецтво музичного виконавства”, “Українська народна музична творчість”, “Музичні жанри та форми”. Зважаючи на те, що предмет починають викладати дітям більш раннього віку, такий розподіл навчального матеріалу сприятиме розвитку у дітей здатності емоційно реагувати на музику і створить передумови до подальшого її осмислення.

4. Визначення українського музичного мистецтва пріоритетним чинником у процесі формування національної свідомості учнів зумовило виділення в окрему та одну із найзначніших тем курсу блоку “Українська народна музична творчість”. Передбачається практичне засвоєння значної кількості фольклорних зразків.

5. Вивчення розділу “Музичні жанри та форми” пропонується безпосередньо після тематичного розділу “Українська народна музична творчість”. Таке структурування матеріалу підкреслить зв'язок жанрів професійної та народної музичної творчості і полегшить сприйняття і засвоєння поняття жанру в музиці.

6. В **основному курсі**, який складається із 18-ти тематичних розділів, застосовано елементи історичного підходу. Це виявилось у розширенні хронологічних рамок Програми і введенні низки оглядових тем, що

висвітлюють розвиток музичного мистецтва від давніх часів до сучасності, а також соціокультурні та історико-стильові явища світової культури. Матеріал оглядових тем, з одного боку, має сприяти формуванню в учнів цілісного уявлення про музичну культуру людства, а з іншого, — скласти інформаційне підґрунтя для вивчення основних тем курсу. Позитивний момент зазначених оглядових тем полягає у можливості застосування міжпредметних зв'язків широкого плану. Проведення паралелей з іншими видами мистецтва та виявлення взаємовпливу історико-культурних подій і мистецьких процесів сприятиме формуванню в учнів цілісного уявлення про розвиток духовних надбань людства.

7. Хронологічний метод викладання матеріалу в **основному курсі** передбачає використання історико-стильового підходу, який, однак, рекомендується застосовувати із суттєвими обмеженнями. Викладання курсу музичної літератури з історичної точки зору виходить за межі мети і завдань даного предмета. Разом з тим, до Програми введено основні історико-стильові поняття музичного процесу. Застосування історико-стильової термінології (бароко, класицизм, романтизм тощо) виступає засобом структурування музичного матеріалу. Знайомство із конкретними стильовими явищами має відбуватися на початковому рівні.

8. У Програмі запропоновано вивчати творчість композитора як цілісне явище, без докладного розгляду її еволюції. У початковому спеціалізованому мистецькому навчальному закладі є недоцільним розгляд процесу формування індивідуального стилю, оскільки це потребує аналізу значної кількості творів митця, що ілюструють етапи його творчого становлення.

9. В останньому тематичному розділі Програми передбачено години на ознайомлення із музичною культурою регіону. У розділі “Музичні традиції регіонів” можна розглядати явища, які сформовані під впливом конкретних історико-культурних подій та процесів, а саме: музика етнічних груп, що проживають на території України, твори композиторів регіону, мистецьке життя краю (фестивалі сучасної академічної музики тощо), музичні явища, що зумовлені історичними причинами (богослужбові піснеспіви греко-католицької чи римо-католицької церкви, пісні УПА тощо). Матеріал теми не обмежується хронологічними рамками і є творчою роботою викладача.

10. Для кращого засвоєння учнями музичних термінів і понять вони вводяться поступово і з повторенням протягом усього терміну вивчення предмета.

11. Музичний (ілюстративний) матеріал до тем розподілено на обов'язковий для вивчення (у тексті виділено жирним шрифтом із зазначенням в дужках найважливіших музичних тем) і рекомендований.

Якщо викладач не має можливості використання зазначених у Програмі рекомендованих творів або вважає ознайомлення з ними недоцільним, він може залучити інший музично-ілюстративний матеріал.

Особливості організації навчально-виховного процесу

Навчальний процес у початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладах структурований у 35 тижнів на рік, що за основним 6-річним терміном викладання предмета (*ВАРІАНТ 1*) відповідає 52,5 годинам на рік протягом перших 4-х років вивчення предмета і 70 годинам на рік протягом останніх двох років вивчення предмета, а за 5-річним терміном викладання предмета (*ВАРІАНТ 2*) – 70 годинам на рік протягом всього періоду вивчення предмета. Відповідно до семестрового поділу, на перше півріччя припадає 16 тижнів (24 години або відповідно 32 години), а на друге – 20 тижнів (28,5 годин або відповідно 38 годин). Із них передбачені години на вивчення нового матеріалу, на повторення матеріалу, на проведення контрольних і підсумкових уроків.

Основною формою проведення занять є урок.

Поряд із викладенням нового матеріалу обов'язковими складовими уроку є опитування і слухання музики.

Опитування, як правило, проводиться на кожному уроці. Форми опитування можуть бути різноманітними. Це й контроль за виконанням домашніх завдань (дивитись **Рекомендації щодо організації та проведення контрольних заходів**), закріплення матеріалу поточного уроку, заслуховування спостережень і роздумів учнів щодо прослуханих творів.

Слухання музики є обов'язковою частиною уроку і має супроводжуватись обміном враженнями та поясненнями викладача.

Рекомендації щодо організації та проведення контрольних заходів

Функція контрольних заходів полягає у перевірці та закріпленні учнями набутих знань та навичок. Контрольні заходи розподіляються на поточні, так звані тематичні опитування, підсумкові, які здійснюються наприкінці семестру або навчального року та випускний іспит.

Матеріал для контрольних заходів викладач добирає самостійно або використовує наявну навчально-методичну літературу.

Рекомендується проводити поточні та підсумкові контрольні заходи у наступних формах:

- тестування;
- анкетування;
- письмові контрольні роботи в ігровій формі;
- музична вікторина;
- усне опитування;
- реферат;
- інші форми;
- випускний іспит.

Тестування. Форма контролю (контрольного уроку) у вигляді тесту дає можливість швидко оцінити рівень фактологічних та понятійно-термінологічних знань учнів. Крім того, тестування можливе для усіх без

винятку тем курсу (на відміну від вікторини). Саме ці чинники сприяють зручності тесту як форми контролю.

Водночас тестування має негативні моменти. Як показує практика, у гуманітарній сфері досить добре відповісти на тест спроможний навіть той учень, який має про об'єкт опитування найзагальніші уявлення (допоміжними чинниками часто виступають або саме формулювання питання, або варіанти відповідей). Крім того, тест як форма опитування не сприяє розвитку мовних навичок учня.

Тому, рекомендується проводити тестування протягом початкового курсу. Позитив використання тесту саме на цьому етапі навчання полягає, з одного боку, в присутності ігрового ефекту, а з другого боку – у закріпленні в учнів за терміном чітко сформульованого понятійного знання.

Варіант тесту дивитись у *Додатку № 1*.

Анкетування є більш складною формою контролю (контрольного уроку). Відсутність варіативності відповідей і мобільність анкетування сприяє його зручності як форми перевірки фактологічних і понятійних знань учнів. Проте, як і тест, анкета не сприяє розвитку мовних навичок учнів. Разом з тим, зважаючи на позитивні моменти анкетування, рекомендується проводити його протягом усього курсу викладання предмета. Обсяг питань, їхній зміст і рівень складності визначається матеріалом опитування і віковими особливостями учнів.

Варіант анкети дивитись у *Додатку № 2*.

До письмових контрольних робіт у ігровій формі можна віднести розв'язання кросвордів, ребусів, заповнення різноманітних таблиць тощо.

Музична вікторина має бути обов'язковою формою контролю (контрольного уроку) протягом усього курсу викладання предмета. Особливий статус цієї форми контролю визначається її функціями: вікторина є єдиним засобом закріплення і перевірки в учнів їхнього слухового досвіду. Поняття “слуховий досвід” охоплює не лише знання конкретних музичних творів, але й уміння учнів розрізняти на слух звучання вокальних та інструментальних тембрів, визначати жанр твору, регістрові, штрихові, темпово-динамічні та фактурні особливості композиції.

Саме для перевірки слухових уявлень, що не пов'язані із визначенням конкретного твору та його авторства, рекомендується застосовувати музичну вікторину у початковому курсі. Надалі використання вікторини як форми контролю набуває звичного вигляду. При цьому, відповідаючи на завдання вікторини, учні мають дотримуватись визначеного стандарту в оформленні відповіді: композитор (ініціали й прізвище), повна назва твору та його жанр, фрагмент твору (частина, дія), конкретний номер із зазначенням жанру (аріозо, хор, тема головної партії), тональність (обов'язково для сонатної форми; в інших випадках — на розсуд викладача). До вікторини необхідно добирати найяскравіші і найважливіші, з точки зору знання музичного твору, його фрагменти. Загальну кількість номерів для вікторини зазвичай визначає матеріал теми. Зважаючи на максимальну кількість балів, яку може отримати учень, а саме — 12 балів, доцільніше формувати вікторину з 12-ти музичних

номерів. При цьому, для перевірки щойно вивченої теми до вікторини можна включити фрагменти творів, які вивчалися раніше.

Варіант вікторини дивитись у *Додатку № 3*.

Форма **усного опитування** є найбільш складною формою контролю. Вона вимагає актуалізації не лише фактологічних і понятійних знань учня, але й активізації пам'яті, логіки, мовлення, асоціативності. Як зазначалося вище, уміння розповідати про музику є одним із завдань предмета “Українська та зарубіжна музичні літератури”. Саме тому форма усного опитування залишається однією з провідних форм контролю. Вона повинна проводитись систематично і з постійним підвищенням вимог.

Задля полегшення сприйняття учнями цієї форми контролю доцільним, але не обов'язковим є проведення усного опитування в ігровій формі.

Реферат не є обов'язковою формою контролю і може бути рекомендований для учнів, які будуть продовжувати мистецьку освіту.

Інші форми. Письмова або усна характеристика творів з репертуару учня за фахом, творча письмова робота тощо.

Випускний іспит. Проводиться як правило у письмовій формі і складається переважно з двох частин – музичної вікторини та анкети (дивитись **Рекомендації щодо проведення випускного іспиту з предмета “Українська та зарубіжна музичні літератури”**).

Рекомендації щодо проведення випускного іспиту з предмета “Українська та зарубіжна музичні літератури”

Відповідно до Типових навчальних планів іспит із предмета “Українська та зарубіжна музичні літератури” проводиться наприкінці курсу навчання – у 6-му класі (зі строком навчання 6 років) та 8-му класі (зі строком навчання 8 років). Основна мета іспиту — перевірити якість засвоєння набутих знань. Оцінка за іспит виставляється на підставі відповіді під час іспиту.

Для тих учнів, які мають бажання продовжити мистецьку освіту за напрямом «Теорія музики» у вищих навчальних закладах культури і мистецтв, вимоги до складання випускного іспиту необхідно орієнтувати на **Вимоги з фахових іспитів для вступників до вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації**, затверджені Міністерством культури і мистецтв України від 12 квітня 2005 року. На вступному екзамені з предмета «Музична література» абітурієнт повинен:

- виявити знання предмета музичної літератури в обсязі програми ДМШ всіх років вивчення (життєвий і творчий шлях композитора, аналіз музичних творів, визначення фрагментів музичних творів (10-15) на слух);
- виявити вміння аналізувати музичний твір, визначити образний зміст головного тематизму;
- виявити знання головних особливостей музичних жанрів та музичних форм, що зустрічаються у програмних творах;
- виявити знання музикознавчих термінів;

- виявити знання народно-пісенної творчості (заспівати відомі народні пісні соло або у власному супроводі);
- виявити навички володіння музичним інструментом і голосом (зіграти чи заспівати головні теми творів, що аналізуються);
- виявити загальний рівень культури, знання найважливіших явищ історії суспільства, літератури, живопису.

Іспит із предмета “Українська та зарубіжна музична література” переважно проводиться у письмовій формі і складається з двох частин: музичної вікторини і анкетування.

Зважаючи на традиції навчального закладу та досвід викладачів, іспит може включати й інші форми, а саме: усну відповідь, характеристику твору з фаху, творчу письмову роботу тощо. Однак ці форми відповідей мають статус додаткових і вводяться за бажанням викладачів теоретичного відділу навчального закладу.

Першою частиною іспиту є *музична вікторина*. Музична вікторина складається з фрагментів творів, які обов’язкові для вивчення за вимогами діючої Програми. Загальний обсяг звукового матеріалу повинен охоплювати не менше ніж 50 музичних тем, з яких безпосередньо на іспит добирається 12 фрагментів. Формування списку тем вікторини має проводитись таким чином, щоб зразки української музики склали не менше 40% від загального матеріалу вікторини (дивитись *Додаток № 4*).

Тривалість музичних фрагментів вікторини – 1-2 хвилини. Час на виконання роботи – 1 академічна година. Робота повинна виконуватись учнями власноруч, чорнилом синього або чорного кольору на проштампованому аркуші.

Друга частина іспиту – *анкетування*.

Питання анкети стосуються основних теоретичних понять, якими повинен оперувати випускник (види мистецтва, засоби музичної виразності, музичні жанри і форми, основні музичні терміни, інструменти симфонічного оркестру, співацькі голоси тощо). Також питання анкети перевіряють знання біографічних відомостей та творчого спадку композиторів. Обсяг та зміст анкети повинен відповідати програмним вимогам і використовувати винятково матеріал тем, які передбачені Програмою для обов’язкового вивчення. Можливе часткове застосування тестової форми запитань.

Наведена у Програмі анкета (дивитись *Додаток № 5*) є орієнтовним варіантом анкети і може бути використана у якості екзаменаційної. У кожному конкретному навчальному закладі дозволяється вносити зміни до змісту орієнтовної анкети.

Анкета для іспиту затверджується на засіданні теоретичного відділу навчального закладу. Адміністрація навчального закладу повинна забезпечити кожного випускника примірником анкети із запитаннями. Учнівська відповідь має бути написана власноруч, чорнилом синього або чорного кольору на проштампованому аркуші. Для відповідей надаються 3 академічні години.

Екзаменаційні роботи випускників – музична вікторина та анкета – перевіряються викладачем у присутності членів екзаменаційної комісії. Помилки виправляються чорнилом червоного кольору.

Організація обліку успішності та критерії оцінювання навчальних досягнень учнів

Загальний облік успішності учня ведеться щосеместра. Оцінка за рік виставляється на підставі поточної успішності учня протягом I та II семестрів з обов'язковим урахуванням оцінок за контрольні заходи, а також за участь в олімпіадах, колоквіумах тощо.

Оцінювання навчальних досягнень учня відбувається за 12-бальною системою відповідно до наказу Міністерства культури і туризму України від 27.08.2001 р. № 554. Визначаються 4 рівні навчальних досягнень: початковий (1 – 3 бали), середній (4 – 6 балів), достатній (7 – 9 балів) та високий (10 – 12 балів).

КРИТЕРІЇ

оцінювання навчальних досягнень учнів музичних шкіл (музичних відділень шкіл мистецтв) з предметів спеціального циклу

Музична література Українська та зарубіжна музичні літератури²

Рівні навчальних досягнень	Бали	Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I. Початковий	1	Учень сприймає музичні твори на частковому рівні, небагатослівно їх характеризує, демонструє слабо сформоване художньо-образне мислення.
	2	Учень володіє незначною частиною тематичного матеріалу, має слабо сформований рівень сприйняття музичних творів, володіє незначною частиною спеціальної музичної термінології, словниковий запас дає змогу викласти думку на елементарному рівні.
	3	Учень здатний сприймати окремі фрагменти музичних творів із конкретним образно-художнім змістом, знає незначну частину музичного тематичного матеріалу, застосовує обмежений термінологічний словниковий запас.

² Таку назву має цей предмет у діючих Типових навчальних планах музичної школи (музичного відділення), затверджених наказом Міністерства культури і туризму України від 18.07.2006 р. № 570/0/16-06

II. Середній	4	Учень здатний сприймати музичні твори на репродуктивному рівні, але не розуміє художньо-образної специфіки музичних творів. Застосування знань та спеціальної музичної термінології на практиці задовільне.
	5	Учень володіє навичками й уміннями, які дають змогу проаналізувати окремі музичні твори, котрі мають конкретну словесно-понятійну основу; не завжди вміє інтерпретувати музичні твори, які потребують абстрактного художнього мислення; виявляє недостатнє знання спеціальної музичної термінології; словниковий запас небагатий.
	6	Учень здатний сприймати музичний матеріал, але має слабо сформоване художнє мислення, не завжди послідовно та логічно характеризує музичні твори, його розповідь потребує уточнень і додаткових запитань; учень не завжди вміє самостійно зробити аналіз музичного твору, порівняння, висновки щодо прослуханої музики.
III. Достатній	7	Учень здатний сприймати музичні твори, але робить непереконливі висновки, непослідовно викладає свої думки, допускає термінологічні помилки; учень знає найважливіший тематичний музичний матеріал, але знання нестійкі.
	8	Учень уміє сприймати музичні твори, досить повно аналізує художньо-образний зміст твору, але має стандартне мислення, йому бракує власних висновків, асоціацій, узагальнень; недостатньо володіє спеціальною музичною термінологією.
	9	Учень виявляє глибоке засвоєння тематичного музичного матеріалу, але допускає несуттєві неточності у використанні спеціальної музичної термінології, які потребують зауваження чи корегування; трапляються поодинокі недоліки у формуванні його думок щодо прослуханої музики, не завжди самостійно систематизує та узагальнює музичний матеріал.

IV. Високий	10	Учень має міцні, ґрунтовні знання, але аналізуючи музичні твори, допускає неточність у формулюваннях та спеціальній музичній термінології. Вказані неточності може виправляти самостійно.
	11	Учень володіє музичним матеріалом у межах програми, вміє використовувати набуті знання, уміння в нових музичних завданнях, демонструє знання спеціальної музичної термінології, їх усвідомлення та міцність, уміння систематизувати, узагальнювати, аналізувати, асоціювати їх з творами інших видів мистецтв.
	12	Учень має свідомі знання тематичного музичного матеріалу, здатний творчо застосовувати асоціативні зв'язки між музичними творами, вільно та свідомо використовує спеціальну музичну термінологію в роздумах, висновках та узагальненнях щодо прослуханого музичного твору; має достатньо високий рівень художнього мислення, світосприйняття та світовідчуття; самостійно використовує набуті знання, уміння та здібності в музичній діяльності.

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

ВАРІАНТ 1

ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Термін вивчення предмета – 6 років

ПОЧАТКОВИЙ КУРС ПЕРШИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА (1,5 години на тиждень)

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр		
Розділ I. МУЗИКА В НАШОМУ ЖИТТІ		
1	Музика в нашому житті	1,5
2	Музика як вид мистецтва	1,5
3	Пісенність у музиці	1,5
Розділ II. ЗМІСТ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ		
4	Що може зобразити музика	1,5
5	Природа в музиці	1,5
6	Пейзаж у музиці	1,5
7	Дитячі ігри та іграшки в музиці	1,5
8	Казка та казкові герої в музиці	1,5
9	Світ тварин у музиці	1,5
10	Музичні подорожі	1,5
11	Картини свята в музиці	1,5
12	Музичний портрет	1,5
13	Музика в родинному колі	1,5
14	Внутрішній світ людини в музиці	1,5
15	Музика посміхається	1,5
16	Зміст музичних творів. Підсумковий урок	1,5
Всього за семестр		24
II семестр		
17	Повторення матеріалу по темах I семестру	1,5
Розділ III. ЕЛЕМЕНТИ МУЗИЧНОЇ МОВИ		
18	Елементи музичної мови. Музична інтонація. Інтонації закликів та плачу	1,5
19	Інтонації запитання та відповіді, прохання та погрози	1,5
20	Мелодія	1,5
21	Лад	1,5
22	Ритм. Метр. Темп	1,5
23	Динаміка. Регістр. Штрихи. Тембр	1,5
24	Гармонія. Фактура	1,5

25	Музична тема як втілення музичного образу. Будова музичного твору	1,5
26	Способи розвитку музичної теми	1,5
27	<i>Повторення матеріалу</i>	1,5
Розділ IV. МИСТЕЦТВО МУЗИЧНОГО ВИКОНАВСТВА		
28	Виконання музики. Солісти. Вокальні голоси. Музичні інструменти орган, клавесин, фортепіано	1,5
29	Види музичних колективів. Ансамбль. Хор. Оркестр	1,5
30	МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ СИМФОНІЧНОГО ОРКЕСТРУ Група струнних смичкових інструментів	1,5
31	Група дерев'яних духових інструментів	1,5
32	Групи мідних духових та ударних інструментів	1,5
33	Симфонічна казка С. Прокоф'єва "Петрик і Вовк"	1,5
34	Б. Бріттен. "Путівник по оркестру для молоді (варіації і fuga на тему Перселла)"	1,5
35	<i>Підсумковий урок</i>	1,5
Всього за семестр		28,5
Всього за рік		52,5

ДРУГИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА
(1,5 години на тиждень)

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр		
Розділ V. УКРАЇНСЬКА НАРОДНА МУЗИЧНА ТВОРЧИСТЬ		
1	<i>Повторення матеріалу по темах першого року вивчення предмета.</i> Українська народна музична творчість. Музика авторська і музика народна	1,5
2	УКРАЇНСЬКИЙ ОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР. Календарно-обрядовий фольклор. Пісні зимового циклу	1,5
3	Театралізовані діяства та сценки. Вертеп. "Коза". "Маланка"	1,5
4	Пісні весняного циклу	1,5
5	Пісні літнього циклу	1,5
6	Жнива і жниварські обряди	1,5
7	Родинно-обрядовий фольклор	1,5
8	Весільний обряд і весільні пісні	1,5
9	НЕОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР Дитячий фольклор. Жартівливі пісні	1,5
10	Український героїчний епос. Історичні пісні	1,5
11	Думи	1,5
12	Ліричні пісні. Балади	1,5
13	Українські народні музичні інструменти та інструментальна музика	1,5
14	"Троїсті музики". Танці і танцювальні пісні	1,5
15	Пісні літературного походження. Державний гімн України	1,5
16	<i>Підсумковий урок</i>	1,5
Всього за семестр		24
II семестр		
Розділ VI. МУЗИЧНІ ЖАНРИ ТА ФОРМИ		

17	Поняття про жанри в музиці. Жанри інструментальної музики. Марш. Тричастинні форми	1,5
18	ТАНЦІ НАРОДІВ СВІТУ В ТВОРЧОСТІ КОМПОЗИТОРІВ-КЛАСИКІВ. Танцювальна інструментальна мініатюра. Старовинні західноєвропейські танці	1,5
19	Танці XVIII – XIX століть	1,5
20	Танці XX століття. Джаз	1,5
21	Жанри інструментальної мініатюри	1,5
22	Жанр варіацій та варіаційна форма. Рондо	1,5
23-24	Поняття про сонатно-симфонічний цикл та сонатну форму. Жанр сонати	3
25-26	Основні жанри оркестрової та симфонічної музики	3
27	Вокальні жанри. Пісня та романс. Куплетна форма	1,5
28	Жанри хорової музики	1,5
29	Музика у драматичному театрі. Е. Гріг. Музика до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт”	1,5
30-31	МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНІ ЖАНРИ. Жанр балету. П. Чайковський. Балети “Лускунчик” <i>або</i> “Лебедине озеро”	3
32	Жанр опери. М. Лисенко. Дитяча опера “Коза-дереза”	1,5
33-34	М. Глінка. Опера “Руслан і Людмила” <i>або</i> К.В. Глюк. Опера “Орфей і Евридика”	3
35	<i>Підсумковий урок</i>	1,5
Всього за семестр		28,5
Всього за рік		52,5

ОСНОВНИЙ КУРС
ТРЕТІЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА
(1,5 години на тиждень)

Музична культура від Стародавнього світу до епохи класицизму

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр		
Розділ I. МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ВІД СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ДО ЕПОХИ БАРОКО		
1	Огляд основних етапів розвитку світової музичної культури	1,5
2	Музична культура Стародавнього світу*	1,5
3	Музична культура Середньовіччя *	1,5
4	Музична культура Київської Русі	1,5
5	Музична культура епохи Відродження*	1,5
6	Бароко в західноєвропейській музиці. Зародження і розвиток опери у XVII–XVIII ст.*	1,5
7	Інструментальна музика епохи бароко. А. Вівальді. Концерти “Чотири пори року”	1,5
Розділ II. МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ НА МЕЖІ XVII ТА XVIII СТОЛІТЬ. ТВОРЧИСТЬ ГЕНДЕЛЯ І БАХА ЯК НОВИЙ ЕТАП В ІСТОРІЇ СВІТОВОЇ МУЗИКИ		
8	Г.Ф. ГЕНДЕЛЬ. Творчий портрет	1,5
9	Й.С. БАХ. Біографія та короткий огляд творчості	1,5
10	Кантатно-ораторіальні та органні твори	1,5
11	Клавірні твори	1,5
12	“Добре темперований клавір” (ДТК)	1,5

Розділ III. УКРАЇНСЬКА МУЗИКА ЕПОХИ БАРОКО		
13	Розвиток професійної музики. Канти	1,5
14	Партесний концерт. М. ДИЛЕЦЬКИЙ. Творчий портрет	1,5
15	Г. СКОВОРОДА — філософ, поет і композитор	1,5
16	<i>Підсумковий урок</i>	1,5
Всього за семестр		24
II семестр		
Розділ IV. ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА МУЗИКА ЕПОХИ КЛАСИЦИЗМУ		
17	Загальна характеристика класицизму як стилю в мистецтві другої половини XVIII – першої чверті XIX ст. Віденська класична школа	1,5
18	Й. ГАЙДН. Біографія та короткий огляд творчості	1,5
19-20	Будова сонатно-симфонічного циклу та сонатної форми. Склад оркестру Й. Гайдна. Симфонія № 103 <i>Мі бемоль мажор</i> “З тремоло литавр”	3
21	Будова класичної сонати. Соната для клавіру <i>мі мінор</i>	1,5
22	В.А. МОЦАРТ. Біографія та короткий огляд творчості	1,5
23-24	Опера “Весілля Фігаро”	3
25	Симфонія № 40 <i>соль мінор</i>	1,5
26	Соната для фортепіано № 11 <i>Ля мажор</i>	1,5
27	Л. БЕТХОВЕН. Біографія та короткий огляд творчості	1,5
28	Соната для фортепіано № 8 <i>до мінор</i> “Патетична”	1,5
29	Симфонія № 5 <i>до мінор</i>	1,5
30	Увертюра “Еґмонт”	1,5
Розділ V. УКРАЇНСЬКА МУЗИКА ЕПОХИ КЛАСИЦИЗМУ		
31	М. БЕРЕЗОВСЬКИЙ. Біографія та короткий огляд творчості. Хоровий концерт “Не отвержи мене во время старости”	1,5
32	Д. БОРТНЯНСЬКИЙ. Біографія та короткий огляд творчості	1,5
33	Духовні хорові твори	1,5
34	А. ВЕДЕЛЬ. Біографія та короткий огляд творчості. Хоровий концерт “Доколе, Господи, забудеши мя”	1,5
35	<i>Підсумковий урок</i>	1,5
Всього за семестр		28,5
Всього за рік		52,5

ЧЕТВЕРТИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

(1,5 години на тиждень)

Музична культура XIX століття

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр		
1	<i>Повторення матеріалу по темах третього року вивчення предмета</i>	1,5
Розділ VI. РОМАНТИЗМ — ПРОВІДНИЙ НАПРЯМОК У МИСТЕЦТВІ XIX СТ.		
2	Загальна характеристика романтизму як напрямку в мистецтві XIX ст. Ф. ШУБЕРТ. Біографія та короткий огляд творчості	1,5
3	Жанри пісні та фортепіанної мініатюри в творчості Ф. Шуберта	1,5
4	Вокальні цикли “Прекрасна мельниківна”, “Зимова путь”	1,5

5	Симфонія № 8 <i>сі мінор</i> “Незакінчена”	1,5
6	Ф. ШОПЕН. Біографія та короткий огляд творчості	1,5
7	Мазурки, полонези, вальси	1,5
8	Етюд, ноктюрни, прелюдії	1,5
9	Італійська опера початку ХІХ ст.* ДЖ. РОССІНІ. Творчий портрет. Опера “Севільський цирульник”*	1,5
10	Н. ПАГАНІНІ – постать романтичного віртуоза-виконавця. Творчий портрет	1,5
11	Р. ШУМАН. Творчий портрет	1,5
12	Ф. МЕНДЕЛЬСОН. Творчий портрет*	1,5
13	Ф. ЛІСТ. Творчий портрет*	1,5
14	Б. СМЕТАНА. Огляд творчості* А. ДВОРЖАК. Огляд творчості*	1,5
15	Е. ГРІГ. Творчий портрет	1,5
16	<i>Підсумковий урок</i>	1,5
Всього за семестр		24
ІІ семестр		
Розділ VII. РОСІЙСЬКА МУЗИКА ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ТА СЕРЕДИНИ ХІХ СТ.		
17	М. ГЛІНКА – засновник російської композиторської школи. Біографія та короткий огляд творчості	1,5
18-19	Опера “Життя за царя”	3
20	Симфонічні твори	1,5
21	Російський класичний романс. М. Глінка та його сучасники	1,5
22	О. ДАРГОМИЖСЬКИЙ. Огляд творчості. Романси і пісні.	1,5
Розділ VIII. УКРАЇНСЬКА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ХІХ СТ.		
23-24	Український музично-драматичний театр ХІХ ст. “Наталка Полтавка” І. Котляревського – перший зразок українського музично-драматичного твору	3
25	П. ПІЩИНСЬКИЙ. Творчий портрет. “Вечорниці” – музична картина до п’єси Т. Шевченка “Назар Стодоля”	1,5
26	Розвиток музичної культури Західної України ХІХ ст. М. ВЕРБИЦЬКИЙ. Творчий портрет. Духовні твори. Музика для театру	1,5
27-29	С. ГУЛАК–АРТЕМОВСЬКИЙ. Творчий портрет. Опера “Запорожець за Дунаєм”	4,5
30	М. КОЛОЧЕВСЬКИЙ. Творчий портрет. Українська симфонія	1,5
Розділ IX. КЛАСИКИ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОПЕРИ ХІХ СТ.		
31	Р. ВАГНЕР. Творчий портрет*	1,5
32	ДЖ. ВЕРДІ. Творчий портрет	1,5
33-34	Ж. БІЗЕ. Творчий портрет. Опера “Кармен”	3
35	<i>Підсумковий урок</i>	1,5
Всього за семестр		28,5
Всього за рік		52,5

П’ЯТИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА
(2 години на тиждень)

Музична культура другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
І семестр		
1	<i>Повторення вивченого матеріалу</i>	2
Розділ X. МУЗИЧНА КУЛЬТУРА РОСІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.		
2	Загальна характеристика музичної культури Росії другої половини ХІХ ст. “Могуча кучка” О. БОРОДІН. Біографія та короткий огляд творчості. Романси	2
3-4	Опера “Князь Ігор”. Симфонія № 2 (“Богатирська”), І частина	4
5	М. МУСОРГСЬКИЙ. Біографія та короткий огляд творчості. Пісні та романси	2
6	Фортепіанний цикл “Картинки з виставки”	2
7 - 8	Опера “Борис Годунов”	4
9-10	М. РИМСЬКИЙ–КОРСАКОВ. Біографія та короткий огляд творчості. Опера “Снігуронька”	4
11	Симфонічна сюїта “Шехеразада”	2
12	П. ЧАЙКОВСЬКИЙ. Біографія та короткий огляд творчості. Концерт № 1 <i>сі бемоль мінор</i> для фортепіано з оркестром	2
13	Симфонічна творчість. Симфонія № 4 <i>фа мінор</i>	2
14 - 15	Опера “Євгеній Онегін”	4
16	<i>Підсумковий урок</i>	2
Всього за семестр		32

ІІ семестр		
Розділ XI. УКРАЇНСЬКА МУЗИКА І СВІТОВА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА		
17	Відображення української теми у творчості західноєвропейських і російських композиторів	2
Розділ XII. МУЗИЧНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.		
18	Особливості культурного життя України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. М. ЛИСЕНКО. Біографія та короткий огляд творчості. Фортепіанна творчість	2
19	Солоспіви. Обробки українських народних пісень	2
20	“Музика до “Кобзаря” Т.Г. Шевченка”. Кантата “Радуйся, ниво неполитая”	2
21- 22	Опера "Тарас Бульба"	4
23	К. СТЕЦЕНКО. Біографія та короткий огляд творчості. Солоспіви	2
24	Хорові твори. Духовна музика	2
25	М. ЛЕОНТОВИЧ. Біографія та короткий огляд творчості. Хорові поеми. Духовна музика	2
26	Хорові обробки українських народних пісень	2
27	Я. СТЕПОВИЙ. Біографія та короткий огляд творчості. Вокальні твори. Вокальний цикл “Барвінки”. Фортепіанні твори	2
28	Особливості культурного життя Західної України у другій половині ХІХ – першій половині ХХ ст. Д. СІЧИНСЬКИЙ. Огляд творчості.	2

	О. НИЖАНКІВСЬКИЙ. Огляд творчості	
29	Н. НИЖАНКІВСЬКИЙ. Огляд творчості. В. БАРВІНСЬКИЙ. Огляд творчості. М. КОЛЕССА. Огляд творчості	2
30	С. ЛЮДКЕВИЧ. Творчий портрет. Кантата “Заповіт”	2
31	В. КОСЕНКО. Творчий портрет. Фортепіанні твори. Вокальні твори	2
32	Л. РЕВУЦЬКИЙ. Біографія та короткий огляд творчості. Фортепіанні твори	2
33	Симфонія № 2	2
34	Поєма-кантата “Хустина”	2
35	Підсумковий урок	2
Всього за семестр		38
Всього за рік		70

ШОСТИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА
(2 години на тиждень)

Зарубіжна музична культура кінця ХІХ – початку ХХІ ст.

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр		
1	<i>Повторення вивченого матеріалу</i>	2
Розділ XIII. МУЗИЧНА КУЛЬТУРА РОСІЇ КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.		
2	Особливості культурного життя Росії кінця ХІХ – початку ХХ ст. О. СКРЯБІН. Творчий портрет. Прелюдії для фортепіано. “Поєма екстазу”*	2
3	С. РАХМАНІНОВ. Творчий портрет. Прелюдії для фортепіано	2
4	Концерт № 2 до мінор для фортепіано з оркестром	2
Розділ XIV. МУЗИЧНИЙ ІМПРЕСІОНІЗМ		
5	Загальна характеристика імпресіонізму як напрямку в мистецтві кінця ХІХ – початку ХХ ст. К. ДЕБЮССІ. Творчий портрет. Прелюдії для фортепіано	2
6	М. РАВЕЛЬ. Творчий портрет. “Болеро” для симфонічного оркестру	2
Розділ XV. НОВІ ТЕЧІЇ У МУЗИЦІ ХХ СТ.*		
7	Авангард як сукупність найновіших напрямків у мистецтві ХХ ст.*	2
8	І. СТРАВІНСЬКИЙ. Творчий портрет. Балет “Петрушка”	2
Розділ XVI. МУЗИЧНА КУЛЬТУРА РОСІЇ ХХ СТ.		
9	С. ПРОКОФ’ЄВ. Біографія та короткий огляд творчості. Симфонія № 1 Ре мажор “Класична”. Фортепіанні твори. Музика до кінофільмів	2

10-11	Балет “Ромео і Джульєтта”. Симфонія № 7 до дієз мінор, I частина	4
12	Д. ШОСТАКОВИЧ. Біографія та короткий огляд творчості	2
13	Симфонія № 7 До мажор “Ленінградська”, I частина	2
14	А. ХАЧАТУРЯН. Творчий портрет	2
15	Г. СВИРИДОВ. Огляд творчості Р. ЩЕДРИН. Огляд творчості А. ШНІТКЕ. Огляд творчості	2
16	<i>Підсумковий урок</i>	2
Всього за семестр		32
II семестр		
Розділ XVII. УКРАЇНСЬКА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА СЕРЕДИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.		
17	Б. ЛЯТОШИНСЬКИЙ. Біографія та короткий огляд творчості. Фортепіанні твори	2
18	Хорові твори. Симфонічна творчість. Симфонія № 3 сі мінор	2
19	Симфонічна поема “Тражина”	2
20	Розвиток пісенного жанру в музичній культурі України у другій половині ХХ ст. Пісні П. Майбороди, І. Шамо, О. Білаша та інших композиторів	2
21	В. ГУБАРЕНКО. Творчий портрет. Моноопера “Листи кохання”	2
22	М. СКОРИК. Творчий портрет. “Туцувський триптих” для симфонічного оркестру	2
23	Партита № 5 для фортепіано. Карпатський концерт для великого симфонічного оркестру*	2
24	Л. ДИЧКО. Творчий портрет. Кантата “Червона калина” <i>або</i> камерна кантата “Чотири пори року” для хору без супроводу	2
25	Є. СТАНКОВИЧ. Творчий портрет. Камерна симфонія № 3 для флейти і струнного оркестру	2
26	В. СИЛЬВЕСТРОВ. Творчий портрет. Фортепіанні цикли “Дитяча музика № 1” і “Дитяча музика № 2”	2
27–28	Тенденції розвитку української естради	4
Розділ XVIII. МУЗИЧНІ ТРАДИЦІЇ РЕГІОНІВ		
29–31	Музичні традиції регіонів, що сформувалися під впливом конкретних історико-культурних подій та процесів. Твори композиторів регіону. Мистецьке життя краю	6
32–35	<i>Повторення вивченого матеріалу та підготовка до іспиту</i>	8
Всього за семестр		38
Всього за рік		70

**ПОЧАТКОВИЙ КУРС
ПЕРШИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА
(1,5 години на тиждень)**

- I семестр. *Розділ I. Музика в нашому житті*
Розділ II. Зміст музичних творів
- II семестр. *Розділ III. Елементи музичної мови*
Розділ IV. Мистецтво музичного виконавства

Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок протягом першого року вивчення предмета:

- сформувати в учнів навички зосередженого слухання музики;
- дати початкове уявлення про значення музики в житті людини, зв'язок музики з іншими видами мистецтва, здатність музики відтворювати різноманітні явища життя, високу моральну та етичну функцію музики;
- ознайомити учнів з основними елементами музичної мови, їхніми виразними можливостями;
- дати початкове уявлення про основні жанрові прояви в музиці;
- закласти підґрунтя для подальшого оволодіння основними термінами і поняттями.

Вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом першого року вивчення предмета:

- загальні поняття: програмна музика, музичний образ, музична інтонація, музична тема, жанр;
- жанрові прояви в музиці: пісенність, маршовість і танцювальність;
- способи розвитку музичної теми: повторення, варіювання;
- прості музичні форми: одночастинна, двочастинна, тричастинна, поняття середини, репризи, контрасту;
- засоби музичної виразності: мелодія, лад, гармонія, регістр, динаміка, штрихи, темп, ритм, фактура;
- виконання музики: сольне і колективне (види ансамблів, хорів, оркестрів);
- музичні інструменти:
 - інструменти симфонічного оркестру: групи дерев'яних духових інструментів, мідних духових інструментів, ударних інструментів, струнно-смичкових інструментів;
 - інші інструменти: орган, арфа, клавесин, фортепіано (рояль) тощо;
- вокальні тембри: чоловічі (тенор, баритон, бас), жіночі (сопрано, мецо-сопрано, контральто), дитячі (сопрано, дискант, альт);
- жанри: пісня, танець, марш, інструментальна п'єса;
- окремі поняття: мотив, фраза, речення, період, імпровізація, віртуозність, речитатив, сурдина, а cappella.

Зміст першого року вивчення предмета

I семестр

Розділ I. Музика в нашому житті

Тема 1. Музика в нашому житті (1,5 години)

Звуки навколишнього світу. Вміння спостерігати красу природи, слухати тишу. Фрагменти музичних творів Е. Гріга, П. Чайковського та Л. Бетховена, що відтворюють “музику природи” та “музику Всесвіту”.

Уявлення про походження музики. Українські народні казки, давньогрецькі міфи, легенди та казки інших народів про чарівну непереборну силу музики.

Музичний матеріал:

Е. Гріг. Ранок (з музики до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт”)

Л. Бетховен. Симфонія № 9 *ре мінор*, I ч. (початок)

П. Чайковський. Ранкова молитва (з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”)

К.В. Глюк. Мелодія (з II дії опери “Орфей і Евридика”)

Г. Гаврилець. Музично-сценічне дійство “Золотий камінь посіємо”, № 1

Тема 2. Музика як вид мистецтва (1,5 години)

Види мистецтва: архітектура, скульптура, живопис, література, музика, театр, кіно, цирк. Зв’язок музики з рухом. Ритм, ритмічність, пульсація. Пульс поза музикою: “удари” серця, секундної стрілки годинника, ритмічна хода.

Метр. Темп. Ритмічні кроки та рухи як основа маршу і танцю.

Марш. Приклади маршу.

Танець. Приклади танцю.

Риси маршовості у п’єсах танцювального характеру.

Музичний матеріал:

Ю. Щуровський. Годинник

Похід роботів

В. Косенко. Танцювальна (з циклу “24 дитячі п’єси для фортепіано”)

М. Скорик. Народний танець (з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”)

Ф. Шопен. Полонез *ЛЯ мажор*, оп. 40, № 1

Маршові й танцювальні твори з репертуару учнів.

Тема 3. Пісенність у музиці (1,5 години)

Пісня – найдавніший і завжди сучасний вид музики. Народна та композиторська (авторська) пісня. Українські народні пісні та пісні інших народів.

Пісенність в інструментальній музиці.

Музичний матеріал:

Українська народна пісня “Щедрик”

С. Климовський (музика і слова). “Їхав козак за Дунай”

В. Івасюк (музика і слова). “Червона рута”

Неаполітанська народна пісня “O sole mio”

Німецькі народні пісні: “Августин”

“Братець Яків”

Д. Леннон, П. Маккартні. “Yesterday” та інші пісні

М. Скорик. Мелодія

А. Дворжак. Циганська пісня (Мелодія)

С. Людкевич. Пісня без слів

Розділ II. Зміст музичних творів

Тема 4. Що може зобразити музика (1,5 години)

Звукозображення в музиці. Різноманітність об'єктів звукозображення: картини природи та природні явища; тварини, птахи та інші живі істоти; механізми та іграшки; сценки з життя людей та інше.

Звуконаслідування як один із найпростіших способів відображення у музиці навколишнього світу.

Музичний матеріал:

- **спів пташок**

Л. Бетховен. Симфонія № 6 Фа мажор “Пасторальна”, II ч. “Біля струмка”

М. Римський-Корсаков. Опера “Снігуронька” (фрагменти):
вступ

хор із прологу “Сбирались птиці”

А. Вівальді. Концерти “Чотири пори року”:

Концерт № 1 Мі бемоль мажор “Весна”, I ч.

- **дзиготіння джмеля**

М. Римський-Корсаков. Політ джмеля (з опери “Казка про царя Салтана”)

- **шелест лісу**

Р. Вагнер. Шелест лісу (симфонічний уривок з опери “Зігфрід”)

- **стихія води**

М. Равель. Гра води

М. Сільванський. Стрімкий потік

О. Респігі. Фонтани Риму

М. Римський-Корсаков. Вступ до II дії опери “Казка про царя Салтана”

- **дощ і гроза в музиці**

С. Майкапар. Дощик

В. Косенко. Дощик (з циклу “24 дитячі п'єси для фортепіано”)

С. Прокоф'єв. Дощ та веселка (з циклу “Дитяча музика”)

Г. Свиридов. Дощик (з “Альбому п'єс для дітей”)

А. Вівальді. Концерти “Чотири пори року”:
Концерт № 2 *соль мінор* “Літо”, III ч. (Гроза)
Л. Бетховен. Симфонія № 6 *Фа мажор* “Пасторальна”, IV ч.

- **тупіт кінноти, брязкіт зброї**

М. Римський-Корсаков. Битва біля Керженця (симфонічний епізод з опери “Сказание о невидимом граде Китеже и деве Февронии”)

С. Прокоф'єв. Льодове побоїще (5 ч. з кантати “Олександр Невський”)

- **рух потягу**

А. Онеггер. Симфонічний рух № 1 “Локомотив “Пасифік – 231”

- **передзвін**

Л. Ревуцький. “Ой, дзвони дзвонять” (із вокального циклу “Сонечко”)

М. Мусоргський. Сцена коронації (з опери “Борис Годунов”)

Тема 5. Природа в музиці (1,5 години)

Образи природи в живопису, поезії, літературі. Настрої і почуття, народженні враженнями від природи, їхнє утілення у музиці. Змалювання в музичних творах пір року та часу доби.

Музичний матеріал:

- **пори року**

П. Чайковський. Фортепіанний цикл “Пори року”:

Пісня косаря

Підсніжник

Осіньна пісня

М. Степаненко. Взимку на трійці (з “Дитячого альбому” для фортепіано)

Е. Гріг. Навесні

Г. Свиридов. Зима (з “Альбому п'єс для дітей”)

В. Ракочі. “Очима дитини. Світ природи”. Зошит перший

С. Прокоф'єв. Цикл “Попелюшка”, ор. 97:

Фея Весни

Фея Літа

Фея Осені

Фея Зими

- **час доби в музиці**

М. Мусоргський. Світанок на Москва-ріці (вступ до опери “Хованщина”)

Спекотний день на Україні (вступ до опери “Сорочинський ярмарок”)

Е. Гріг. Ранок (з музики до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт”)

П. Чайковський. Зимовий ранок (з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”)

С. Прокоф'єв. Вечір

Ранок

Ходить місяць над луками

М. Степаненко. Вечірня мелодія

К. Стеценко, слова В. Самійленка. Вечірня пісня

К. Дебюссі. Місячне сяйво (з циклу ”24 прелюдії для фортепіано”)

Тема 6. Пейзаж у музиці (1,5 години)

Твори літератури та живопису, що втілюють картини природи. Співзвучність природи та світу людських почуттів і настроїв у пейзажах.

А. Куїнджі — співець української природи.

О. Пушкін, М. Гоголь, А. Чехов — видатні майстри літературного пейзажу. Втілення пейзажу в музиці.

Музичний матеріал:

В. Косенко. На галявині (з циклу “24 дитячі п'єси для фортепіано”)

М. Скорик. Спів у горах (з “Дитячого альбому”)

М. Дремлюга. В полях (з фортепіанного альбому, присвяченого дочці Марічці)

Ю. Щуровський. Поле

О. Гречанінов. “Дитячий альбом” (для фортепіано):

В полі

На узліссі

С. Майкапар. Біля моря вночі

І. Шамо. Берізка (з циклу фортепіанних п'єс “Картини російських живописців”)

К. Дебюссі. Прелюдія “Кроки на снігу” (з циклу “24 прелюдії для фортепіано”)

Ф. Ліст. Етюд “Шум лісу”

Тема 7. Дитячі ігри та іграшки в музиці (1,5 години)

Давнє ритуальне походження дитячих ігор та іграшок. Популярні дитячі ігри. Лічилки, загадки, приповідки. Відображення дитячих ігор у музиці.

Дивосвіт дитячих іграшок. Ляльковий театр різних країн світу та його герої: Арлекін, Коломбіна, П'єрро, Петрушка та ін.

Механічні музичні іграшки та інструменти: скриньки, табакерки, заводні ляльки, шарманки (катеринки) тощо.

Музичний матеріал:

В. Косенко. Скакалочка (з циклу “24 дитячі п'єси для фортепіано”)

М. Дремлюга. Весела гра (з фортепіанного альбому, присвяченого дочці Марічці)

Д. Кабалевський. Гра в м'яч

М. Мясковський. Наввипередки
С. Прокоф'єв. Квачі (з циклу “Дитяча музика”)
П. Чайковський. Гра в конячки (з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”)

М. Степаненко. Дразнилка
С. Слонімський. Лічилка (з циклу “Капельні п'єски”)

Р. Шуман. Доганялки
Фортепіанний цикл “Карнавал”:
П'єрро
Арлекін

Ж. Бізе. Сюїта для фортепіано в чотири руки “Дитячі ігри” (п'єси за вибором)

А. Лядов. Музична табакерка

Г. Свиридов. Музична скринька

Д. Шостакович. Полька-шарманка (з першої балетної сюїти)

В. Косенко. Петрушка (з циклу “24 дитячі п'єси для фортепіано”)

М. Степаненко. Ляльковий танець

Б. Мартіну. Фортепіанний цикл “З життя дітей”:
Бал ляльок
Сором'язлива лялька

С. Губайдуліна. Фортепіанний цикл “Музичні іграшки”

Тема 8. Казка та казкові герої в музиці (1,5 години)

Народна казка — книга життя. Найпопулярніші герої українських казок — хитрий лис, боязкий зайчик, нерозумний та жадібний вовк, відважний півник тощо.

Чарівні казки різних народів та їхні герої (велетні і чарівники, феї і гноми, принци і принцеси, відважні воїни і дотепні веселуни).

Втілення в казках людської мрії про кращу долю, перемогу добра над злом.

Музичний матеріал:

В. Косенко. Казка (з циклу “24 дитячі п'єси для фортепіано”)

М. Дремлюга. Казочка (з фортепіанного альбому, присвяченого дочці Марічці)

Ж. Колодуб. Фортепіанний цикл “Снігова королева”

С. Майкапар. Фортепіанний цикл “Бірюльки”:
Семимильні чоботи

Маленька казочка

В. Гаврилін. Фортепіанний цикл “Казки”

В. Ракочі. Фортепіанний цикл для дітей “Казки крізь призму емоцій”

С. Прокоф'єв. Казочка

П. Чайковський. Баба Яга (з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”)

С. Слонімський. Дюймовочка

Марш Бармалея

- Е. Гріг.* Хода гномів
М. Глінка. Марш Чорномора (з опери “Руслан і Людмила”)
М. Мусоргський. Хатинка на курячих ніжках (з фортепіанного циклу
 “Картинки з виставки”)
А. Лядов. Баба Яга (картинка до російської народної казки)

Тема 9. Світ тварин у музиці (1,5 години)

Різноманітне втілення у музиці образів тварин, птахів, риб, комах тощо.

Музичний матеріал:

- К. Сен-Санс.* Зоологічна фантазія для інструментального ансамблю
 “Карнавал тварин”
В. Барвінський. Телятко
 Лелека
 Жаб’ячий вальс
М. Дремлюга. Ведмедик у лісі (з фортепіанного альбому, присвяченого
 дочці Марічці)
Ю. Щуровський. Танець маленьких жабенят
А. Хачатурян. Барсик на гойдалці (з “Дитячого альбому”)
С. Людкевич. Квочка
М. Степаненко. Маленька сюїта для фортепіано “Про звірів”
М. Мусоргський. Танець невилуплених пташенят (з фортепіанного циклу
 “Картинки з виставки”)

Тема 10. Музичні подорожі (1,5 години)

Споконвічне прагнення людини побачити світ, відкрити його для себе.
 Втілення в музиці вражень від мандрівок та пригод.

Музичний матеріал:

- М. Дремлюга.* Юний мандрівник
С. Слонімський. Сюїта мандрів
П. Чайковський. Фортепіанний цикл “Дитячий альбом”:
 Італійська пісенька
 Німецька пісенька
 Старовинна французька пісенька
 Неаполітанська пісенька
Р. Шуман. Сицилійська пісня
Ф. Мендельсон. Пісня венеціанського гондольєра
Ю. Щуровський. Східний наспів
С. Людкевич. Пісня до схід сонця (із туркестанських мотивів)

Тема 11. Картини свята в музиці (1,5 години)

Втілення в музиці святкового настрою, картин свят, урочистостей,
 народних гулянь.

Музичний матеріал:

П. Чайковський. Фортепіанний цикл “Пори року”:

Масляна

Святки

М. Сільванський. Ярмарок

К. Дебюссі. Святкування (з симфонічних ескізів “Ноктюрни”)

М. Равель. Феєрія (фінал з “Іспанської рапсодії”)

І. Стравінський. Сцени народних гулянь (I, IV картини з балету “Петрушка”)

Тема 12. Музичний портрет (1,5 години)

Портрет як один із найважливіших різновидів (жанрів) живопису. Утілення у портреті зовнішності людини та її внутрішнього світу.

Звернення музикантів до жанру портрету.

Музичний матеріал:

Р. Шуман. Фортепіанний цикл “Альбом для юнацтва”:

Сміливий вершник

Незнайомець

Бідний сирітка

С. Майкапар. Сирітка

М. Раков. Цикл “Сім портретів”:

Задира

Пустун

Г. Свиридов. “Дитячий альбом”:

Стрибунець

Впертий

Д. Кабалевський. Впертий

Плаксій

Пустунка

М. Скорик. Лірник (з “Дитячого альбому”)

К. Дебюссі. Дівчина з волоссям кольору льону (з циклу “24 прелюдії для фортепіано”)

В. Гаврилін. Фортепіанний цикл “Портрети”

Тема 13. Музика в родинному колі (1,5 години)

Музичні твори, пов’язані з родинною тематикою. П’єси та пісні про маму. Опосередковане відтворення в музиці образу батька (трудівник, захисник і т.п.). Інші родинні образи.

Музичний матеріал:

Українські народні коліскові пісні:

“Котику сіренький”

“Ой, ходить сон коло вікон”

К. Стеценко. Вечірня пісня

В. Косенко. Колискова пісня

В. Барвінський. Заколисна пісня

Є. Крилатов, слова Ю. Яковлева. Колискова Ведмедиці (з мультфільму “Умка”)

П. Чайковський. Фортепіанний цикл “Дитячий альбом”:

Мама

Няньчина казка

Пісня косаря (з фортепіанного циклу “Пори року”)

П. Майборода, слова А. Малишка “Рідна мати моя”

В. Гаврилін, слова А. Шульгіної. Мама

Ю. Щуровський. Коза

Р. Шуман Фортепіанний цикл “Альбом для юнацтва”:

Пісенька женців

Пісенька збирачів врожаю

Солдатський марш

Матроська пісня

С. Прокоф'єв. Казки старої бабусі

М. Мусоргський. Вокальний цикл “Дитяча”:

“С няней” (слова *М. Мусоргського*)

“В углу” (слова *М. Мусоргського*)

“На сон грядущий” (слова *М. Мусоргського*)

Тема 14. Внутрішній світ людини в музиці (1,5 години)

Музика – мова людської душі. Настрої, переживання у музиці. Дитячі емоції в музиці.

Високі, шляхетні почуття у музиці. Почуття вдячності, любові до Батьківщини, любові до своєї родини, кохання.

Молитва в музиці.

Музичний матеріал:

Л. Бетховен. Весело-сумно

В. Косенко. Цикл “24 дитячі п'єси для фортепіано”:

Не хочуть купити ведмедика

Купили ведмедика

Р. Шуман. Фортепіанний цикл “Альбом для юнацтва”:

Перша втрата

Дитяче прохання

Ю. Щуровський. Відвертість

Мрії

Г. Свиридов. Ласкаве прохання

В. Гаврилін. Фортепіанний цикл для дітей “Чотири настрої”

В. Сильвестров. Вдячність (з циклу “Дитяча музика № 1”)

С. Прокоф'єв. Каяття (з циклу “Дитяча музика”)

Ф. Ліст. Ноктюрн “Мрії кохання”
Т. Петриненко (музика і слова). “Україна”
“Господи, помилуй нас”
М. Леонтович. “Отче наш” (з Літургії)
Й.Бах – Ш.Гуно. “Ave Maria”
Г. Гаврилець. До Діви Марії (для струнного оркестру)
М.Лисенко – О.Кошиць, слова О. Кониського. “Боже, Великий, Єдиний”
(Молитва про Україну)
П. Чайковський, слова О. Плещеева. Легенда

Тема 15. Музика посміхається (1,5 години)

Різні прояви гумору — усмішка, жарт, глузування, іронія.
Гумор у музиці. Гумореска. Скерцо. Бурлеска.
Особливі прийоми втілення гумору в музичних творах.

Музичний матеріал:

А. Дворжак. Гумореска
С. Людкевич. Гумореска
Р. Щедрін. Гумореска
В. Барвінський. Гумореска
Л. Ревуцький. Гумореска
Й.С. Бах. Жарт (з оркестрової сюїти № 2)
В. Косенко. Скерцино
М. Скорик. Бурлеска (для фортепіано)
М. Мусоргський, слова Й.В. Гете. “Блоха”
Дж. Россіні. Дует кішок

Тема 16. Зміст музичних творів (1,5 години)

Підсумковий урок

Про що говорить або що передає музика. Що може зобразити музика. Яку музику називають програмною.

Програмність — яскраве досягнення музичного мистецтва.

II семестр

17. Повторення матеріалу по темах I семестру (1,5 години)

Зміст музичних творів. Програмна музика.

Музичний матеріал: на вибір викладача.

Розділ III. Елементи музичної мови

Тема 18. Елементи музичної мови (1,5 години)

Музична інтонація. Інтонації заклику та плачу

Мова музики, її відмінність від мови інших видів мистецтв (літератури, живопису, архітектури). Найважливіші елементи музичної мови: мелодія, лад, гармонія, метроритм.

Музична інтонація (від лат. *intono* — голосно промовляю) – елемент музичної мови. Спорідненість музичної інтонації з інтонаціями людської мови.

Інтонація заклику — атрибут героїчного в музиці (чіткий загострений ритм, динаміка, активний штрих, висхідний хід на кварту). Зв'язок інтонації заклику з військовою та сигнальною музикою.

Інтонація плачу, жалю (від італ. *lamento*) — втілення образів суму, страждання та горя (низхідні малосекундові ходи, повільний темп, плавний ритм, помірна динаміка).

Музичний матеріал:

М. Лисенко. Тема головної партії з увертюри до опери “Тарас Бульба”

Р. Ліль, слова Ежсена Пот'є. “Марсельєза”

Й.С. Бах. Прелюдія *фа мінор* (з II тому “ДТК”)

М. Лисенко. Сумний наспів

Р. Шуман. Фортепіанний цикл “Альбом для юнацтва”:

Перша втрата

Мисливська пісенька

В. Косенко. Не хочуть купити ведмедика (з циклу “24 дитячі п'єси для фортепіано”)

П. Чайковський. Хвороба Ляльки (з “Дитячого альбому”)

М. Мусоргський. Вокальний цикл “Дитяча”:

“Сиротка” (слова *М. Мусоргського*)

“В углу” (слова *М. Мусоргського*)

Р. Щедрін. Сільська плакальниця (зі збірки для фортепіано “Зошит для юнацтва”)

Тема 19. Інтонації запитання та відповіді, прохання та погрози (1,5 год.)

Інтонація запитання — переважно висхідний мелодичний рух із зупинкою на нестійкому ступені, помірний темп та динаміка.

Інтонація відповіді — переважно низхідний рух мелодії із зупинкою на стійкому ступені та сильній долі такту.

Інтонація прохання — поєднує риси інтонацій жалю та запитання, часто з багаторазовим повторенням одного мотиву.

Інтонація погрози — поєднує риси інтонацій заклику та відповіді.

Зіставлення інтонацій запитання — відповіді, прохання — погрози.

Музичний матеріал:

П. Чайковський. Ніжні докори

Р. Шуман. Дитяче прохання (з фортепіанного циклу “Альбом для юнацтва”)

- Ф. Ліст.* Тема вступу (з симфонічної поеми “Прелюди”)
Р. Шуман. Чому? (з фортепіанного циклу “Фантастичні п’єси”)
Л. Бетховен. Симфонія № 3 *Мі бемоль мажор* “Героїчна” (уривки)
 Симфонія № 5 *до мінор*, тема-епіграф і тема головної партії
М. Римський-Корсаков. Теми Шахріара та Шехеразади (з симфонічної сюїти “Шехеразада”)
В.А. Моцарт. Фантазія *ре мінор* для фортепіано (початкові теми)
 Фантазія-соната *до мінор* для фортепіано (початкові теми)
М. Мусоргський. Два євреї, багатий та бідний (з фортепіанного циклу “Картинки з виставки”)

Тема 20. Мелодія (1,5 години)

Мелодія — один із головних виражальних засобів музики. Мелодія як втілення музичної думки або музичного образу. Мелодія одноголосна послідовність звуків.

Будова мелодії. Мелодична лінія. Ритмічний малюнок. Мотив. Фраза. Кульмінація.

Наспівна (кантиленна) мелодія. Речитатив.

Мелодії інструментального типу. Мелодії, що втілюють різноманітні види руху. Аналогії мелодичного малюнку.

Музичний матеріал:

- П. Чайковський.* Симфонія № 5, II ч.
А. Рубінштейн. Мелодія
М. Скорик. Мелодія
Д. Крижанівський, слова Т.Шевченка. “Реве та стогне Дніпр широкий”
 Українська народна пісня “Дощик”
Й.С. Бах. Прелюдія *мі бемоль мінор* (з I тому “ДТК”)
Ф. Шопен. Прелюдія *мі мінор* № 4
М. Мусоргський (музика і слова). “С няней” (з вокального циклу “Дитяча”)

• безперервно-обертвий рух (perpetuum mobile):

- Ю. Щуровський.* Прялка
Ф. Мендельсон. За прялкою (зі збірки “Пісні без слів”)
Ф.Шуберт – Ф.Ліст. Транскрипція пісні “Маргарита за прялкою”
М. Мусоргський. Лейтмотив Пімена з опери “Борис Годунов”
Ж. Бізе. Дзига (з сюїти для фортепіано в чотири руки “Дитячі ігри”)
Н. Паганіні. Концерт “Вічний рух” для скрипки з оркестром
М. Римський-Корсаков. Політ джмеля (з опери “Казка про царя Салтана”)

• стрімкий рух в одному напрямку (стріла):

- С. Прокоф’єв.* Джульєтта-дівчинка (з балету “Ромео і Джульєтта”)
 Симфонія № 1 *Ре мажор* “Класична”, I ч. (початок)

Л. Бетховен. Соната № 14 до дієз мінор “Місячна”, фінал
А. Хачатурян. Вальс (з музики до драми М. Лермонтова “Маскарад”)

• **стрибкоподібний (пружний) рух:**

С. Прокоф'єв. Симфонія № 1 *Ре мажор* “Класична”, III ч. Гавот

Тема 21. Лад (1,5 години)

Лад (“порядок”, “мир“, “стрункість“, “узгодженість”). Вплив ладу на характер музики. Емоційно-образне тлумачення *мажору* та *мінору*. Контраст *мажору* та *мінору* як важливий засіб створення музичних образів та розвитку музичної думки.

Музичний матеріал:

В. Барвінський. Сонечко

П. Чайковський. Старовинна французька пісенька (з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”)

Д. Кабалевський. Клоуни

М. Леонтович. Дударик

Л. Бетховен. Весело-сумно

Тема 22. Ритм. Метр. Темп (1,5 години)

Виразальна роль ритму, метру та темпу в музиці. Значення цих елементів для створення музичного образу. Особлива роль ритму, метру та темпу у жанрах маршу і танцю.

Музичний матеріал:

П. Чайковський. Фортепіанний цикл “Дитячий альбом”:

Марш дерев'яних солдатиків

Похорон ляльки

В. Косенко. Мазурка (з циклу “24 дитячі п'єси для фортепіано”)

Г. Берліоз. Ракоци-марш

Й. Штраус (батько). Радецькі-марш

Й. Штраус (син). Полька *trick-truck*

Л. Колодуб. Веселе негреньятко

Тема 23. Динаміка. Регістр. Штрихи. Тембр (1,5 години)

Виразальна роль та зображальні можливості динаміки, регістру, штрихів і тембру. Основні динамічні відтінки, регістри та види артикуляції.

Музичний матеріал:

С. Рахманінов. Концерт № 2 до мінор для фортепіано з оркестром, вступ

А. Штогаренко. Метелик

Ю. Шамо. Дюймовочка (з сюїти “Казки та історії”)

О. Білаш. Карабас-Барабас (із сюїти “Буратіно”)

Д. Кабалевський. Їжачок

Е. Гріг. У печері гірського короля (з музики до драми Г. Ібсена)

“Пер Гюнт ”)

Л. Бетховен. Увертюра “Егмонт”, кода

М. Римський-Корсаков. Розповідь Календера-царевича

(II ч. симфонічної сюїти “Шехеразада”) (фагот)

П. Чайковський. Танець пастушків (з II дії балету “Лускунчик”) (флейта)

Симфонія № 5 до мінор, II ч. (валторна)

Тема 24. Гармонія. Фактура (1,5 години)

Виразальна роль та зображальні можливості гармонії та фактури. Гармонія як засіб створення музичного образу. Гармонія як супровід до мелодії.

Фактура як засіб створення музичного образу. Здатність фактури викликати просторові, предметні, зорові уявлення. Окремі види фактури: одноголосся, багатоголосся, акордова та гармонічна фігурація.

Музичний матеріал:

Ф. Ліст. Ноктюрн “Мрії кохання”

Л. Грабовський. Жартівливий вальс-шарманка

Ф. Шопен. Прелюдія мі мінор № 4

В. Подвала. Полька-дисонанс

М. Скорик. Партита № 5 для фортепіано, V ч.

О. Бородін. Симфонія № 2 “Богатирська”, I ч., тема головної партії

Й.С. Бах. Прелюдія До мажор (з I тому “ДТК”)

Тема 25. Музична тема як втілення музичного образу (1,5 години)

Будова музичного твору

Музичний образ. Втілення основних рис музичного образу в музичній темі. Музична тема як основа музичного твору. Поєднання в темі усіх засобів музичної виразності.

Будова музичної теми. Період, речення.

Залежність будови музичного твору від кількості тем-образів. Прості музичні форми: одночастинна, двочастинна, проста тричастинна. Поняття середини, репризи.

Схематичне позначення простих музичних форм.

Музичний матеріал:

П. Чайковський. Тема лебедів (з балету “Лебедине озеро”)

С. Прокоф'єв. Танець лицарів (з балету “Ромео і Джульєтта”)

Ф. Шопен. Прелюдія *Ля мажор*, ор. 28 № 7

Ф. Шуберт. “В дорогу” (з вокального циклу “Прекрасна мельниківна”)

М. Мусоргський. Гном (з фортепіанного циклу “Картинки з виставки”)

Тема 26. Способи розвитку музичної теми (1,5 години)

Музичний розвиток. Повторення і контраст. Способи розвитку музичної теми: варіювання, секвенційний розвиток, мотивна розробка, імітація.

Музичний матеріал:

М. Глінка. Камаринська

Г. Свиридов. Романс (з музичних ілюстрацій до повісті О. Пушкіна “Заметіль”)

С. Рахманінов. Музичний момент *сі мінор*

Л. Бетховен. Симфонія № 5 *до мінор*, I ч.

М. Леонтович. Хорова обробка “Над річкою бережком”

27. Повторення матеріалу (1,5 години)

Розділ IV. Мистецтво музичного виконавства

Тема 28. Виконання музики (1,5 години)

Солісти. Вокальні голоси

Музичні інструменти орган, клавесин, фортепіано

Сольне виконання музики.

Голос людини як найдосконаліший музичний інструмент. Розподіл співацьких голосів за висотою і тембром.

Чоловічі голоси: тенор, баритон, бас. Жіночі голоси: сопрано, меццо-сопрано, контральто. Дитячі голоси: дискант, сопрано, альт.

Сольне інструментальне виконання. Орган. Клавесин. Фортепіано. Загальні характеристики інструментів.

Музичний матеріал:

Українські пісні та романси у виконанні Б. Гмирі, А. Солов'яненка та ін.

М. Кропивницький (музика і слова). “Соловейко”

С. Рахманінов. Вокаліз

О. Аляб'єв, слова А. Дельвіга “Соловей”

Пісні у виконанні Р. Лоретті

Й.С. Бах. Органна токата і фуга *ре мінор*

Л.К. Дакен. Зозуля

Фортепіанні твори Ф. Шопена, Ф. Ліста на вибір викладача.

Тема 29. Види музичних колективів (1,5 години)

Ансамбль. Хор. Оркестр

Колективне виконання музики. Види музичних колективів.

Ансамбль. Види ансамблів: вокальні, інструментальні, фольклорні. Дует, тріо, квартет і т.д.

Хор. Види хорів: однорідний (чоловічий, жіночий, дитячий), мішаний. Камерний хор.

Оркестр. Типи оркестрів: струнний, духовий; камерний, симфонічний; оркестр народних інструментів, естрадно-симфонічний оркестр.

Музичний матеріал:

А. Дворжак. Гумореска (у виконанні ансамблю скрипалів)
О. Бородин. Ноктюрн (зі струнного квартету № 2)
М. Леонтович. “За городом качки пливуть” (для мішаного хору)
Інші приклади виконавських складів на вибір викладача.

Тема 30. МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ СИМФОНІЧНОГО ОРКЕСТРУ.

Група струнних смичкових інструментів (1,5 години)

Склад симфонічного оркестру. Розподіл музичних інструментів на чотири групи.

Група струнно-смичкових інструментів, її склад. Способи звуковидобування. Сурдина.

Музичний матеріал:

М. Скорик. Концерт № 1 для скрипки з оркестром
Концерт для віолончелі з оркестром
К. Сен-Санс. Рондо-капричіозо
Зоологічна фантазія для інструментального ансамблю
“Карнавал тварин” (контрабас):
Слон
Персонаж з довгими вухами
Й. Штраус (батько). Полька-піцикато
Ф. Шуберт. Соната для фортепіано та арпеджіоне (альт)
П. Чайковський. Варіації на тему рококо, уривок (віолончель)

Тема 31. Група дерев'яних духових інструментів (1,5 години)

Розподіл духових інструментів на дві групи: дерев'яні та мідні.

Група дерев'яних духових інструментів, її склад. Яскрава індивідуальність тембру.

Музичний матеріал:

Ж. Бізе. Опера “Кармен”, антракт до III дії (флейта)
Б. Марчелло. Концерт *ре мінор* для гобоя з оркестром, II ч. (гобой)
П. Чайковський. Симфонія № 4 *фа мінор*, II ч. (гобой)
“Чай” (Китайський танець з балету “Лускунчик”)
Танець маленьких лебедів (з балету “Лебедине озеро”)
В.А. Моцарт. Концерт *ЛЯ мажор* для кларнета з оркестром
К.М. Вебер. Концертино для кларнета з оркестром
П. Дюка. Учень чарівника (фагот)

Тема 32. Група мідних духових та ударних інструментів (1,5 години)

Група мідних духових інструментів, її склад. Основні відомості про кожен інструмент групи та образно-емоційне забарвлення їхнього тембру.

Група ударних інструментів. Давнє походження, основні інструменти. Роль ударних інструментів у симфонічному оркестрі. Використання їх для втілення звуконаслідування (зображення грому, грози, блискавки тощо).

Музичний матеріал:

Дж. Верді. Марш (з опери “Аїда”) (труба)

П. Чайковський. Неаполітанський танець (з балету “Лебедине озеро”) (труба)

“Шоколад” (Іспанський танець з балету “Лускунчик”) (труба)

Симфонія № 5, II ч. (валторна)

К.М. Вебер. Увертюра до опери “Вільний стрілець” (валторна)

М. Глінка. Увертюра на іспанську тему “Арагонська хота”, вступ
Сцена викрадення Людмили (з опери “Руслан і Людмила”) (тромбон)

М. Римський-Корсаков. Концерт *Сі бемоль мажор* для тромбона з оркестром

О. Лебедєв. Концерт для туби з оркестром

Ж.Бізе – Р.Щедрін. Кармен-сюїта (ударні)

Тема 33. Симфонічна казка С. Прокоф'єва “Петрик і Вовк” (1,5 години)

Мета створення симфонічної казки. Виконавський склад (симфонічний оркестр та читець-ведучий). Сюжет і музична характеристика персонажів. Лейтмотив. Лейттебр.

Музичний матеріал:

С. Прокоф'єв. Симфонічна казка “Петрик і Вовк”

Тема 34. Б. Бріттен. (1,5 години)

“Путівник по оркестру для молоді (варіації і fuga на тему Перселла)”

Сучасний великий симфонічний оркестр.

Включення до його складу нових музичних інструментів таких як флейта-піколо, англійський ріжок, кларнет-піколо, бас-кларнет, контрфагот, саксофон, вібрафон, маримба, дзвіночки тощо.

Своєрідність композиторського задуму та його втілення у творі.

Музичний матеріал:

Б. Бріттен. “Путівник по оркестру для молоді (варіації і fuga на тему Перселла)”

35. Підсумковий урок (1,5 години)

ДРУГИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

(1,5 години на тиждень)

I семестр. *Розділ V. Українська народна музична творчість*

II семестр. *Розділ VI. Музичні жанри та форми*

Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок протягом I семестру другого року вивчення предмета:

- ознайомити учнів з основними жанрами українського музичного фольклору;
- дати початкове уявлення про найхарактерніші музичні особливості жанрів українського музичного фольклору;
- сформувати в учнів слухове уявлення про автентичну та академічну манеру виконання української народної музичної творчості;
- сформувати в учнів початкові уявлення про музичний фольклор як про головний носій національної своєрідності українського народу;
- прищепити учням любов до фольклору, збагатити їхній духовний і музичний досвід шляхом вивчення значної кількості фольклорних зразків;
- сформувати в учнів уявлення про музичний фольклор як про одне із головних джерел творчості професійних композиторів.

Вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом I семестру другого року вивчення предмета:

Специфічні для музичного фольклору терміни і поняття (у порівнянні з авторською музикою):

- фольклор, народна пісня, народне інструментальне награвання, композитор, авторська пісня, обробка народної пісні, обробка а cappella;
- гурт, сольне та гуртове виконання, “троїсті музики”, інструментальна капела, лірник, кобзар;
- речитатив, імпровізація, варіювання, одноголосся, унісон, багатоголосся, заспів, строфа, куплет, строфічна будова, куплетна будова.

Жанри музичного фольклору:

- обрядові пісні, календарно-обрядові пісні, колядки, щедрівки, веснянки, ігрові, заклички, хороводні, русальні, купальські, петрівчані пісні, жнивварські пісні, родинно-обрядові пісні, колискові, голосіння, весільні пісні;
- необрядові пісні, дитячі пісні, жартівливі пісні, забавлянки, небилиці;
- епос, героїчний епос, історичні пісні, думи;
- ліричні та лірико-епічні пісні, соціально-побутові і родинно-побутові пісні, козацькі, чумацькі, рекрутські, солдатські пісні, балади;
- пісні літературного походження, гімн, державний гімн;
- інструментальна народна музика, танці і танцювальна музика, аркан, гопак, козачок, коломийка, приспівка до танцю, полька, краков'як, чардаш, бариня.

Українські народні музичні інструменти:

- ударні: бубон, решето, тулумбаси, барабан тощо;
- духові: сопілка, денцівка, трембіта, най (кувички), дуда (коза, волинка), ріг тощо;
- струнні: бандура, кобза, скрипка, цимбали, ліра, басоля;
- дрімба.

Зміст I семестру другого року вивчення предмета

Розділ V. Українська народна музична творчість

Тема 1. Повторення матеріалу по темах першого року вивчення предмета (1,5 години)

Українська народна музична творчість.

Музика авторська і музика народна

Композитор — конкретна особа, яка створила той чи інший твір.

Авторська (композиторська, професійна) музика — твори, що записані автором (композитором) для подальшого виконання.

Музичний фольклор — усна народна музична творчість.

Постать автора у фольклорі. Невідомий автор. Колективний автор.

Основні жанри музичного фольклору: пісня та інструментальне награвання.

Рекомендований музичний матеріал

Народні награвання й пісні в автентичному виконанні:

“Повітська похода” (CD “Український автентичний фольклор” за матеріалами фестивалю “Київська Русь”)

“Бойківські коломийки” (там само)

“Ой, чия ж то рута м’ята” (там само)

Авторські твори:

В. Михайлюк, слова М. Юрійчука. “Черемшина”

В. Івасюк (музика і слова). “Червона рута”

Тема 2. УКРАЇНСЬКИЙ ОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР.

Календарно-обрядовий фольклор (1,5 години)

Пісні зимового циклу

Поняття обряду. Музика — необхідна складова обряду. Магічне призначення обрядової музики.

Календарно-обрядові пісні.

Пісні зимового циклу. Колядки і щедрівки. Походження назв.

Колядки і щедрівки за язичницької доби. Поетика текстів і відображення в них елементів давнього світогляду: елементи замовляння (“Ой, дай, Боже”, “Щедрий вечір” тощо), культ сонця і небесних світил (порівняння людей із небесними світилами). Особливості виконання (сольне і гуртове). Музичні

особливості: динаміка (голосно), мелодика (нескладна поспівка, що повторюється або варіюється), ладова основа (лади з невеликим діапазоном).

Введення християнства та його вплив на жанри зимового циклу: зміна змісту свят, часу проведення і тематики пісень. Свято Різдва Христового. Християнські колядки та щедрівки.

Рекомендований музичний матеріал

Народні пісні:

“Щедрик”

“Ой, сивая та і зозуленька”

“По всьому світу стала новина”

“Добрий вечір тобі, пане господарю”

Авторські твори:

М. Леонтович. Хорова обробка “Щедрик”

К. Стеценко. Хорова обробка “Ой, сивая та і зозуленька”

П. Козицький. Хорова обробка “Ой, коляда, колядниця”

О. Нижанківський. Хорова обробка “Небо земля”

Л. Дичко. Хорова обробка “Веселая там новина”

Камерна кантата “Чотири пори року”, IV ч.

Г. Гаврилець. Музично-сценічне дійство “Золотий камінь посіємо”:

№№ 13, 14, 15

Календарні пісні зимового циклу в аранжування та виконанні гурту “Піккардійська терція”.

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

“Щедрик”

“Ой, сивая та і зозуленька”

“По всьому світу стала новина”

“Добрий вечір, тобі, пане-господарю”

Тема 3. Театралізовані дійства та сценки (1,5 години)

Вертеп. “Коза”. “Маланка”

Вертеп — театральна вистава. Походження назви. Виконавці вертепу — мандрівні дяки, студенти Києво-Могилянської академії.

Ляльковий вертеп. Зовнішній вигляд вертепної скрині. Композиція вертепного дійства: I дія — Різдвяна драма; II дія — жартівливі сценки з життя українців. Сюжети, персонажі та музика I та II дій вертепу.

Новорічні (щедру вальні) обряди.

“Коза”. Символічність і магічність головного персонажу обряду: Коза — символ вмирання природи та її відродження навесні, початку нового календарного року.

“Маланка”: пісня та дійство. Парубоцькі жарти.

Рекомендований ілюстративний матеріал

Зображення скриньки Сокиринського вертепу і ляльок; текст вертепного дійства з видання “Закувала зозуленька”: Антологія української народної поетичної творчості. — К: Веселка, 1998. — С.61 – 75;

Музичний матеріал:

кант “Ангели, знижайтеся” з видання “Хрестоматія української дожовтневої музики” / Упор. та коментарі О.Я. Шреєр-Ткаченко. – К., 1974. – С. 52 – 61;
колядка “Нова радість стала” (там само)

Авторські твори:

М. Леонтович. Хорова обробка “Коза”

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

колядка “Нова радість стала”

Тема 4. Пісні весняного циклу (1,5 години)

Веснянки. Період виконання веснянок: від весняного рівнодення (22 березня) до початку червня. Регіональні назви веснянок (гагілки, гаївки, маївки, ягілки).

Класифікація пісень залежно від їхнього функціонального призначення:

- 1) заклички;
- 2) ігрові;
- 3) хороводні.

Особливості поетики і відображення в текстах пісень давніх світоглядних уявлень: звернення до весни, сонця та природних явищ як до людини. Шлюбна тематика в текстах веснянок. Музичні особливості: динаміка виконання (голосно), специфічні форми співу, зокрема перегуки двох дівочих гуртів, ладові особливості (лади з невеликим діапазоном)

Русальні пісні. Період виконання русальних пісень (початок червня). Образ русалки в українському фольклорі: дух поля, лісу, води. Русальні обряди, що збереглися до нашого часу: проводи русалок, обряд “Куща”. Музичні особливості: динаміка виконання (голосно), ладові особливості (лади з невеликим діапазоном), переважно гуртове виконання.

Приспів “Гу!” у веснянках-закличках та русальних піснях, шумові ефекти.

Пристосування русальних обрядів до християнського свята Святої Трійці.

Рекомендований музичний матеріал

Авторські твори:

Л. Ревуцький. Вокальний цикл “Сонечко” (весняно-календарні пісні):

“Вийди, вийди сонечко”

“Подоляночка”

“Прийди, прийди сонечко”

“Іди, іди дощику”

Л. Дичко. Камерна кантата “Чотири пори року”, I ч. (фрагмент)

М. Леонтович. Хорова обробка “Гра в зайчика”

Г. Гаврилець. Музично-сценічне дійство “Золотий камінь посіємо”:

№ 4 (русальна)

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

“Вийди, вийди Іванку”

“Кривий танець”

“Шум”

“Вербовая дощечка”

“Подоляночка”
”А ми просо сіяли”

Тема 5. Пісні літнього циклу (1,5 години)

Купальські пісні. Давнє свято Купала. Приуроченість свята до дня літнього сонцестояння. Багатофункціональність свята Купала, присутність у ньому культів сонця (вогню), води та рослин. Легенда про квітку папороті. Музичні особливості — подібність до весняних та русальних пісень.

Вплив християнства на жанри календарно-обрядового фольклору, зокрема на пісні літнього циклу. Пристосування давнього свята Купала до християнського свята Різдва Іоанна Хрестителя. Зміни у датуванні та назві. Поєднання у назві свята “Івана Купала” елементів язичництва і християнства.

Петрівчані пісні. Шлюбна та любовна тематика петрівок.

Рекомендований музичний матеріал

Народні твори в автентичному виконанні:

“На Івана Купайлечка” (CD “Український автентичний фольклор”, за матеріалами фестивалю “Київська Русь”)

“Ой, на Івана Купала” (там само)

“Петрівочки дві неділечки” (там само)

Авторські твори:

Г. Гаврилець. Музично-сценічне дійство “Золотий камінь посіємо”:
№№ 7, 8, 10, 11

Л. Дичко. Камерна кантата “Чотири пори року”, II ч.

Є. Станкович. Фольк-опера “Цвіт папороті” (фрагменти)

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

“Ой, на Купала” (С. Лісецький. Українська музична література для 4 – 5 класів ДМШ: Учбовий посібник. – К., 1991. – С. 14)

Тема 6. Жнива і жнивварські обряди (1,5 години)

Структура жнив: жайки, жнива і дожинки. Обряди, що супроводжують жнива: величання першого снопа, завивання “бороди”. Тематика жнивварських пісень. Пісні величально-урочисті, жартівливі, сумні.

Косовиця — різновид жнив.

Рекомендований музичний матеріал

Авторські твори:

М. Леонтович. Хорова обробка “Женчичок-бренчичок”

Л. Дичко. Камерна кантата “Чотири пори року”, III ч.

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

“Ой, літає соколونько”

“Вийшли в поле косарі”

Тема 7. Родинно-обрядовий фольклор (1,5 години)

Народні пісні, що пов’язані із найважливішими моментами життя людини.

Колискові пісні. Практичне призначення жанру колискової:

1) магічне, оберегове, захист від злих сил;

2) гіпнотичне, заспокійливе.

Специфіка поетичних текстів колискових: (приспівні слова “баю-бай”, “люлі-люлі”, згадування тварин і птахів: котика, зозулі, голуба та ін.). Музичні особливості та їхня обумовленість функціями жанру: характеристика мелодії (одноманітна, монотонна, побудована на повторюванні або варіюванні однієї поспівки).

Родинно-обрядовий фольклор: весілля і голосіння.

Голосіння — оплакування померлого. Походження назви: зв’язок назви із динамікою виконання. Поетика голосінь. Музичні особливості: переважно вокальна природа жанру, речитативна манера виконання, поспівкова будова мелодії, ладова основа якої з невеликим діапазоном.

Рекомендований музичний матеріал

Авторські твори:

Л. Ревуцький. “Ой, ходить сон” (із вокального циклу “Сонечко”)

Г. Гаврилець. Музично-сценічне дійство “Золотий камінь посіємо”:

№ 17 (колискова)

О. Бородін. Плач Ярославни (з опери “Князь Ігор”)

Пісні, які рекомендуються для розучування з учнями:

“Котику сіренький”

Тема 8. Весільний обряд і весільні пісні (1,5 години)

Театралізований характер українського весільного дійства, чітка регламентація дій і піснеспівів. Учасники і герої-персонажі весілля: молодий і молода, свати, бояри, дружки, світилки та ін.

Побудова весільного обряду (сватання, заручини, дівич-вечір, вінчання тощо) та його ключові епізоди (розплітання коси, плетіння вінків, випікання короваю тощо).

Весільні пісні як важлива і невід’ємна складова весільного обряду. Символіка поетичних текстів.

Особливості традиційного використання наспівів (на один наспів розспівується багато текстів). Переважно гуртове виконання весільних пісень.

Рекомендований музичний матеріал

Народні пісні в автентичному виконанні:

“Ой, нема того на селі” (CD “Український автентичний фольклор”, за матеріалами фестивалю “Київська Русь”)

“Ой чия ж то рута м’ята” (там само)

“Підхожу до хати” (CD “Збірка пісень “Обереги Полтавщини”)

Авторські твори:

М. Леонтович. Хорова обробка “Поміж трьома дорогами”

І. Котляревський. “Наталка Полтавка”, фрагмент весільного обряду

Тема 9. НЕОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР.

Дитячий фольклор. Жартівливі пісні (1,5 години)

Поняття необрядового фольклору (музика не має магічного призначення).

Дитячий фольклор: забавлянки, лічилки, небилиці, ігрові пісні. Коло образів та музичні особливості дитячого музичного фольклору. Роль дитячого фольклору у вихованні та пізнанні навколишнього світу.

Жартівливі пісні. Особливості тематики і текстів. Музичні особливості: танцювальність як жанрова основа жартівливих пісень.

Рекомендований музичний матеріал

Авторські твори:

Л. Ревуцький. Вокальний цикл “Сонечко”:

“Подоляночка”

“Павук сірий, волохатий”

“Я коза ярая”

“Іде, іде, дід, дід”

М. Лисенко. Пісня Лисички (з опери “Коза-дереза”)

І. Котляревський. Пісня Виборного “Дід рудий...” (з “Наталки Полтавки”)

С. Гулак-Артемівський. Пісня Одарки “Ой, казала мені мати” (з опери “Запорожець за Дунаєм”)

М. Лисенко. Хорова обробка “Стелися барвінку”

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

“Грицю, Грицю до роботи”

“За городом качки пливуть”

“Дівка в сінях стояла”

“Од Києва до Лубен”

“І шумить, і гуде”

“Ой, під вишнею”

Тема 10. Український героїчний епос. Історичні пісні (1,5 години)

Поняття “епос”. Епічні твори як відображення історії народу. Історичні причини виникнення епічних жанрів в українському музичному фольклорі.

Історичні пісні. Тематика історичних пісень. Походження більшості історичних пісень та близьких до них похідних козацьких пісень з XV – XVIII ст.: “Зажурилась Україна”, “Ой, п’є Байда”, “Про Нечая”, “Ой, Морозе, Морозенку” тощо.

Класифікація пісень за їхнім функціональним призначенням:

1) маршово-похідні пісні для гуртового виконання;

2) пісні для слухання в т.ч. з репертуару кобзарів.

Загальні музичні особливості: куплетна будова, переважно гуртове виконання без інструментального супроводу.

Рекомендований музичний матеріал

Народні твори:

“Ой, на горі та женці жнуть”

“Ой, на горі на могилі”

Авторські твори:

Маруся Чурай. “Засвіт встали козаченьки” (“Засвистали козаченьки”)

М. Лисенко. Хор запорожців “Гей не дивуйте добрії люди” (з III дії опери “Тарас Бульба”)

М. Колесса. Хорова обробка “Гей, видно село”

Пісні, що рекомендовані для розучування учнями:

“Ой, на горі та женці жнуть”

“Засвистали козаченьки”

Тема 11. Думи (1,5 години)

Дума — жанр винятково українського музичного фольклору.

Історія виникнення думи. Спорідненість дум із голосінням. Патріотичне призначення жанру. Виконавці дум і кобзарсько-лірницька традиція в Україні.

Тематика та поетика текстів дум.

Музичні особливості: вокально-інструментальний сольний жанр; порівняно широкий діапазон (більше октави), ладові особливості. Специфіка виконання вокальної партії (речитатив) та передачі тексту (імпровізаційність), ритмо-мелодичні особливості (форшлаги, морденти).

Рекомендований музичний матеріал

Народні пісні в автентичному виконанні:

“Про Марусю Богуславку” (М. Будник, старосвітська бандура)

“Плач невольника” (М. Хай, ліра)

Авторські твори:

М. Лисенко. Дума Кобзаря “Ой кряче ворон” (з I дії опери “Тарас Бульба”)

Тема 12. Ліричні пісні. Балади (1,5 години)

Ліричні пісні — найулюбленіший жанр українського народу. Поняття “лірика”. Відображення у ліричних піснях почуттів та переживань людей.

Класифікація ліричних пісень за тематикою:

1) соціально-побутові (козацькі, чумацькі, рекрутські, наймитські тощо);

2) родинно-побутові (пісні про кохання, про сімейне життя, сирітські).

Особливості поетичних текстів ліричних пісень: вставні слова (“Ой”, “Ох”, “Ой, да”), які посилюють емоційне напруження.

Музичні особливості: повільний темп, темповий та ритмічний контраст між сольним зачином та ансамблево-хоровою частиною пісні, широкий діапазон, розспівування складів тексту, ускладнена ритміка.

Балади як особливий лірико-епічний жанр. Драматичні та фантастичні елементи в сюжетах балад.

Рекомендований музичний матеріал

Народні твори в автентичному виконанні:

“Ой чия то в лузі трава” (CD “Український автентичний фольклор”, за матеріалами фестивалю “Київська Русь”)

“Та понад нашим яром” (там само)

“Да забіліли сніжки” (там само)

“Ой, у полі древо” (CD “Збірка пісень “Обереги Полтавщини”)

Авторські твори:

пісні у виконанні гурту “Піккардійська терція”:

“Туман ярм”

“Гаю, гаю, зелен розмаю”

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

“Несе Галя воду”

“Цвіте терен”

“Пряля”

“Мала мати одну дочку”

Тема 13. Українські народні музичні інструменти та інструментальна музика (1,5 години)

Групи інструментів. Основні традиційні українські народні інструменти:

1) **ударні:** бубон, решето, тулумбаси, барабан тощо;

2) **духові:** сопілка та її різновиди (теленка, денцівка, дводенцівка, флюєра), трембіта, най (кувички), дуда (коза, волинка), ріг тощо;

3) **струнні:** бандура, кобза, скрипка, цимбали, ліра, басоля, торбан.

Дримба — особливий народний інструмент.

Інструменти інших народів та професійні (вдосконалені) інструменти, які поширені на території України (домра, балалайка, гармошка, гітара).

Нетанцювальна інструментальна музика.

Рекомендований ілюстративний та музичний матеріал

Зовнішнє зображення інструментів.

Народні інструментальні награвання в автентичному виконанні:

“Старовинні награвання та “Гуцулка до данцу” (CD “Український автентичний фольклор”, за матеріалами фестивалю “Київська Русь”)

“Повітська похода” (там само)

Авторські твори:

М. Скорик. “Гуцульський триптих” для симфонічного оркестру,

III ч. “Смерть Івана” (імітація сигналу трембіти)

Тема 14. “Троїсті музики”. Танці і танцювальні пісні (1,5 години)

Народні інструментальні ансамблі. “Троїсті музики”: походження назви, склад. “Фольклорна капела”.

Танцювальна українська народна інструментальна музика. Українські народні танці: козачок, гопак, аркан, коломийка. Походження назв та характерні риси танців.

Коломийка — пісня-танець. Приспівки під танець.

Частівки.

Переважно гумористичний характер текстів коломийок, приспівок, частівок. Музичні особливості.

Поширені в Україні танці інших народів: полька, краков’як, чардаш, бариня та ін.

Рекомендований музичний матеріал
Народні пісні та танці в автентичному виконанні:

“Бойківські коломийки” (CD “Український автентичний фольклор”, за матеріалами фестивалю “Київська Русь”)

“Зачепиха” — козачок із приспівками (там само)

Авторські твори:

С. Гулак-Артемівський. Танці з II дії опери “Запорожець за Дунаєм”

М. Мусоргський. Гопак з опери “Сорочинський ярмарок”

Тема 15. Пісні літературного походження (1,5 години)

Державний гімн України

Поняття пісень літературного походження як жанру народної творчості на тексти українських поетів. Роль пісень літературного походження в житті українського народу.

Гімн як “візитна картка” народу і країни цього народу. Музичні особливості гімну. Зв’язок жанрів гімн і пісня-марш.

Українські гімни. Духовний гімн. Державний гімн.

Рекомендований музичний матеріал

Марія Чурай. “Віють вітри, віють буйні”

С. Климівський (музика і слова). “Їхав козак за Дунай”

Л. Глібов. “Стоїть гора високая”

Д. Крижанівський, слова Т. Шевченка. “Реве та стогне Дніпр широкий”

М. Старицький (музика і слова). “Ніч така, Господи, місячна зоряна”
(“Ніч така зоряна, місячна, ясна”)

Б. Лепкий. “Чуєш, брате мій”

М. Лисенко – О. Кошиць, слова О. Кониського. “Боже, Великий, Єдиний”
(Молитва за Україну)

М. Вербицький, слова В. Чубинського. “Ще не вмерла Україна”

Пісні, що рекомендовані для розучування з учнями:

С. Климівський (музика і слова). “Їхав козак з Дунай”

Д. Крижанівський, слова Т. Шевченка. “Реве та стогне Дніпр широкий”

М. Вербицький, слова В. Чубинського. “Ще не вмерла України”
(Державний гімн України)

16. Підсумковий урок (1,5 години)

II семестр

Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок до II семестру другого року вивчення предмета:

- продовжити формування в учнів навичок осмисленого сприйняття музичних творів;

- дати початкове уявлення про основні музичні жанри та форми;
- продовжити ознайомлення учнів з яскравими зразками музичних творів;
- розпочати формування в учнів навичок визначення будови музичних творів.

Вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом II семестру другого року вивчення предмета:

Загальні поняття:

- жанр, інструментальна музика, вокальна музика, музично-театральний жанр, програмна музика, не програмна музика, джаз, імпровізація, блюз, рок-н-рол.

Жанри:

- марш, танець; сициліана, сарабанда, гавот, менует, полонез; мазурка, полька, вальс; гопак, лезгінка, тарантела, чардаш, камаринська, танго;
- інструментальна мініатюра: прелюдія, ноктюрн, музичний момент, експромт;
- великі за формою інструментальні жанри: варіації, рондо, соната, симфонія, концерт, оркестрова сюїта, увертюра;
- вокальні жанри: пісня, романс; хорова обробка народної пісні, хорова мініатюра;
- музично-театральні жанри та їхні складові: опера, увертюра, арія, дует, хор, балет, класичний танець, характерний танець, пантоміма.

Музичні форми та елементи будови музичних творів:

- період, проста двочастинна форма, проста тричастинна форма, складна тричастинна форма, куплетна форма, варіаційна форма, форма рондо, рефрен, епізоди, сонатна форма, експозиція, розробка, реприза, сонатно-симфонічний цикл, дії (акти), картини.

Зміст II семестру другого року вивчення предмета

Розділ VI. Музичні жанри та форми

Тема 17. Поняття про жанри в музиці (1,5 години)

Жанри інструментальної музики.

Марш. Тричастинні форми

Жанр як вид музичного твору. Різноманітність жанрів інструментальної музики. Побутові інструментальні жанри – марш, танець.

Марш, його жанрові ознаки. Різноманітність побутових маршів (військові, весільні, похоронні, марші-гімни). Марш як концертна п'єса. Казкові, іграшкові, дитячі марші. Поняття маршовості.

Проста та складна тричастинні форми в маршах. Контраст та повторення в тричастинних формах. Точна (da capo) та видозмінена репризи.

Музичний матеріал:

Є. Адамцевич. Запорізький марш
В. Агапкін. Прощання слов'янки
Ф. Мендельсон. Весільний марш
Ф. Шопен. Соната № 2 сі бемоль мінор, ор. 35, III ч.
Д. Верді. Марш з опери “Аїда”
М. Глінка. Марш Чорномора з опери “Руслан і Людмила”
Марші з дитячих фортепіанних альбомів Р. Шумана, П. Чайковського,
С. Прокоф'єва, В. Косенка або інші за вибором викладача.

Тема 18. ТАНЦІ НАРОДІВ СВІТУ В ТВОРЧОСТІ КОМПОЗИТОРІВ–КЛАСИКІВ.

Танцювальна інструментальна мініатюра.

Старовинні західноєвропейські танці (1,5 години)

Різноманітність побутових (селянських, міських, бальних) танців. Значення темпу, метру і ритму в танцювальній музиці.

Танцювальні інструментальні мініатюри як концертні твори. Використання народних мелодій або їхніх характерних особливостей у професійній музиці. Гопак, лезгинка, тарантела, чардаш, камаринська.

Старовинні західноєвропейські танці: сициліана, сарабанда, гавот, менует, ригодон, тамбурін, буре, контрданс, екосез (окремі приклади на матеріалі учнівського репертуару). Складна тричастинна форма у танцювальних п'єсах.

Музичний матеріал:

С. Гулак-Артемівський. Танці з опери “Запорожець за Дунаєм”
М. Мусоргський. Гопак з опери “Сорочинський ярмарок”
А. Хачатурян. Лезгинка та “Танець з шаблями” з балету “Гаяне”
С. Прокоф'єв. Тарантела (з “Дитячої музики”)
Ф. Монті. Чардаш *або*
Й. Брамс. Угорський танець
П. Чайковський. Камаринська (з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”)
Й.С. Бах. Сициліана до мінор
Г.Ф. Гендель. Сарабанда з клавірної сюїти *ре мінор*
Ж.Б. Люлі. Гавот
Л. Боккеріні. Менует

Тема 19. Танці XVIII – XIX століть (1,5 години)

Національна приналежність та характеристика музичних особливостей полонезу, мазурки, польки, вальсу.

Музичний матеріал:

М. Огіньський. Полонез ля мінор

Г. Венявський. Мазурка № 2 ля мінор (для скрипки і фортепіано)

Й. Штраус. Полька-піцикато

Вальси: “На чарівному блакитному Дунаї”
“Казки Віденського лісу”

П. Чайковський. Танцювальні п’єси з фортепіанного циклу “Дитячий альбом”

В. Косенко. Танцювальні п’єси з циклу “24 дитячі п’єси для фортепіано”
Танцювальні п’єси з учнівського репертуару з фаху.

Тема 20. Танці ХХ століття. Джаз (1,5 години)

Національна приналежність та музичні особливості популярних у ХХ столітті латиноамериканських танців (танго, румба, самба) та північноамериканських танців (кек-уок, фокстрот, чарльстон, шейк, твіст, рок-н-рол).

Джаз – вид музичного мистецтва. Виникнення та джерела джазу. Синтез у джазі елементів африканського фольклору та європейської музики. Жанри джазової музики: спіричуелс, блюз, регтайм та ін.

Риси джазової музики: експресивне звучання; імпровізаційність, гострий ритм, ладові особливості, імпровізація. Джазовий інструментарій: саксофон, труба, тромбон, кларнет, фортепіано, контрабас, ударні тощо. Найвідоміші джазові музиканти: С. Джоппін, Л. Армстронг, Е. Фіцджеральд, Д. Еллінгтон, Г. Міллер та ін.

Джордж Гершвін — американський композитор. Введення елементів джазу до академічної музики.

Музичний матеріал:

А. П’яццолла. Танго кохання

Г. Родрігас. Аргентинське танго (“Кумпарсита”)

Інші приклади танців відповідно до теми.

С. Джоппін. Регтайм “Артист естради”

Л. Армстронг. Джазові композиції (за вибором)

Е. Фіцджеральд. Джазові композиції (за вибором)

Г. Міллер. Музика з кінофільму “Серенада сонячної долини”

Дж. Гершвін. Колискова Клари з I дії опери “Поргі і Бесс”

Рапсодія в стилі блюз (фрагмент)

Танцювальні та джазові п’єси з учнівського репертуару з фаху.

Тема 21. Жанри інструментальної мініатюри (1,5 години)

Інструментальна мініатюра. Прелюдія, експромт, етюд, музичний момент – їхні характерні особливості.

Музичний матеріал:

Й.С. Бах. Прелюдія До мажор з I тому “Добре темперованого клавіру”

Ф. Шуберт. Експромт Мі бемоль мажор

Музичний момент *фа мінор*
Ф. Шопен. Етюд *До мажор*, оп.10, № 1
М. Лисенко. Інструментальні мініатюри (в тому числі програмні й танцювальні) у репертуарі учнів з фаху.

Тема 22. Жанр варіацій та варіаційна форма. Рондо (1,5 години)

Варіаційність як принцип, що веде своє походження від фольклору.
Варіації у професійній музиці як музична форма та музичний жанр.

Будова варіаційної форми.

Класичні варіації як жанр інструментальної музики.

Рондо як форма і жанр. Походження та особливості рондо.

Музичний матеріал:

Ю. Щуровський. Тема з варіаціями на мелодію української народної пісні “Ой, есть в лісі калина”

Л. Бетховен. Rondo a capriccio op.129 (“Гнів з приводу загубленого гроша”)

Д. Бортнянський. Соната *До мажор*, фінал

С. Прокоф'єв. Марш з балету “Любов до трьох помаранчів”

Варіації та рондо з учнівського репертуару (за наявності).

**Тем 23-24. Поняття про сонатно-симфонічний цикл та сонатну форму.
Жанр сонати (3 години)**

Сонатно-симфонічний цикл як основа великих жанрів інструментальної музики – симфонії, сонати, концерту, квартету. Характеристика сонатно-симфонічного циклу. Відображення у частинах циклу різних сторін життя людини. Темповий контраст. Сонатна форма як важлива риса сонатно-симфонічного циклу (як правило, 1-ї частини циклу).

Будова сонатної форми.

Жанр класичної сонати.

Усвідомлення образного змісту і будови сонатно-симфонічного циклу та сонатної форми на прикладі Сонати *Ре мажор* для клавiру (op. 30 № 3)
Й. Гайдна.

Музичний матеріал:

Й. Гайдн. Соната *Ре мажор* для клавiру, op. 30, № 3

Частина твору у сонатній формі з репертуару учнів з фаху (за наявності).

Тем 25-26. Основні жанри оркестрової та симфонічної музики (3 години)

Жанри оркестрової та симфонічної музики: симфонія, концерт, концертна (симфонічна) увертюра, симфонічна поема, симфонічна картина, симфонічна фантазія, оркестрова (симфонічна) сюїта, оркестрова серенада та інші.

Усвідомлення образного змісту і будови сонатно-симфонічного циклу та сонатної форми на прикладі Серенади № 13 *Соль мажор* для струнного оркестру “Маленька нічна музика” В.А. Моцарта.

Музичний матеріал:

В.А. Моцарт. Серенада № 13 *Соль мажор* для струнного оркестру
“Маленька нічна музика”

А. Лядов. “Кікімора” (картинка до російської народної казки) *або*
“Чарівне озеро”

Тема 27. Вокальні жанри (1,5 години)

Пісня та романс. Куплетна форма

Різноманітність жанрів вокальної музики.

Пісня та романс – основні вокальні жанри професійної музики. Куплетна форма.

Різновиди пісень та романсів – елегія, серенада, баркарола, балада.

Музичний матеріал:

А. Капуа, слова народні. “Santa Lucia” (пісня)

М. Глінка, слова *В.Забіли.* “Не щечечи, соловейку” (пісня-романс)

М. Старицький (музика і слова). “Ніч яка місячна” (пісня)

В. Забіла (музика і слова). “Дивлюсь я на небо” (пісня)

П. Батюк, слова *Л. Українки.* “Тихо над річкою” (пісня)

К. Стеценко, слова *Л. Українки.* “Стояла я і слухала весну” (романс)

М. Лисенко, слова народні. “Пливе човен” (баркарола)

С. Людкевич (музика і слова). Українська баркарола

Ф. Шуберт, слова *Л. Рельштаба.* Серенада

слова *Й.В. Гете.* “Лісовий цар” (балада)

П. Булахов, слова невідомого автора. “Не пробуждай wspomинаний”
(романс)

Тема 28. Жанри хорової музики (1,5 години)

Хорова музика – демократичний вид мистецтва. Різноманітність жанрів хорової музики.

Хорова обробка народної пісні.

Хорова мініатюра (хор). Цикл хорових мініатюр.

Великі жанри хорової музики: ораторія та кантата.

Музичний матеріал:

М. Леонтович. “Гра в зайчика”

Б. Лятошинський. “Зима” (з хорового циклу “Пори року” на слова
О. Пушкіна)

Г.Ф. Гендель. Хор “Алилуя” (з ораторії “Месія”)

Тема 29. Музика у драматичному театрі (1,5 години)

Е. Гріг. Музика до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт”

Драматичний театр. Роль музики у драматичному театрі. Музика Е. Гріга до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт”. Сюжет драми. Відображення в музиці картин природи (“Ранок”), фантастичних персонажів (“У печері гірського короля”), почуттів та портретів героїв (“Пісня Сольвейг”, “Смерть Озе”, “Танець Анітри”). Створення на матеріалі музики до драми двох сюїт для симфонічного оркестру.

Музичний матеріал:

Е. Гріг. Музика до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт”:

Ранок
Смерть Озе
У печері гірського короля
Пісня Сольвейг

Тем 30-31. МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНІ ЖАНРИ.

Жанр балету (3 години)

П. Чайковський. Балети “Лускунчик” або “Лебедине озеро”

Музично-театральні жанри: балет, опера, оперета, мюзикл та ін.

Балет як вид музично-театрального мистецтва.

Композиція та основні складові балету: класичний танець, пантоміма.

Основні балетні терміни.

Сольні номери: варіація – сольний танець, па-де-де – сольний танець двох виконавців.

Ансамблеві номери: па-де-труа – танець трьох виконавців, па-де-катр – танець чотирьох виконавців.

Кордебалет – масовий танець, па д’аксьйон – танець-дія, що поєднує класичний танець та пантоміму, адажіо – повільний ліричний танець, алєгро – швидкий віртуозний танець, дивертисмент – розважальна сцена, безпосередньо непов’язана з сюжетом твору, апофеоз – завершальна велика сцена, в якій бере участь увесь виконавський склад.

Варіант I.

“Лускунчик” – балет П. Чайковського за казкою Е.Т.А. Гофмана “Лускунчик і Мишачий король”. Зміст та будова балету. Поєднання реалістичних і фантастичних образів.

Варіант II.

“Лебедине озеро” – балет П. Чайковського за мотивами німецьких народних казок. Зміст та будова балету. Поєднання реалістичних і фантастичних образів.

Музичний матеріал:

П. Чайковський. Балет “Лускунчик”:

№№ 2, 4, 5, 6, 7, 8, 12, 14 *або*
Балет “Лебедине озеро” (фрагменти)

Тема 32. Жанр опери (1,5 години)

М. Лисенко. Дитяча опера “Коза-дереза”

Опера як вид музично-театрального мистецтва. Види мистецтва, що представлені в опері. Провідна роль музики в опері. Спів – найважливіший елемент, через який розкривається характер героїв, їхні почуття. Співацькі оперні голоси. Роль симфонічного оркестру. Лібрето – літературний текст опери.

Будова опери.

Сольні номери: арія, арієта, аріозо, каватина, пісня, романс, речитатив.

Ансамблеві номери: дует, тріо, квартет, квінтет тощо.

Оркестрові номери: увертюра або вступ до опери, антракти або вступи до дій та картин, балетні номери (сюїти), оркестрові епізоди. Інтродукція, пролог, епілог.

Історія створення дитячої опери-казки М. Лисенка “Коза-дереза”. Зміст казки. Використання українських народних пісень для музичної характеристики персонажів.

Музичний матеріал:

М. Лисенко. Дитяча опера “Коза-дереза”:

Інтродукція

Пісня Лисички

Пісня Кози “Горе мені, горе”

Тема Кози “Я Коза-дереза”

Сцена Лисички і Зайчика “Добрий вечір,
Лисонько”

Пісня Вовчика “А я сірий вовчок”

Сцена Лисички і Вовка

Пісня Кози “Ось вам Коза”

Пісня Ведмедя “Ходив я”

Сцена Лисички і Ведмедя

Пісня Рака “Ой, я Рак-неборак”

Сцена Рака і Лисички

Фінальний хор звірів “Ходім, браття, воювати”

Тем 33-34. М. Глінка. Опера “Руслан і Людмила” або

К.В. Глюк. Опера “Орфей і Евридіка” (3 години)

Варіант 1.

Опера М. Глінки “Руслан і Людмила”. Поема О. Пушкіна як літературне першоджерело. Сюжет опери. Герої та їхні співацькі голоси. Будова опери.

Музичний матеріал:

М. Глінка. Опера “Руслан і Людмила”:

Увертюра

I дія – каватина Людмили,
сцена викрадення Людмили

II дія – рондо Фарлафа,
арія Руслана та сцена з Головою

III дія – персидський хор

IV дія – марш Чорномора

V дія – хор “Ах ты, свет-Людмила”,
фінал

Варіант 2.

Опера К. Глюка “Орфей і Евридіка”. Давньогрецький міф як літературне першоджерело. Сюжет опери. Герої та їхні співацькі голоси. Будова опери.

Музичний матеріал:

К.В. Глюк. Опера “Орфей і Евридіка”:

I дія – сцена оплакування Евридіки
арія Орфея

II дія – сцена Орфея з фуріями
Мелодія (флейти) з 2 картини

III дія – арія Орфея “Евридіку втратив я”

35. Підсумковий урок (1,5 години)

О С Н О В Н И Й К У Р С

ТРЕТІЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

(1,5 години на тиждень)

Музична культура від Стародавнього світу до епохи класицизму

I семестр. *Розділ I. Музична культура від Стародавнього світу до епохи бароко*

Розділ II. Музична культура Західної Європи на межі XVII та XVIII століть.

Творчість Генделя і Баха як новий етап в історії світової музики

Розділ III. Українська музика епохи бароко

II семестр. *Розділ IV. Західноєвропейська музика епохи класицизму*

Розділ V. Українська музика епохи класицизму

Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок протягом третього року вивчення предмета:

- дати початкові уявлення про історичний процес розвитку музичного мистецтва від Стародавнього світу до епохи класицизму;
- познайомити з творчістю класиків світової та української музики XVIII – початку XIX ст.;
- поглибити уявлення про музичні жанри, форми, принципи та способи

розвитку музичного матеріалу;

- дати елементарні навички аналізу музичного тематизму та музичних форм.

Вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом третього року вивчення предмета:

Музична культура від Стародавнього світу до епохи бароко*:

- загальні поняття: античність, міф, музи, епос, лірика, драма, давньогрецький театр, трагедія, комедія, духовна музика; ренесанс, світська музика, поліфонія, канон, імітація; епоха бароко, опера;
- музичні жанри та форми: ода, гімн; григоріанський хорал, меса; мотет, мадригал; опера-seria, опера-buffa, бельканто, речитатив, арія; ораторія, кантата, концерт;
- інструментарій: авлос, кіфара, ліра, арфа, флейта Пана; дзвони; орган, лютня, віола, клавесин;
- виконавці: аеди, рапсоди (Стародавня Греція); трубадури (Франція), мінезингери (Німеччина);
- персоналії: Гомер, Есхіл, Софокл, Еврипід; папа римський Григорій I Великий, Гвідо Аретинський; Дж. Палестрина, К. Монтеверді; А. Вівальді, А. Страдіварі.

Музична культура Київської Русі:

- літургія, знаменний розспів, дзвонарське мистецтво, биліни, гуслі, скоморохи, гудок.

Музична культура епохи бароко та епохи класицизму:

- загальні поняття: епоха бароко, класицизм, віденська класична школа, класичний симфонічний оркестр, tutti, solo, партитура, клавір;
- музичні жанри: кант, вертеп, концерт, партесний концерт, хоровий концерт, токата, інвенція, прелюдія, fuga, сюїта, кантата, ораторія, меса, реквієм, пасіони (страсті), увертюра, соната, симфонія, менует, скерцо, тріо, опера (seria, buffa), арія, аріозо, каватина, речитатив, романс, пісня-романс;
- музичні форми: цикл, сонатно-симфонічний цикл, сонатна форма (експозиція, розробка, реприза, головна партія, сполучна партія, побічна партія, заключна партія), рондо (рефрен, епізод), fuga;
- способи організації та розвитку музичного матеріалу: контраст; імітація, мотивна розробка;
- фактура: унісон, поліфонічна, гомофонно-гармонічна.

Зміст третього року вивчення предмета

I семестр

Розділ I. Музична культура від Стародавнього світу до епохи бароко

Тема 1. Огляд основних етапів розвитку світової музичної культури (1,5 години)

Поняття про основні етапи розвитку культури і мистецтва: античність, Середньовіччя, Відродження, бароко, класицизм, романтизм, сучасність.

Музика в житті первісної людини.

Джерела відомостей про музику найдавніших часів: археологічні знахідки, пам'ятки інших видів мистецтва (живопис, скульптура, архітектура, література).

Роль музики в житті прадавньої людини; зв'язок з трудовими процесами, полюванням, війною, побутом, магічними обрядами. Синкретизм – характерне явище давньої культури. Уявлення про божественне походження музичного мистецтва.

Формування мелодій-поспівок з найпростіших інтонацій, визначальна роль ритму, виникнення інструментарію.

Ілюстративний матеріал:

Пам'ятки первісної культури: зображення тварин і людей, найдавніші археологічні знахідки музичних інструментів.

Музичні аналогії:

І. Стравінський. Балет “Весна священна” (фрагменти):

вступ

Великий священний танець

Зразки музики народів світу.

Тема 2. Музична культура Стародавнього світу* (1,5 години)

Культура стародавніх цивілізацій. Виникнення професійного музичного мистецтва, його функції. Придворна і культова музика.

Міфологічна основа античного мистецтва. Музика в античній Греції. Міфи про музику. Епос (Гомер), лірика, драма, трагедія (Есхіл, Софокл, Еврипід) як синкретичні жанри, що тісно пов'язані з музикою. Давньогрецький театр. Визначні постаті Стародавньої Греції: Гомер, Есхіл, Софокл, Еврипід. Визначальна роль музики у вихованні, моральному вдосконаленні, духовному очищенні людини.

Виникнення інструментальних жанрів. Піфійські ігри – найдавніше змагання музикантів.

Здобутки античної теорії музики – вчення про лади та їхні виражальні можливості, теорія Піфагора про природу музичного звука та його зв'язок з будовою Всесвіту.

Видовищно-розважальна спрямованість масових дійств у Стародавньому Римі.

Ілюстративний матеріал:

Античні міфи про музику: Аполлон і музи

Діоніс

Змагання Пана з Аполлоном

Пан і Сирінга

Орфей і Евридіка

Пам'ятки античного художнього мистецтва, зображення музичних сюжетів та інструментарію.

Музичні аналогії:

Дж. Верді. Марш з другої картини II дії опери "Аїда"

К.В. Глюк. Мелодія з II дії опери "Орфей і Евридіка"

А. Хачатурян. Балет "Спартак" (фрагменти)

Тема 3. Музична культура Середньовіччя* (1,5 години)

Роль християнської церкви у розвитку культури і професійного мистецтва. Церковна музика. Григоріанський хорал, його музичні особливості. Поняття про месу.

Виникнення нотації і сучасної назви нот.

Поява і розвиток хорової поліфонії. Секвенція *Dies irae*. Світське та народне мистецтво (трубадури, трувери, мінезингери). Демократичний характер мистецтва, його зв'язок з побутом, людськими почуттями.

Ілюстративний матеріал:

Пам'ятки художнього мистецтва епохи Середньовіччя:

романські та готичні собори,

зображення сцен музикування та музичних інструментів.

Музичний матеріал:

Зразки григоріанської меси, ранньої поліфонії, світської вокальної та інструментальної музики.

Тема 4. Музична культура Київської Русі (1,5 години)

Джерела музичної культури Київської Русі.

Український героїчний епос. Билини. Музика міста і княжого двору. Придворні співаки-бояни. Придворні музиканти. Мистецтво скоморохів.

Прийняття християнства візантійської традиції. Її музичні особливості (спів *a cappella*).

Музика давньоруської церкви. Знаменний спів. Його музичні особливості.

Ілюстративний матеріал:

Пам'ятки давньоруського художнього мистецтва (храмова архітектура, фрагменти фресок Софійського собору в Києві);

мініатюри з Радзивилівського літопису XVст.;

фрагмент зі "Слова о полку Ігоревім";

зразки знаменної нотації.

Музичний матеріал:

Зразки знаменного співу.

Музичні аналогії:

Г. Гаврилець. Музично-сценічне дійство "Золотий камінь посіємо", I ч.:

№№ 1, 6, 12, 13, 16 та ін.

М. Мусоргський. Богатирські ворота (з фортепіанного циклу "Картинки з

виставки”)

Тема 5. Музична культура епохи Відродження* (1,5 години)

Гуманістична спрямованість мистецтва Відродження. Розквіт хорової поліфонії. Дж. Палестрина.

Мотет і мадригал – провідні музичні жанри епохи.

Музичні інструменти: лютня, віола, клавесин та ін. Вплив вокальної поліфонії, побутових пісень і танців на формування інструментального репертуару. Імпровізація і варіювання як основа виникнення й розвитку нових інструментальних жанрів.

Ілюстративний матеріал:

Пам'ятки художнього мистецтва епохи Відродження, зображення музичних інструментів та сцен музикування.

Музичний матеріал:

Фрагменти з творів видатних європейських композиторів XV-XVI ст.:

Я. Обрехт. Agnus Dei (з меси “Sub tuum praesidium”)

Дж. Палестрина. Kyrie eleison (з Літанії Діви Марії)

О. Лассо. Віланела “Matrona mia cara” („Моя мила матрона“)

Ж. Дебре. Фротола “Цвіркун”

К. Жанекен. Шансон “Спів птахів”

К. Монтеверді. Мадригали (на вибір)

К. Джезуальдо. Мадригали (на вибір)

У. Берд. Варіації “Візник наспівує” **або** інший твір

Танцювальна музика для лютні (балада “Зелені рукава” з гальярдою)

Тема 6. Бароко в західноєвропейській музиці.

Зародження і розвиток опери у XVII-XVIII ст.* (1,5 години)

Виникнення стилю бароко в західноєвропейському мистецтві. Нові музичні жанри – опера, ораторія, кантата, інструментальний концерт.

Зародження опери. Флорентійська камерата. Виникнення емоційно виразної мелодії зі супроводом. Розвиток оперного жанру в XVII – на початку XVIII ст., жанрові та національні різновиди опери, їхні стилістичні особливості. Найбільш відомі майстри опери: К. Монтеверді, Ж.Б. Люллі, А. Скарлатті, Г. Перселл.

Музичний матеріал:

Дж. Каччіні. Опера “Дафна” (фрагменти) **або**

Опера “Евридика” (фрагменти)

К. Монтеверді. Плач Аріадни (можливо сольний і хоровий виклади у порівнянні)

Г. Перселл. Плач Дідони (з опери “Дідона і Еней”)

Ж.Б. Люллі. Фрагменти з опер за вибором викладача

А. Скарлатті. Фрагменти з опер за вибором викладача

Тема 7. Інструментальна музика епохи бароко (1,5 години)

А. Вівальді. Концерти “Чотири пори року”

Розвиток інструментальної музики. Творчість французьких клавесиністів (Ф. Куперен, Ж.Ф. Рамо) та Д. Скарлатті.

Італійська скрипкова школа. Видатні скрипкові майстри (сімейства Амати, Страдиварі, Гварнері), композитори-виконавці (А. Кореллі, А. Вівальді та ін.).

Інструментальний концерт – провідний жанр музики епохи бароко. Будова сольного інструментального концерту.

А. Вівальді (1678–1741). Концерти “Чотири пори року” для головної скрипки, струнного квінтету, органу і чембало.

Музичний матеріал:

Ф. Куперен. Твори для клавесина:

Маленькі вітряки

Будильник

Кохана

Ж.Б. Рамо. Твори для клавесина:

Тамбурин

Курка

Д. Скарлатті. Сонати (на вибір)

А. Кореллі. Соната “Фолія” (фрагмент)

А. Вівальді. Концерти “Чотири пори року” (на вибір)

Розділ II. Музична культура Західної Європи на межі XVII та XVIII століть.

Творчість Генделя і Баха як новий етап в історії світової музики

Тема 8. Г.Ф. ГЕНДЕЛЬ (1685 – 1759) (1,5 години)

Творчий портрет

Г.Ф. Гендель – великий німецький композитор та виконавець-віртуоз епохи бароко.

Основні етапи життя. Німеччина: вибір долі професійного музиканта, тяжіння до оперного жанру. Італія: спілкування з видатними музичними митцями, професійне утвердження в опері, слава видатного виконавця. Англія: центральний період життя і творчості, звернення до героїчних біблійних тем в ораторіях під впливом суспільних подій. Яскрава особистість, сильний характер, боротьба за утвердження передових переконань в мистецтві.

Жанрове різноманіття творчості: опера, ораторія, інструментальні твори.

Ораторія як найвище творче досягнення композитора. Тракткування біблійних образів. Героїчна тематика, монументальність форм, яскравість музики.

Інструментальні твори Генделя.

Музичний матеріал:

Г.Ф. Гендель. Пасакалія з клавірної сюїти № 7 соль мінор
Хор “Алилуя” (з II ч. ораторії “Месія”)
Арії з ораторій або опер (на вибір)
“Музика на воді” *або* “Музика феєрверку”
Кончерто гресо (фрагменти)

Тема 9. Й.С. БАХ (1685 – 1750) (1,5 години)

Біографія та короткий огляд творчості

Й.С. Бах – один із найвеличніших митців світової культури.

Основні етапи життя. Музичні традиції роду Бахів. Навчання згідно з традиціями часу. Ранній початок самостійної професійної діяльності.

Веймаро-Кетенський період. Зумовленість творчої діяльності потребами церковної і придворної служби. Розквіт органної, клавірної та оркестрової творчості. Слава Баха як виконавця-віртуоза та імпровізатора на органі й клавірі.

Лейпцизький період. Служба у церкві св. Фоми, керівництво “Колегією музики”, участь у музичному житті Лейпцига. Найвищий розквіт творчості, створення монументальних вокально-інструментальних творів (пасіони, *меса сі мінор*). Інструментальні твори.

Доля творчої спадщини: забуття і відродження.

Жанрова різноманітність, глибина і яскравість образного змісту, зв’язок творчості Баха з християнським світоглядом. Бах – великий майстер поліфонії. Всесвітньо-історичне значення творчості Баха.

Музичний матеріал:

Й.С. Бах. Капричіо на від’їзд улюбленого брата (фрагмент)
Арія з Сюїти для оркестру *Ре мажор*
Badineria (“Жарт”) із Сюїти для оркестру № 2 сі мінор
Пасакалія до мінор для органу (фрагмент)
Італійський концерт (фрагмент)
Хроматична фантазія і fuga *ре мінор* (фрагмент)

Тема 10. Кантатно-ораторіальні та органні твори (1,5 години)

Провідна роль духовних кантатно-ораторіальних творів у спадщині Баха. Протестантський хорал – змістовна і тематична основа бахівської музики.

Пасіон за Матвієм – монументальний твір, різновид ораторії на сюжет євангельської оповіді про страждання і смерть Христа.

Вступний хор (№ 1) – трагічний образ ходи на Голгофу; хорал (№ 3) як епічний коментар. Сцена зречення Петра (№ 46) – експресивність речитативної партії Євангеліста (як безпосереднього свідка подій і оповідача). Глибина співчуття в ліричній арії альти (№ 47).

Меса сі мінор – образи страждання (№№ 1, 16) та славлення (№№ 4, 17) як основні емоційні сфери твору.

Значна роль органу в творчій діяльності Баха-композитора і виконавця-імпровізатора. Глибина змісту та емоційне багатство органних творів Баха. Особливості жанру хоральної прелюдії та органної токати.

Музичний матеріал:

Й.С. Бах. Пасіон за Матвієм:

хор № 1

хорал № 3

речитатив № 46

арія альты № 47

Меса сі мінор:

№№ 1, 4, 16, 17

Органна хоральна прелюдія фа мінор

Органна хоральна прелюдія мі бемоль мажор

Органна токати і fuga ре мінор

Тема 11. Клавірні твори (1,5 години)

Жанрова різноманітність клавірної творчості.

Новаторське трактування інструменту, розширення його виразних та технічних можливостей, образного діапазону творів.

Досконалість поліфонічного письма, яскравість образного змісту в двоголосних і триголосних інвенціях. Поняття про імітацію, канонічну імітацію, обернення теми, основні принципи будови поліфонічного твору.

Клавірні сюїти Баха.

Французька сюїта № 2 до мінор. Характеристика основних танців сюїти: алеманди, куранти, сарабанди, жиги (національна приналежність, темп, метроритмічні особливості). Поєднання в усіх номерах рис поліфонічної та гомофонно-гармонічної фактур.

Музичний матеріал:

Й.С. Бах. Двоголосна інвенція № 1 До мажор

Двоголосна інвенція № 8 Фа мажор

Триголосна інвенція № 15 сі мінор

Триголосна інвенція № 9 фа мінор

Французька сюїта № 2 до мінор

Тема 12. “Добре темперований клавір” (ДТК) (1,5 години)

Поняття про темперований стрій. Особливості задуму циклу, його композиційна будова. “ДТК” як своєрідна “музична енциклопедія” характерних образів творчості Баха. Органічне поєднання поліфонії і гомофонії в малому циклі прелюдія-фуга; принцип доповнювального контрасту. Жанрове розмаїття прелюдій.

Будова фуги. Поняття теми, відповіді, протискладення, інтермедії; принципи будови експозиції, прийоми поліфонічного розвитку вільної частини, ознаки репризи-завершення.

Музичний матеріал:

Й.С. Бах. Добре темперований клавір, I том:

Прелюдія і fuga до мінор

Прелюдія і fuga До мажор

Прелюдія *Ре мажор*

Прелюдія *мі бемоль мінор* та ін.

Розділ III. Українська музика епохи бароко

Тема 13. Розвиток професійної музики. Канти (1,5 години)

Вплив історичних подій на формування української культури та музичного мистецтва. Значна роль музики в системі освіти та освітньому середовищі: братства і братські школи, Києво-Могилянська академія, співацькі школи (Глухів та ін.). Музика і театральне мистецтво (вертеп, шкільна драма). Книго- і нотодрукування (Львів, Острог). Основні професійні музичні жанри XVII – XVIII ст.: канти, пісні-романси, партесний концерт.

Визначення канту, походження терміну. Різновиди кантів за змістом. Характерні ознаки музичної мови. Автори і виконавці кантів. Канти у шкільній драмі та вертепному дійстві.

Ілюстративний матеріал:

Пам'ятки архітектури українського бароко. Зображення музичних інструментів того часу та сцен музикування.

Музичний матеріал:

Канти: **“Щиголь тугу маєт”**

“Радуйся, радість твою воспіваю”

“Уже тя лишаюся” та ін.

Тема 14. Партесний концерт (1,5 години)

М. ДИЛЕЦЬКИЙ (1630 – 1680). Творчий портрет

Зародження і розвиток партесного багатоголосся в Україні. Історичні і культурні причини виникнення нового стилю, викладення його теоретичних основ в “Мусікійській граматиці” М. Дилецького (1679).

Партесний концерт – основний жанр української професійної музики XVII – першої половини XVIII ст. Походження і значення терміну. Музичні особливості жанру.

М. Дилецький – перший відомий нам видатний український композитор і теоретик.

Воскресенський канон М. Дилецького – визначний твір для 8-голосного хору. Образний зміст. Засоби багатоголосного хорового письма.

Херувимська – 8-голосний піснеспів із зібрання Києво-Печерської лаври. Образний зміст “Херувимської” як частини православної літургії. Характерні ознаки партесного стилю.

Музичний матеріал:

М. Дилецький. Воскресенський канон

Херувимська

Тема 15. Г. СКОВОРОДА (1722–1794) (1,5 години)

Філософ, поет і композитор

Багатогранність творчої особистості Г. Сковороди.

Життєвий шлях, філософські погляди, літературна спадщина (збірка “Сад божественних пісень”, “Байки харківські”, афоризми).

Г. Сковорода-композитор. Усний характер творчості, особливості поширення творів у народному середовищі. Пісенна творчість як засіб висловлення власних філософсько-етичних поглядів. Особливості музичного викладення, інтонаційний стрій. Пісні Г. Сковороди як зразок нового жанру пісні-романсу.

Музичний матеріал:

Г. Сковорода. Пісні: “Всякому городу нрав і права”

“Ой, ти, пташко жовтобоко”

“Стоїть явор над горою”

16. Підсумковий урок (1,5 години)

II семестр

Розділ IV. Західноєвропейська музика епохи класицизму

Тема 17. Загальна характеристика класицизму (1,5 години)

як стилю в мистецтві другої пол. XVIII – першої чверті XIX ст.

Віденська класична школа

Друга половина XVIII – перша чверть XIX ст. – епоха Просвітництва, утвердження в мистецтві стилю класицизму. Основні художньо-естетичні принципи класицизму.

Ознаки класицистичного стилю в музиці.

Виникнення жанрів класичної сонати, симфонії, струнного квартету, класичного концерту; формування сонатно-симфонічного циклу.

Посилення ролі драми в реформаторських операх К.В. Глюка, демократичність змісту і музики опери-buffa.

Віденська класична школа. Найвідоміші композитори. Опера та симфонія – основні жанри творчості віденських класиків.

Ілюстративний матеріал:

Пам’ятки стилю класицизму в архітектурі та образотворчому мистецтві.

Музичний матеріал:

К.В. Глюк. Опера “Орфей і Евридіка” (фрагменти):

I дія – хор № 1

II дія – сцена Орфея з фуріями

III дія – арія Орфея

Дж. Перголезі. Опера “Служниця-пані” (фрагменти):

I дія – дует Уберто і Серпіни або ін.

Тема 18. Й. ГАЙДН (1732 – 1809) (1,5 години)

Біографія та короткий огляд творчості

Й. Гайдн – великий австрійський композитор, засновник віденської класичної школи, один із творців основних жанрів інструментальної музики класичного типу: симфонії, сонати, квартету. Оптимістичність його світосприйняття.

Основні етапи життєвого шляху Й. Гайдна. Походження, зв'язок професійного навчання з музичним побутом Відня. Служба у князів Естергазі. Інтенсивна творча діяльність. Знайомство, дружба і творче спілкування з В.А. Моцартом. Останні роки життя: подорожі до Англії, найвищі творчі досягнення (“Лондонські” симфонії, ораторії “Створення світу” і “Пори року”).

Музичний матеріал:

Й. Гайдн. Серенада зі струнного квартету

Симфонія № 45 “Прощальна”, I ч. та IV ч.

Ораторія “Пори року”:

I ч. “Весна” – арія Симона

II ч. “Літо” – хор “Гроза”

Симфонія № 94 “Сюрприз”, II ч.

Теми 19–20. Будова сонатно-симфонічного циклу та сонатної форми (3 год.)

Склад оркестру Й. Гайдна.

Симфонія № 103 Мі бемоль мажор “З тремоло литавр”

Сонатно-симфонічний цикл як музичне досягнення епохи класицизму. Будова класичної симфонії.

Склад оркестру Й. Гайдна.

Симфонія № 103 Мі бемоль мажор “З тремоло литавр”. Загальна характеристика змісту і будови.

I ч. Тема вступу. Контраст вступу та експозиції. Характеристика основних тем і розділів сонатної форми.

II ч. Контрастне зіставлення і варіаційний розвиток двох споріднених тем.

III ч. Менует – жанрово-танцювальна основа тематизму.

IV ч. Фінал – життєствердний характер музики. Початковий тематичний елемент – “золотий хід” валторн. Інтонаційно-ритмічна однорідність тематизму. Форма рондо-сонати.

Музичний матеріал:

Й. Гайдн. Симфонія № 103 Мі бемоль мажор “З тремоло литавр”:

тема вступу

I ч. – теми головної та побічної партій

II ч. – дві теми варіацій

III ч. – основна тема менуету

IV ч. – головна партія

Тема 21. Будова класичної сонати (1,5 години)

Сонати для клавіру Ре мажор та мі мінор

Утвердження в творчості Й. Гайдна жанру класичної сонати. Структура циклу класичної сонати (I ч. – сонатне allegro, II ч. – повільна, III ч. – жвавий фінал).

Образно-контрастні особливості сонатного циклу на прикладах клавірних сонат Ре мажор та мі мінор.

Музичний матеріал:

Й. Гайдн. Соната для клавіру Ре мажор:

I ч. – теми головної та побічної партій

II ч. – тема першого розділу

III ч. – основна тема рондо (рефрен)

Соната для клавіру мі мінор:

I ч. – теми головної та побічної партій

II ч. – основна тема

III ч. – рефрен

Тема 22. В.А. МОЦАРТ (1756 – 1791) (1,5 години)

Біографія та короткий огляд творчості

В.А. Моцарт – геніальний австрійський композитор, представник віденського класицизму.

Яскраве і трагічне життя В.А. Моцарта: легенди та факти. “Чудо-дитина”. Роль батька (Л. Моцарта) у професійному становленні В.А. Моцарта як композитора. Знайомство зі здобутками європейської музичної культури під час подорожей країнами Європи. Відмова від долі музиканта-слуги.

Близкучі творчі досягнення віденського періоду в оперному жанрі (“Весілля Фігаро”, “Дон Жуан”, “Чарівна флейта”).

Жанрове різноманіття творчості, довершеність форм, мелодичне багатство музики, глибина відображення людських почуттів.

Музичний матеріал:

В.А. Моцарт. Серенада № 13 для камерного оркестру “Маленька нічна музика”, I ч.

Симфонія № 25 *соль мінор*, I ч. (фрагмент)
Концерт для клавiру з оркестром № 21, II ч. *або*
Концерт для клавiру з оркестром № 23, II ч.
Опера “Чарiвна флейта”:

арiя Папагено зi дзвiночками з I дiї, першої картини,
арiя Цариці ночi з II дiї, третьої картини

Реквiем: №№ 1, 2, 6, 7 “Lacrimosa”

Теми 23 – 24. Опера “Весiлля Фiгаро” (3 години)

Опера як зосередження творчих прагнень В.А. Моцарта. Нове трактування традицiйних оперних жанрiв, яскраве втiлення характерiв героiв.

Исторiя створення опери, захоплення демократичною iдеєю комедiї П. Бомарше. Сюжет, загальна будова опери.

Вiдображення в увертюрі атмосфери веселоцiв i кохання, стрiмкого розвитку подiїв, оптимiстичного змiсту опери.

Створення реалiстичних музичних характеристик персонажiв.

Рiзнобiчне розкриття образу Фiгаро у каватинi та арiї з I дiї — iронiчно-пародiйне використання жанрової основи менуету i маршу.

Музична характеристика Керубiно (арiя з I дiї та арiєта з II дiї). Арiї Графинi (II дiя) та Сюзанни (IV дiя) – нетрадицiйне для комiчної опери втiлення глибоких i серйозних почуттiв. Витонченiсть музичної мови.

Каватина Барбарини (IV дiя) – коротка “замальовка” характеру в умовах складної фiнальної сцени.

Терцет (Сюзанна, Базiлю, Граф) з I дiї або фiнал II дiї як приклади стрiмкого розгортання подiїв; створення музично-цiлiсних ансамблiв при збереженнi iндивiдуальної iнтонацiйної „мови” кожного персонажу.

Музичний матерiал:

В.А. Моцарт. Опера “Весiлля Фiгаро”:

Увертюра

I дiя – каватина i арiя Фiгаро

арiя Керубiно

терцет (Сюзана, Базiлю, Граф)

II дiя – арiя Графинi

арiєта Керубiно

фiнал

IV дiя – каватина Барбарини

арiя Сюзанни

Тема 25. Симфонiя № 40 *соль мінор* (1,5 години)

Симфонiї В.А. Моцарта. – новий етап в розвитку жанру класичної симфонiї. Вплив оперної драматургiї на iнструментальну музику В.А. Моцарта. Розширення кола образiв, тематики, посилення драматичної конфлiктностi у циклi.

Симфонії № 40 соль мінор – лірико-драматичний тип симфонії. Цілісність циклу в поєднанні з яскравою контрастністю окремих частин. Характеристика тематизму і будови кожної частини.

Музичний матеріал:

В.А. Моцарт. Симфонія № 40 соль мінор:

I ч. – головна та побічна партії

II ч. – основна тема

III ч. – тема менуету

IV ч. – головна тема

Тема 26. Соната для фортепіано № 11 Ла мажор (1,5 години)

Вільне трактування сонатного циклу в Сонаті № 11. Характерні риси класичного варіаційного циклу у I ч. Особливості образного задуму та оригінальність будови (рондо з “приспівом”) у III ч.

Музичний матеріал:

В.А. Моцарт. Соната для фортепіано № 11 Ла мажор:

I ч. – тема варіацій

III ч. (фінал) – основна тема рондо та рефрен-приспів

Тема 27. Л. БЕТХОВЕН (1770 – 1827) (1,5 години)

Біографія та короткий огляд творчості

Л. Бетховен – великий німецький композитор кінця XVIII – початку XIX століття, завершувач епохи класицизму в музиці. Вплив ідей Великої французької революції 1789 р. на формування світогляду композитора. Втілення в його творчості демократичних ідеалів епохи.

Головні моменти життєвого шляху. Суворе дитинство. Роль К.Г. Неефе у професійному і духовному становленні молодого музиканта. Зустріч з В.А.Моцартом у Відні. Заняття в Боннському університеті. Переїзд до Відня. Заняття з Й. Гайдном і А. Сальєрі. Розквіт концертно-виконавської діяльності. Особиста трагедія Бетховена, спричинена глухотою. Гайлігенштадтський заповіт. Подолання духовної кризи.

Втілення образів героїчної боротьби і перемоги в симфоніях № 3 та № 5, опері “Фіделіо”, музиці до трагедії Й.В. Гете “Еґмонт”, увертюрі “Коріолан”, сонаті для фортепіано № 23 “Апасіоната”.

Гармонія людини і природи, оптимістичне світосприйняття в симфонії № 6 “Пасторальній”, сонаті для фортепіано № 21 “Аврора”.

Створення Симфонії № 9. Звернення до людства із закликом до братерського єднання.

Музичний матеріал:

Л. Бетховен. Соната № 14 до дієз мінор “Місячна”, I ч.

Соната № 23 фа мінор “Апасіоната” (фрагменти)

Симфонія № 3 “Героїчна” (фрагменти)

Симфонія № 6 Фа мажор “Пасторальна”:

I ч., II ч., IV ч. (фрагменти)
Симфонія № 9, IV ч. (тема радості)
Багатель ля мінор (“До Елізи”)
Пісні: “Шотландська застольна”
“Бабак”

Тема 28. Соната для фортепіано № 8 до мінор “Патетична” (1,5 години)

32 сонати для фортепіано Л. Бетховена – творча лабораторія композитора. Значення жанру сонати, масштабність форми, глибина змісту.

Соната № 8 до мінор “Патетична” – одна із найдраматичніших сонат композитора. Авторське визначення характеру твору (підзаголовки), музична драматургія сонатного циклу.

I ч. – роль теми вступу, розгортання сонатної форми як невинний розвиток драматичного конфлікту.

II ч. – відображення внутрішнього світу героя. Форма рондо. Основна тема – лірична, в характері споглядання, роздуму. Схвильований рух у контрастних епізодах, його вплив на динамізацію заключного повернення основної теми.

III ч. – лірико-драматична. Форма рондо-сонати. Інтонаційний зв’язок з темами попередніх частин. Кода як підсумок усього циклу.

Музичний матеріал:

Л. Бетховен. Соната для фортепіано № 8 до мінор “Патетична”:

I ч. – теми вступу, головної та побічної партій

II ч. – основна тема

III ч. – основна тема

Тема 29. Симфонія № 5 до мінор (1,5 години)

Втілення у чотиричастинному симфонічному циклі бетховенської ідеї “від темряви – до світла, через боротьбу – до перемоги”. Драматургія циклу.

I ч. – початковий мотив як музичний “епіграф” симфонії (слова Бетховена “так доля стукає у двері”), його наскрізне проведення через усі частини циклу.

Загальний драматичний характер I ч., монотематизм та контрастність образів експозиції. Лаконічність форми і цілеспрямованість розвитку в розробці, загострення контрастів у репризі (соло гобоя), генеральна кульмінація в коді.

II ч. – поєднання споглядально-ліричних і піднесено-героїчних образів. Маршовість першої теми, інтонаційна близькість другої теми до гімну французької революції – “Марсельєзи”. “Ритм долі”.

III ч. – нове трактування скерцо в класичному циклі, включення його до загального гостроконфліктного розвитку циклу. Протиставлення драматичних тем першого розділу і мажорного тріо. Перехід до фіналу як втілення “шляху до світла”.

IV ч. – героїко-тріумфальні, переможні образи. Опора на масові жанри (марш, гімн, танець). Поява “теми долі” у розробці.

Музичний матеріал:

Л. Бетховен. Симфонія № 5 до мінор:

I ч. – тема “долі”, теми головної та побічної партій

II ч. – дві теми варіацій

III ч. – основна тема

IV ч. – основна тема

Тема 30. Увертюра “Егмонт” (1,5 години)

Новий тип симфонічної увертюри. Історична і літературна основа твору. Втілення теми героїчної боротьби народу за свою незалежність. Вплив програмного задуму на загальну будову сонатної форми, використання конкретних жанрових асоціацій (ритм сарабанди у першій темі вступу і побічній партії; звучання військового маршу в мажорному розділі коди).

Музичний матеріал:

Л. Бетховен. Увертюра “Егмонт”:

вступ

тема головної партії

тема побічної партії

кода

пісня Клерхен

Розділ IV. Українська музика епохи класицизму

Тема 31. М. БЕРЕЗОВСЬКИЙ (близько 1745 – 1777) (1,5 години)

Біографія та короткий огляд творчості.

Хоровий концерт “Не отвержи мене во время старости”

Відомості про життя та творчість видатного українського композитора М. Березовського. Припущення щодо початкової музичної освіти (Глухівська школа півчих, Києво-Могилянська академія). Навчання та робота у Петербурзькій придворній співацькій капелі, навчання у Болонській академії (Італія), повернення до Петербурга. Трагічна смерть.

Хоровий концерт “Не отвержи мене во время старости” – великий чотиричастинний твір для 4-голосного хору (Adagio, Allegro, Adagio, Moderato). Трагедійна спрямованість образного змісту.

Драматургія циклу. Темповий, образний, ладотональний контрасти між частинами. Особливості музичної мови та композиції твору. Принцип концертування. Застосування основних прийомів поліфонічного письма – імітації, фугато. Інтонанційна спорідненість основних тем першої та четвертої частин.

Музичний матеріал:

М. Березовський. Хоровий концерт “Не отвержи мене во время старости” (початкові теми частин)

Тема 32. Д. БОРТНЯНСЬКИЙ (1752 – 1825) (1,5 години)

Біографія та короткий огляд творчості

Д. Бортнянський – видатний композитор другої половини XVIII – початку XIX ст. Навчання у Глухівській школі півчих, навчання і робота у Петербурзькій придворній співацькій капелі, навчання в Італії.

Повернення до Росії. Служба при дворі, діяльність на посту директора придворної співацької капели.

Жанрове різноманіття творчості.

Опера “Сокіл” як приклад оперного жанру в творчості Д. Бортнянського.

Клавірні твори. Простота фактури та будови. Риси класицистського стилю. Елементи української народнопісенної мелодики.

Соната для клавіру *До мажор* – зразок засвоєння українськими композиторами західноєвропейської інструментальної культури.

Музичний матеріал:

Д. Бортнянський. Соната для клавіру До мажор:

I ч. – повністю

II ч. (перша тема)

III ч. (рефрен)

Концерт *Ре мажор* для клавіру з оркестром (фрагменти)

Опера “Сокіл” (фрагменти на вибір)

Тема 33. Духовні хорові твори (1,5 години)

Основні жанри духовної музики православної церкви.

Хоровий концерт № 15 “Прийдіте, воспоєм” – зразок втілення пасхальної тематики. Тричастинний цикл: урочисте Allegro maestoso; скорботне Adagio; радісно-піднесене Allegro.

Хоровий концерт № 24 “Возведох очі мої” – зв’язок з інтонаціями українських ліричних пісень.

Херувимська № 7. Строфічна форма твору. Простота, величавість та просвітленість образів.

Хоровий концерт № 35 “Господи, хто обітає в жилищі Твоєм”. Пісенні витоки музичного тематизму. Головний контраст — між ліричними першими двома і урочистою третьою частинами.

Роль хорової творчості Д. Бортнянського у становленні української та російської музики.

Музичний матеріал:

Д. Бортнянський. Хоровий концерт № 15 “Прийдіте, воспоєм”

(початкові теми частин)

Херувимська № 7 (початкова тема)

Хоровий концерт № 24 “Возведох очі мої” (фрагменти)

Хоровий концерт № 35 “Господи, хто обітає в жилищі
Твоїм” (фрагменти)

Тема 34. А. ВЕДЕЛЬ (1767 – 1806) (1,5 години)

Біографія та короткий огляд творчості.

Хоровий концерт “Доколе, Господи, забудеши мя”

А. Ведель – геній української музики, композитор, педагог, диригент, співак, скрипаль.

Родина А. Веделя. Навчання у Києво-Могилянській академії, робота з хором, перші твори. Керівництво хорами у Москві, Харкові та Києві. Спроба стати ченцем Києво-Печерської лаври. Ув’язнення, хвороба і смерть композитора. Вплив обставин життя А. Веделя на подальшу долю його творів.

Спадщина композитора: хорові духовні твори.

Хоровий концерт “Доколе, Господи, забудеши мя”. Літературна основа концерту — псалом № 12. Скорботно-ліричний образний зміст.

Композиція твору. Особливості ладо-тонального плану (усі три частини концерту у тональності *фа мінор*). Образно-інтонаційний зміст кожної частини концерту. Лірика I і III частин твору. Лірико-епічний характер тематизму у II частині, близькість до мелодики українських дум, характерні інтонації збільшеної секунди в гармонічному *мінорі*.

Музичний матеріал:

А. Ведель. Хоровий концерт “Доколе, Господи, забудеши мя”

(початкові теми частин)

Тріо “Покаянні отверзи мі двері”

Херувимська *фа мінор*

35. Підсумковий урок (1,5 години)

ЧЕТВЕРТИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

(1,5 години на тиждень)

Музична культура ХІХ століття

I семестр: *Розділ VI. Романтизм — провідний напрямок у мистецтві ХІХ ст.*

II семестр: *Розділ VII. Російська музика першої половини та середини ХІХ ст.*

Розділ VIII. Українська музична культура ХІХ ст.

Розділ IX. Класики західноєвропейської опери ХІХ ст.

Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок протягом четвертого року вивчення предмета:

- ознайомити учнів з творчістю видатних композиторів української та зарубіжної музики ХІХ ст.;
- дати загальне уявлення про романтизм як провідний напрямок у мистецтві ХІХ ст.;
- розширити уявлення учнів про відомі їм музичні жанри та ознайомити їх із жанрами, що характерні для епохи романтизму;
- продовжити формування навичок аналізу музичних творів.

Вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом четвертого року вивчення предмета:

- загальні поняття: романтизм, національна музична школа, реалізм;
- музичні жанри: вокальний цикл, інструментальна мініатюра (етюд), рапсодія, капричіо, інструментальний цикл, лірико-драматична симфонія, історична опера, комічна опера, симфонічний антракт, хорова сцена, балада, романс-монолог;
- принципи організації та розвитку музичного матеріалу: варіаційний розвиток, конфлікт, лейтмотив.

Зміст четвертого року вивчення предмета

I семестр

1. Повторення матеріалу по темах третього року вивчення предмета (1,5 години)

Розділ VI. Романтизм — провідний напрямок у мистецтві ХІХ ст.

Тема 2. Загальна характеристика романтизму як напрямку в мистецтві ХІХ ст.

Ф. ШУБЕРТ (1797 – 1828) (1,5 години)

Біографія та короткий огляд творчості

Історичні передумови появи романтизму. Його характерні риси: спрямованість на втілення в мистецтві внутрішнього світу людини; провідна

роль лірики; теми природи, мандрів; фантастика. Розширення зв'язків з народно-побутовою культурою, прагнення до національної самобутності.

Музика епохи романтизму. Тяжіння до програмності. Створення нових жанрів.

Ф. Шуберт – великий австрійський композитор початку ХІХ ст., один із перших представників музичного романтизму.

Традиції домашнього музикування в родині композитора. Навчання в конвікті при соборі Св. Стефана у Відні. Конфлікт з батьком, вибір мистецького шляху. Роль дружнього творчого оточення у виникненні і розповсюдженні творів Шуберта (“шубертіади”). Концертні поїздки, тимчасова праця в родині Естергазі. Життєві труднощі, матеріальні нестатки. Трагедія невизнаного митця. Передчасна смерть.

Зв'язок з класичною традицією і ознаки романтичного стилю у творчості Шуберта. Провідне значення пісенного жанру, його вплив на інші жанри. Новаторство у жанрах фортепіанної мініатюри, симфонії. Демократизм музичної мови. Коло образів: природа, побут простих людей, ліричні почуття. Психологічна поглибленість, трагізм творів останніх років життя.

Музичний матеріал:

Ф. Шуберт. Фантазія *фа мінор* для фортепіано в 4 руки (1 розділ)

Квінтет “Форель” (фрагменти)

Лендлери або марші для фортепіано на вибір

Пісня “Ave Maria” (слова *В. Скотта*)

Тема 3. Жанри пісні та фортепіанної мініатюри в творчості Ф. Шуберта (1,5 години)

Визначальна роль пісні у творчості Ф. Шуберта. Глибина змісту, багатство тем і образів, жанрова різноманітність пісенної творчості. Єдність музики і тексту, провідна роль мелодії, значення фортепіанної партії.

Балада “Лісовий цар” (слова Й.В. Гете) – зразок нового романтичного вокального жанру. Поєднання оповідальності з драматизмом. Вільна композиція: зіставлення контрастних епізодів, що втілюють образи персонажів балади у поєднанні з принципом наскрізного розвитку і кульмінацією-розв'язкою в кінці. Інтонційна виразність “мови” кожного персонажу. Виразова і, водночас, конструктивно-об'єднувальна роль фортепіанного супроводу.

“Маргарита за прялкою” (слова Й.В. Гете) – перетворення пісенного жанру в психологічний монолог. Втілення теми нещасливого кохання і трагічної жіночої долі. Інтонційно гнучкий розвиток мелодії, поєднання зображальності з емоційно-психологічною виразністю в акомпанементі. Динамізація куплетної форми.

“Форель” (слова К.Ф.Д. Шубарта) – типово романтичне втілення образу природи у зіставленні з людськими почуттями. Фольклорна основа мелодики. Зв'язок тексту і музики в розгортанні пісенного “сюжету”.

Серенада (слова Л. Рельштаба) і **Баркарола** (слова Ф.Л. Штольберга) – піднесено-поетичне трактування традиційних жанрів.

Тісний зв'язок фортепіанної творчості Шуберта з побутовим музикуванням. Поетизація танцювальної мініатюри (**вальс сі мінор**). Перетворення танцювальності в **Музичному моменті фа мінор**. Інструментальна мініатюра як втілення ліричних почуттів (**експромт Соль бемоль мажор**).

Музичний матеріал:

Ф. Шуберт. Балада “Лісовий цар” (слова Й.В. Гете)

Пісні:

“Маргарита за прялкою” (слова Й.В. Гете)

“Форель” (слова К.Ф.Д. Шубарта)

Серенада (слова Л. Рельштаба)

Баркарола (слова Ф.Л. Штольберга)

Твори для фортепіано:

Вальс сі мінор

Музичний момент фа мінор

Експромт Соль бемоль мажор

Тема 4. Вокальні цикли (1,5 години)

“Прекрасна мельниківна”, “Зимова путь”

Поняття про вокальний цикл. Вокальні цикли на вірші В. Мюллера – найвищі творчі досягнення композитора. Сюжетна основа, втілення романтичної теми блукань. Значення образів природи. Автобіографічний підтекст, лірична авторська інтонація.

Вокальний цикл “Прекрасна мельниківна”. Сюжетний принцип композиції циклу. Лірична тема юнацького кохання з характерним романтичним мотивом розчарування, втрати надій. Світлі образи природи у початкових піснях (“У дорогу”, “Куди?”), радісна кульмінація (“Моя!”), драматичний злам, поява конфліктного образу (“Мисливець”), сумна розв'язка (“Мельник і струмок”), трагічна і водночас світла післямова (“Колискова струмка”). Фольклорні джерела мелодики, простота форм, важлива роль фортепіанної партії.

Вокальний цикл “Зимова путь”. Відсутність сюжетної лінії у циклі. Зв'язок зі змістом “Прекрасної мельниківни”. Образ шляху без мети і надії (“На добраніч”), жорстоке зіткнення мрії і дійсності (“Весняний сон”), символічний образ самотності у фіналі циклу (“Лірник”). Ускладнена музична мова, використання прийому драматичного контрасту в будові окремих пісень і всього циклу.

Музичний матеріал:

Ф. Шуберт. Вокальний цикл “Прекрасна мельниківна”:

“У дорогу”

“Куди?”

“Моя!”
“Мисливець”
“Мельник і струмок”
“Колискова струмка”

Вокальний цикл “Зимова путь”:

“На добраніч”
“Весняний сон”
“Лірник”

Тема 5. Симфонія № 8 сі мінор “Незакінчена” (1,5 години)

Симфонія № 8 — один із перших зразків романтичної симфонії. Втілення теми протистояння людини і долі. Автобіографічність твору.

Врівноваженість двочастинної будови циклу, що втілює романтичне протиставлення світів трагічної дійсності та прекрасної мрії. Пісенна природа тематичного матеріалу.

I ч. – романтичний образ злої долі у темі вступу. Ліричність обох партій експозиції. Панування трансформованої теми вступу в розробці і коді.

II ч. як дзеркальне відображення I ч. Піднесена мрійливість першої теми; інтонаційний і образний зв’язок другої теми з головною партією I ч.; вторгнення драматичних образів у наступних розділах.

Музичний матеріал:

Ф. Шуберт. Симфонія № 8 сі мінор “Незакінчена”:

I ч. – тема вступу, головна та побічна партії

Тема 6. Ф. ШОПЕН (1810 – 1849) (1,5 години)

Біографія та короткий огляд творчості

Ф. Шопен – великий польський композитор і піаніст, “поет фортепіано”. Відображення в його творчості теми батьківщини. Національна природа шопенівських образів та музичної мови. Розширення і збагачення кола фортепіанних жанрів, виразових можливостей фортепіано.

Роки дитинства у родинному колі, ранній вияв музичної обдарованості, заняття з В. Живним. Навчання в ліцеї, згодом – у Варшавській консерваторії (у Ю. Ельснера). Блискучі концертні виступи, рання виконавська зрілість, початок композиторської діяльності. Спілкування з представниками революційно налаштованої польської молоді, обізнаність із народним музичним побутом. Від’їзд із Польщі. Вирішальне значення поразки польського повстання 1830-1831 рр. для подальшої долі Шопена.

Життя Ф. Шопена у Парижі: концертна діяльність, спілкування з визначними митцями того часу (Е. Делакруа, Г. Гейне, Ф. Ліст та ін.), зв’язок з польською еміграцією (А. Міцкевич). Ф. Шопен і Ж.Санд. Останні роки життя. Загострення хвороби. Посилення трагічного настрою у творчості.

Музичний матеріал:

Ф. Шопен. Концерт № 1 *мі мінор* для фортепіано з оркестром, I ч. *або*
Концерт № 2 *фа мінор* для фортепіано з оркестром, I ч.
Фантазія-експромт *до дієз мінор*
Балада № 1 *соль мінор* (фрагмент)
Соната № 2 *сі бемоль мінор*, ор. 35, III ч.

Тема 7. Мазурки, полонези, вальси (1,5 години)

Поетичне перетворення національних танцювальних жанрів, відображення різних сторін життя польського народу.

Полонез *ЛЯ мажор*, ор. 40 № 1 – музичний символ героїчних рис національного характеру.

Роль мазурки у творчості Шопена як своєрідного ліричного щоденника. Типи мазурок: народні картинки (**мазурка *ДО мажор*, ор. 56 № 2**), мініатюри з рисами бального танцю (**мазурка *СІ бемоль мажор*, ор. 7 № 2**), ліричні замальовки (**мазурка *ЛЯ мінор*, ор. 17 № 3**, **мазурка *ЛЯ мінор*, ор. 68 № 2**).

Перетворення жанру вальсу в творчості Шопена з побутового танцю на поетичну мініатюру або віртуозно-концертну п'єсу. Відтінки ліричного образу у **вальсі *ДО дієз мінор*, ор. 64 № 2**.

Музичний матеріал:

Ф. Шопен. Полонез ***ЛЯ мажор*, ор. 40 № 1**

Мазурки:

***ДО мажор*, ор. 56 № 2**

***СІ бемоль мажор*, ор. 7 № 2**

***ЛЯ мінор*, ор. 17 № 3**

***ЛЯ мінор*, ор. 68 № 2**

Вальс *ДО дієз мінор*, ор. 64 № 2

Тема 8. Етюд, ноктюрни, прелюдії (1,5 години)

Провідна роль фортепіанної мініатюри у творчості Ф. Шопена. Новаторська трактовка жанрів, розширення кола музичних образів, ускладнення технічних прийомів гри, збагачення виразових можливостей фортепіано.

Ноктюрн – новий різновид романтичної фортепіанної п'єси. Створення класичних зразків жанру з кантиленною мелодикою, вишуканим мелодійно-фактурним варіюванням основної теми (**ноктюрн *МІ бемоль мажор***); збагачення ліричної палітри, драматизація образного змісту (**ноктюрн *ДО мінор*, ор. 48 № 1**).

Нове розуміння жанру етюд як віртуозної концертної п'єси: підпорядкування віртуозних прийомів художньому задуму. Втілення гостродраматичних образів і трагічного пафосу в **етюді *ДО мінор*, ор. 10 № 12**. Завдання бездоганного володіння кантиленною манерою гри як умова втілення гармонії та краси в **етюді *МІ мажор*, ор. 10 № 3**.

Цикл “24 прелюдії” – трактування прелюдії як самостійної п’єси. Використання характерних ознак різних жанрів задля створення яскравих контрастних образів: скорботний монолог (**прелюдія № 4 мі мінор**), світлий спогад про батьківщину через жанр мазурки (**прелюдія № 7 ля мажор**), траурний марш з рисами піднесеної молитви-хоралу (**прелюдія № 20 до мінор**). Шопенівський цикл як зразок для композиторів наступних часів (О. Скрябін, С. Рахманінов, Д. Шостакович та ін.)

Музичний матеріал:

Ф. Шопен. Ноктюрн № 2 Мі бемоль мажор

Ноктюрн до мінор, ор. 48 № 1

Етюд: Мі мажор, ор. 10 № 3

до мінор, ор. 10 № 12

Прелюдії: № 4 мі мінор

№ 7 ля мажор

№ 20 до мінор

Тема 9. Італійська опера початку ХІХ ст.*

ДЖ. РОССІНІ (1,5 години)

Творчий портрет.

Опера “Севільський цирульник”*

Нове піднесення італійського оперного мистецтва у творчості видатного італійського композитора першої третини ХІХ ст. Дж. Россіні. Життєрадісність, дотепність, сценічність його кращих опер, блискучий мелодичний дар, ефектне володіння оркестровими барвами. Яскравий національний колорит музики.

Раннє визнання як оперного композитора, надзвичайна творча продуктивність, всесвітня слава. Використання традиційних оперних жанрів seria та buffa. Створення опери нового типу: романтичної національної героїко-патріотичної опери (“Вільгельм Телль”). Раптова відмова від продовження композиторської діяльності. Підтримка молодих італійських оперних композиторів В. Белліні, Г. Доницетті, Дж. Верді.

Опера “Севільський цирульник” за п’єсою П.О. Бомарше – шедевр світового оперного мистецтва, один із кращих зразків опери buffa.

Головна сюжетна інтрига, стрімкий розвиток дії, гострота комічних ситуацій, яскрава переконливість музичних характеристик.

Відображення в увертюрі загальної атмосфери опери. Мелодійна яскравість тематизму, простота будови (сонатна форма без розробки).

Арія Фігаро з І дії – яскрава замальовка характеру: стрімкий рух, ритм тарантели, скоромовка, загальна віртуозність музики.

Арія Розіни з І дії – музичний портрет героїні, що складається з двох розділів: повільного мрійливо-ліричного і жвавого кокетливо-жартівливого.

Канцона Альмавіви з І дії – мелодійність, щирість, простота, близькість до народних зразків італійської пісенності.

Арія дона Базиліо “Поговір” з I дії – використання звукозображальних оркестрових прийомів у створенні символічної картини розростання пліток.

Музичний матеріал:

Дж. Россіні. Опера “Севільський цирульник”:

увертюра

I дія – каватина і арія Фігаро

арія Розіни

канцона Альмавіви

арія дона Базиліо “Поговір”

II дія – дует Альмавіви і Бартоло

Тема 10. Н. ПАГАНІНІ (1782 – 1840) (1,5 години)

Постать романтичного віртуоза-виконавця.

Творчий портрет

Н. Паганіні – видатний італійський виконавець-скрипаль і композитор XIX ст. Втілення у композиторській творчості власних виконавських здобутків. Патріотична спрямованість деяких творів, опора на народні італійські пісенно-танцювальні зразки.

Відомості про життя: правда і легенди.

Вплив постаті Паганіні на творчі пошуки і діяльність Р. Шумана, Ф. Ліста, Ф. Шопена та ін. Використання теми 24-го капрису в творах Р. Шумана, Й. Брамса, С. Рахманінова та ін.

Музичний матеріал:

Н. Паганіні. Каприс № 24 для скрипки соло

інші каприси (на вибір)

Концерт № 2 для скрипки з оркестром, III ч. (фрагмент)

Тема 11. Р. ШУМАН (1810 – 1856) (1,5 години)

Творчий портрет

Р. Шуман – великий німецький композитор-романтик, палкий пропагандист високих мистецьких ідеалів. Емоційність і психологізм створених ним музичних образів.

Яскраві події життя. Захоплення з дитинства літературою і музикою. Навчання в Лейпцизькому університеті. Заняття з Ф. Віком, трагічний злам виконавської кар’єри. Історія кохання та одруження з Кларою Вік. Р. Шуман – диригент, педагог, музичний критик, громадський діяч. Концертні подорожі разом з дружиною-піаністкою. Створення “Нової музичної газети”, пропаганда класичної музики і творчих досягнень сучасників (Н. Паганіні, Ф. Шопена, Г. Берліоза, Ф. Мендельсона, Ф. Ліста).

Фортепіанні твори (“Фантастичні п’єси”, “Метелики”, “Карнавал”). “Карнавал” – новий жанр програмного фортепіанного циклу. Романтичний

образ свята, на якому сам композитор і його сучасники “ховаються” під карнавальними масками.

Розвиток у творчості Р. Шумана жанрів німецької романтичної пісні і вокального циклу.

Музичний матеріал:

Р. Шуман. Твори для фортепіано:

Цикл “Карнавал”:

П’єрро

Арлекін

Евзебій

Флорестан

Кіаріна

Шопен

Паганіні

Марш давидзбюндлерів проти филистимлян

“Альбом для юнацтва”:

Мрії

Вокальний цикл “Любов поета” (слова Г. Гейне):

“Як в травні місяці сади”

“Мій гнів минув”

Тема 12. Ф. МЕНДЕЛЬСОН (1809 – 1847) (1,5 години)

Творчий портрет*

Ф. Мендельсон – видатний німецький композитор та музично-громадський діяч першої половини XIX ст. Поєднання класичних і романтичних рис в музиці Ф. Мендельсона.

Основні події життя. Зростання у висококультурному середовищі, спілкування з Й.В. Гете. Рання творча зрілість, створення увертюри до комедії В. Шекспіра “Сон літньої ночі” – одного з перших зразків втілення казково-фантастичних образів у романтичній музиці. Виконавська, диригентська діяльність, пропаганда класичної спадщини, перше виконання після довгих років забуття “Пасіону за Матвієм” Й.С. Баха. Подорожі, спілкування з Берліозом, Шопеном, Шуманом, Глінкою. Видатна просвітницька діяльність Мендельсона як засновника і керівника Лейпцизької консерваторії і філармонії.

Широкий жанровий діапазон творчої спадщини.

Характерні ознаки романтичного концерту на прикладі **Концерту мі мінор для скрипки з оркестром.**

I ч. – лірико-драматична,

II ч. – романсова,

III ч. – скерцозна.

Музичний матеріал:

Ф. Мендельсон. Концерт мі мінор для скрипки з оркестром (фрагменти)

Увертюра до комедії В. Шекспіра “Сон літньої ночі”:

Весільний марш

Скерцо

Шотландська симфонія, I ч. (фрагмент)

Твори для фортепіано:

Пісні без слів (на вибір)

Рондо-капричіозо

Тема 13. Ф. ЛІСТ (1811 – 1886) (1,5 години)

Творчий портрет*

Ф. Ліст – великий угорський композитор і піаніст. Творчість Ліста – новий етап розвитку європейського музичного романтизму.

Основні події життя. Дитяче захоплення майстерністю народних музикантів. Рання слава вундеркінда. Подорож до Відня, зустріч із Бетховеном, заняття з К. Черні. Переїзд до Парижа, спілкування з передовими митцями часу. Формування віртуозного виконавського стилю, його відображення у власних творах. Звернення до жанру транскрипції як прагнення пропагувати кращі музичні здобутки минулого і сучасності (органні твори Баха, симфонії Бетховена, пісні Шуберта, опери Моцарта, Верді, Вагнера та ін.).

Роки концертних поїздок по всій Європі (в тому числі по Росії й Україні), відбиття вражень і роздумів у фортепіанному циклі “Роки мандрувань”. Переїзд до Риму, прийняття духовного сану.

Значний внесок у розвиток угорської музичної культури, викладання у Будапештській академії музики. Втілення характерних рис угорської національної музичної традиції в **Угорських рапсодіях**. Створення нового жанру програмної симфонічної поеми.

Музичний матеріал:

Ф. Ліст. Твори для фортепіано:

Ноктюрн “Мрії кохання”

Угорська рапсодія № 2

Транскрипція балади “Лісовий цар” Ф. Шуберта

Транскрипція п’єси “Кампанела” (з “Великих етюдів за Паганіні”)

Цикл “Роки мандрувань”:

Каплиця Вільгельма Телля *або*

Женевські дзвони

Симфонічна поема “Прелюди” (початок)

Тема 14. Б. СМЕТАНА. Огляд творчості*

А. ДВОРЖАК. Огляд творчості* (1,5 години)

Самобутність чеської народної музики, спорідненість слов’янських музичних культур, давні традиції професійної музичної творчості.

Б. Сметана (1824 – 1884) – класик чеської музики, музично-громадський діяч, автор національних опер (народно-патріотичної “Бранденбургці в Чехії”,

комічно-побутової “Продана наречена” та ін.), циклу програмних симфонічних поем “Моя Батьківщина”.

Життєрадісний, оптимістичний характер увертюри до опери “Продана наречена”, використання жанру польки для створення народного колориту. Симфонічна поема “Влтава”: мелодійна щирість основної теми, чергування її з яскравими епізодами – музичними картинами природи і побуту.

А. Дворжак (1841 – 1904) – видатний чеський композитор, послідовник Б. Сметани.

Творче становлення під впливом спілкування зі Б. Сметаною, продовження національної традиції в операх, симфонічних і камерних творах, популярних “Слов’янських танцях”. Інтенсивна педагогічна діяльність, виховання нового покоління чеських композиторів (З. Фібих, Л. Яначек, Й. Сук та ін.). Перебування у США. Створення симфонії № 5 “З Нового Світу” – однієї з найвідоміших симфоній XIX ст. Її народна чеська основа у поєднанні з елементами негритянської народної музики.

Музичний матеріал:

Б. Сметана. Увертюра до опери “Продана наречена”
Симфонічна поема “Влтава”

А. Дворжак. Симфонія № 5 “З Нового Світу” (фрагменти)
Слов’янські танці (на вибір)
Циганська пісня (Мелодія)
Гумореска

Тема 15. Е. ГРІГ (1843 – 1907) (1,5 години)

Творчий портрет

Е. Гріг – класик норвезької музики, композитор-романтик, лірик.

Джерела творчості. Тема батьківщини та її втілення в різних жанрах творчості.

Головні події життя. Навчання в Лейпцизькій консерваторії, засвоєння європейської традиції, поєднання її з національною самобутністю в музиці фортепіанного концерту – першої вершини творчості. Спілкування з видатними діячами норвезької і датської культури, зокрема Г. Ібсеном, Г.Х. Андерсеном. Музика до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт”.

Характерне для романтиків тяжіння до жанру мініатюри. “Ліричні п’єси” – збірка для фортепіано з 12-ти зошитів, що створювалася протягом усього життя; простота музичної мови, яскраве розмаїття образів.

Музичний матеріал:

Е. Гріг. Концерт ля мінор для фортепіано з оркестром, 1 ч.
Симфонічні сюїти з музики до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт”
(повторення)
П’єси для фортепіано та романси (на вибір)

16. Підсумковий урок (1,5 години)

II семестр

Розділ VII. Російська музика першої половини та середини XIX ст.

Тема 17. М. ГЛІНКА (1804 – 1857) (1,5 години)

Засновник російської композиторської школи. Біографія та короткий огляд творчості

М. Глінка – великий російський композитор, засновник російської композиторської школи. Національна природа творчості Глінки, свідоме прагнення до поєднання класичних традицій із самобутністю російської народної музики. Ясність музичної мови, лірична щирість висловлювання.

Вплив на формування світогляду композитора патріотичного підйому в період Вітчизняної війни 1812 р. Музичні враження дитинства – народна пісня, церковний спів, кріпосний оркестр. Навчання в Благородному пансіоні в Петербурзі, знайомство з О. Пушкіним. Заняття з відомим композитором і піаністом Дж. Фільдом. Перші творчі спроби, романси, фортепіанні твори.

Перша подорож за кордон: враження від знайомства з італійською оперою, професійні заняття вокалом. Перебування в Берліні, уроки у З. Дена.

Повернення до Росії. Задум російської національної опери і робота у співдружності з В. Жуковським, Є. Розеном та іншими над оперою “Життя за царя”. Прем’єра опери, реакція передових митців і придворних кіл. Початок роботи над оперою “Руслан і Людмила”. Посада в Придворній співацькій капелі, поїздки до України; знайомство з С. Гулаком-Артемовським, участь у його творчій долі.

Прем’єра опери “Руслан і Людмила”. Неоднозначна реакція на оперу. Від’їзд за кордон. Подорожі по Франції та Іспанії. Створення увертюр на іспанські теми (“Арагонська хота”, “Ніч у Мадриді”) та “Камаринської”. Смерть на чужині.

Музичний матеріал:

М. Глінка. Романс “Не скушай” (слова Є. Баратинського)

Ноктюрн “Розлука” для фортепіано

Увертюра до опери “Руслан і Людмила”

Увертюра на іспанську тему “Арагонська хота” (фрагмент)

Тема 18 – 19. Опера “Життя за царя” (3 години)

М. Глінка – творець російської історико-героїчної опери. Історія написання опери. Сюжет, його історичне підґрунтя, патріотична ідея. Втілення драматичного конфлікту шляхом протиставлення російського і польського тематизму, жанрового контрасту. Загальна будова опери. Риси ораторіальності, велике значення масових хорових сцен.

I дія. Інтродукція, втілення в ній ідеї героїзму та єдності народу. Контраст чоловічих і жіночих хорів.

Арія і рондо Антоніди – музичний портрет героїні; поєднання вокальної віртуозності, інтонаційної виразності.

Вихід Сусаніна – перша музична характеристика героя. Цитування мелодії народної пісні.

Тріо “Не томи, родимый” – лірична кульмінація I дії.

II дія. Полонез з хором – експозиція образу поляків.

Краков’як і вальс – яскраві інтермедійні номери.

Мазурка і фінал – приклад вторгнення драматичної дії в балетно-хорову сцену.

III дія. Пісня Вані – розкриття духовної чистоти хлопчика через наспів, що близький до народної пісні; непряма характеристика Сусаніна.

Сцена Сусаніна з поляками – приклад гостро конфліктної оперної сцени з наскрізним розвитком; особлива роль в драматургії опери двох відповідей Сусаніна, що будуються на хорових темах інтродукції та епілогу і утворюють найважливіші тематичні арки опери.

Весільний хор – приклад чуйного відтворення композитором особливостей мелодики, метроритму і фактури народної обрядової пісні.

Романс Антоніди – глибина і сила душевних переживань героїні. Виразність мелодики. Поєднання рис міського романсу з елементами народних голосінь.

IV дія. Хор поляків “Устали мы” – драматично-комічне перевтілення войовничої теми мазурки.

Речитатив і арія Сусаніна – кульмінація образу головного героя. Глибина почуттів, благородство музичної мови, поєднання патетичного речитативу і задушевної ліричної мелодії.

Завершальна сцена – трагічна розв’язка і кульмінація драми.

Епілог. Хор “Славься” – урочистий гімн-марш. Прославлення держави, царської влади, народу та подвигу Сусаніна.

Музичний матеріал:

М. Глінка. Опера “Життя за царя”:

I дія – інтродукція (фрагмент)

арія і рондо Антоніди

вихід Сусаніна

тріо “Не томи, родимый”

II дія – полонез

краков’як

вальс

мазурка

III дія – пісня Вані

сцена Сусаніна з поляками

жіночий хор “Разгулялися, разливалися”

романс Антоніди

**IV дія – хор поляків “Устали мы”
речитатив і арія Сусаніна
завершальна сцена
Епілог – хор “Славься”**

Тема 20. Симфонічні твори (1,5 години)

Значення оркестрових творів М. Глінки для розвитку російської симфонічної музики. Поняття про жанровий симфонізм: використання пісенних і танцювальних жанрів, народного музичного матеріалу у якості тематичної основи для симфонічного розвитку. Образне і мелодійне багатство музики. Майстерність оркестрового письма.

Фантазія на дві російські теми “Камаринська”. Характеристика народних тем, їхній взаємодоповнювальний контраст. Форма подвійних варіацій. Своєрідність варіаційної розробки тем з використанням прийомів, що характерні для класичної музики, у поєднанні з особливостями народної традиції.

Загальне ознайомлення з увертюрами на іспанські теми “Арагонська хота” та “Ніч у Мадриді”.

Вальс-фантазія – лірико-драматична оркестрова п’еса, що започаткувала традицію ліричних вальсів в російській музиці (П. Чайковський, С. Прокоф’єв, Г. Свиридов та ін.).

Музичний матеріал:

М. Глінка. Фантазія на дві російські теми “Камаринська”

Увертюри на іспанські теми:

Арагонська хота

Ніч у Мадриді

Вальс-фантазія

Тема 21. Російський класичний романс (1,5 години)

М. Глінка та його сучасники

Романс – один із провідних музичних жанрів російської музики XIX ст. Органічність поєднання в романсі поезії і музики; популярність у широких колах любителів музики; високий художній рівень класичних зразків.

Творчість сучасників Глінки – майстрів російського романсу.

Лірична тематика в творах **О. Варламова**. Яскравість мелодики, простота викладення, куплетна форма (“Белеет парус одинокий”, слова М. Лермонтова; “На заре ты ее не буди”, слова А. Фета).

Звернення в романсах **О. Гурильова** (“Однозвучно гремит колокольчик”, слова І. Макарова) до найбільш поширеного побутового жанру — вальсу. Соціальна тема в творчості **О. Аляб’єва**: “Соловей” на слова А. Дельвіга як символ складної долі самого автора; “Нищяя” на слова П. Беранже – втілення теми соціальної нерівності.

Значення вокальної лірики у творчості **Глінки**. Щирість, задушевність і простота художніх образів. Наспівність і пластичність вокальної партії.

Органічне поєднання музики і тексту. Роль фортепіанної партії. Класична ясність і стрункість форми.

Музичний матеріал:

О. Варламов. “Белеет парус одинокий” (слова М. Лермонтова)

“На заре ты её не буди” (слова А. Фета)

О. Гурильов. “Колокольчик” (слова І. Макарова)

“Разлука” (слова О. Кольцова)

О. Аляб'єв. “Соловей” (слова А. Дельвіта)

“Нищая” (слова П. Беранже)

“Иртыш” (слова І. Веттерн)

М. Глінка. “Я помню чудное мгновенье” (слова О. Пушкіна)

“Жаворонок” (слова М. Кукольника)

“Попутная песня” (слова М. Кукольника)

“Сомнение” (слова М. Кукольника)

Тема 22. О. ДАРГОМИЖСЬКИЙ (1813 – 1869) (1,5 години)

Огляд творчості. Романси і пісні

Пошуки нових шляхів у мистецтві, втілення їх образів у музиці. Спорідненість образів і тем із творами письменників М. Гоголя, Ф. Достоевського, М. Некрасова, художника П. Федотова. Жанрова розмаїтість вокальної творчості. Нові жанрові різновиди – драматична пісня, романс-монолог та ін. Пісні сатиричного і соціально-викривального характеру. Новий принцип зв'язку музики і тексту. Прагнення передати в музиці інтонації розмовної мови. Створення наспівно-декламаційної, виразної і гнучкої вокальної мелодії.

Музичний матеріал:

О. Даргомижський. Романси і пісні:

“Мне грустно” (слова М. Лермонтова)

“Старый капрал” (слова П. Беранже)

“Мельник” (слова О. Пушкіна)

“Титулярный советник” (слова П. Вейнберга)

“Мне минуло шестнадцать лет” (слова А. Дельвіта)

“Ночной зефир” (слова О. Пушкіна)

“Червяк” (слова П. Беранже)

Розділ VIII. Українська музична культура ХІХ ст.

Теми 23 – 24. Український музично-драматичний театр ХІХ ст.

“Наталка Полтавка” І. Котляревського (3 години)

Перший зразок українського музично-драматичного твору

І. Котляревський — засновник українського музично-драматичного театру. Авторське визначення жанру – “опера”. Сучасне визначення – “оперета”.

Народність сюжету “Наталки Полтавки” як одна із визначальних рис жанру. Особливості походження музики твору.

М. Лисенко — редактор музики “Наталки Полтавки”.

Особливості структури твору: поєднання співу з розмовними діалогами та монологами.

Роль музики в “Наталці Полтавці”. Вокальні амплуа героїв. Пісня — головний засіб створення характерності персонажа: лірична характеристика Наталки і Петра; комічна — Возного і Виборного; епіко-драматична і жартівлива — Миколи.

Інші вокальні жанри, які використано у “Наталці Полтавці” (дует, тріо, хор, танці).

Музичний матеріал:

І. Котляревський (в редакції М. Лисенка) ”Наталка Полтавка”:

І дія – пісня Наталки “Віють вітри”

дві пісні Виборного “Дід рудий”

“Ой під вишнею”

пісня Возного “Всякому городу нрав і права”

II дія – пісня Наталки “Чого ж вода каламутна”

III дія – пісня Петра “Сонце низенько”

пісня Миколи “Вітер віє горою”

пісня Наталки “Ой я дівчина полтавка”

Тема 25. П. НІЩИНСЬКИЙ (1832 – 1896) (1,5 години)

Творчий портрет.

“Вечорниці” – музична картина до п’єси Т. Шевченка “Назар Стодоля”

П. Ніщинський – композитор, педагог, перекладач та музично-культурний діяч. Історія створення музичної картини “Вечорниці”. Лібрето (автор П. Ніщинський). Сюжетна і композиційна завершеність твору як чинник його самостійного функціонування (окремо від вистави “Назар Стодоля”). “Вечорниці” як зразок сцени наскрізного розвитку.

Структурні компоненти сцени: інтродукція, сольні номери (пісня Хазяйки “Зоря з місяцем”, соло Хазяйки “Пийте, гуляйте добрії люди”), хори.

Наявність у “Вечорницях” різних традицій та обрядів українського народу: власне вечорниці, елементи обряду колядування (жартівлива суперечка хлопців і дівчат за коляду) та обряд дівочих ворожінь. Хор парубків “Закувала та сива зозуля” (№ 5) – центральний епізод твору. Спрямування його патріотичної ідеї на зміцнення у сучасників композитора прагнення до національно-визвольної боротьби. Особливості образного змісту та будови хору.

Музичний фольклор і музика “Вечорниць”. Приклад цитування народних мелодій – чоловічий хор “Віють вітри, ще й буйнесенькі” (№ 3). Головний принцип створення українського колориту в музиці — відтворення музичних особливостей українського фольклору: танцювальних (хор дівчат “Добрий вечір, пані матко”, № 2; хор парубків “А ми коляди не дамо”, № 4; хори з

обряду ворожінь); дівочих ліричних пісень (пісня Хазяйки “Зоря з місяцем”, № 1); ліричних історичних пісень (хор “Ой, повій, повій та буйнесенький вітре” з № 5). Елементи народного багатоголосся в хоровій фактурі: паралельні рухи голосів секстами, квінтами, тризвуками, октавно-унісонні каданси (“Віють вітри ще й буйнесенькі”, № 3).

Музичний матеріал:

П. Ніщинський. “Вечорниці” (музична картина до п’єси Т. Шевченка “Назар Стодоля”):

оркестрова інтродукція

пісня хазяйки “Зоря з місяцем” (№ 1)

дівочий хор “Добрий вечір, паніматко” (№ 2)

хори парубків “Віють вітри, ще й буйнесенькі” (№

3),

“Закувала та сива зозуля” (№ 5)

Тема 26. Розвиток музичної культури Західної України ХІХ ст.

М. ВЕРБИЦЬКИЙ (1815 – 1870) (1,5 години)

Творчий портрет.

Духовні твори. Музика для театру

М. Вербицький – видатний представник музичної культури Західної України ХІХ ст. Робота в різних жанрах (оперета, музика до п’єс, симфонічні та хорові твори).

Духовні твори М. Вербицького. Камерно-ліричне осмислення біблійних текстів. Поєднання рис духовного хорового співу з елементами народних дум у “Заповіті” на слова Т. Шевченка (басове соло з чоловічим хором у супроводі фортепіано).

Історія створення хору-гімну “Ще не вмерла Україна” на слова П. Чубинського.

Творчі контакти М. Вербицького з українським театром у Перемишлі. Музика до театральних вистав жанру “співогри” з широким використанням міського та сільського фольклору.

Просвітницька діяльність М. Вербицького: дослідження з історії запровадження нотного співу в Галичині, вчителювання, упорядкування педагогічного збірника.

Музичний матеріал:

М. Вербицький. Літургія (фрагменти)

Заповіт (слова Т. Шевченка)

“Ще не вмерла Україна” (слова П. Чубинського)

Теми 27-29. С. ГУЛАК-АРТЕМОВСЬКИЙ (1813 – 1873) (4,5 години)

Творчий портрет.

Опера “Запорожець за Дунаєм”

С. Гулак-Артемівський – видатний музичний і театральний діяч: композитор, оперний співак, драматичний актор і драматург.

Родина С. Гулака-Артемівського. Навчання у Київській семінарії, спів у семінарському хорі. Робота у хорі Михайлівського монастиря.

Зустріч із М. Глінкою. Переїзд до Петербурга. Навчання у М. Глінки. Навчання у Франції та Італії. Дебют у Флорентійському оперному театрі.

Повернення до Петербурга. Дебют у партії Руслана на сцені Маріїнського оперного театру в опері М. Глінки “Руслан і Людмила” (1842). Двадцятирічна робота в оперному театрі. Репертуар співака. Різномісність інтересів та обдарувань митця: захоплення гравюрою на слонової кістці, розробка проекту водогону для Петербурга.

Композиторська діяльність С. Гулака-Артемівського. Прем'єра на сцені Маріїнського театру першої української опери “Запорожець за Дунаєм” у 1863 році.

Вихід у відставку. Переїзд до Москви. Смерть у Москві.

Історія створення і прем'єра опери “Запорожець за Дунаєм”. Сюжет твору, його історичне підґрунтя.

Лірико-комічний жанр. Наявність розмовних діалогів. Елементи героїко-патріотичної лінії в опері. Побудова музичної драматургії на основі зіставлення двох контрастних пар персонажів.

Структура опери.

Комічна пара: Іван Карась і Одарка. Їхня музична характеристика: опора на ритми та інтонації українських танців гопака і козачка; відтворення різноманітних мовних інтонацій. Притаманність образам героїв інших рис: героїчних — у Карася, ліричних — в Одарки.

Лірична пара: Оксана і Андрій. Використання для їхньої характеристики жанрів пісні-романсу та вальсу.

Образ народу в опері. Його характеристика через хори і танці.

Опера “Запорожець за Дунаєм” – блискучий зразок втілення українського національного характеру.

Ілюстративний матеріал:

портрет композитора,
фотообкладинки першого видання пісні “Стоїть явір над водою”,
зразки почерку композитора,
фото пам'ятника композиторові на батьківщині.

Музичний матеріал:

С. Гулак-Артемівський. Хореографічний дивертисмент “Українське весілля” (фрагменти)

Пісні:

“Стоїть явір над водою” (слова народні)

“Спать мені не хочеться” (слова С. Гулака-Артемівського)

Опера “Запорожець за Дунаєм”:

І дія – пісня Карася “Ой, щось дуже загулявся”

дуєт Одарки і Карася “Відкіля це ти узявся?”
пісня Карася “Наші шаблі”
романс Оксани “Місяцю ясний”

II дія – каватина Карася “Тепер я турок, не козак”
аріозо Оксани “Ангел ночі”
дуєт Оксани і Андрія “Чорной хмарою діброва”
хор женців
танцювальна сюїта

III дія – пісня Одарки “Ой, казала мені мати”
арія Андрія з хором “Блаженний день, блаженний час”

Тема 30. М. КОЛОЧЕВСЬКИЙ (1851 – 1910/12) (1,5 години)

Творчий портрет.

Українська симфонія

М. Колочевський – композитор, піаніст, музично-громадський діяч другої половини XIX – початку XX ст. Незначна кількість документальних даних про композитора. Втрата значної частини творів. Жанри творчості.

Українська симфонія. Історія створення та виконання твору, жанр твору.

Особливості структури циклу як свідчення використання класичних традицій. Звернення до жанру романсу у III частині циклу.

Фольклорна основа всіх тем симфонії. Особливості використання народнопісенного матеріалу (цитатний і переінтонування).

Розкриття у творі узагальненого образу України.

Музичний матеріал:

М. Колочевський. **Українська симфонія:**

I ч. – експозиція

II ч. – головна тема

III ч. – головна тема

IV ч. – експозиція

Романси:

“Зови надєжду сновидєньєм” (слова М. Лєрмонтова)

“Пала нощь на землю” (слова невідомого автора)

“Я помню счастье вешних дней” (слова А. Голєніщева-Кутузова)

Інструментальні твори на вибір викладача.

Розділ IX. Класики західноєвропейської опери XIX ст.

Тема 31. Р. ВАГНЕР (1813 – 1883) (1,5 години)

Творчий портрет*

Р. Вагнер – великий німецький композитор-романтик, оперний реформатор. Народні легенди і міфи як сюжетна основа опер Вагнера.

Провідна роль оркестру у вагнерівській музичній драматургії. Каринна яскравість оркестрових епізодів, багатство оркестрових фарб, симфонічний розвиток провідних тем і образів. Широке використання так званих

лейтмотивів – музичних тем, що пов'язуються з конкретними героями, явищами, поняттями, обставинами і неодноразово з'являються у відповідних моментах сценічної дії.

Новаторське оновлення музичної мови, розширення і збагачення гармонічних засобів. Поняття безкінечної мелодії.

Музичний матеріал:

Р. Вагнер. Опери (уривки):

“Тангейзер”: увертюра

“Лоенгрін”: I дія – оркестровий вступ

III дія – антракт і розповідь Лоенгріна

“Валькірія”: III дія – “Політ валькірій”

“Присмерки богів”: III дія – траурний марш

“Трістан та Ізольда” – вступ до опери (фрагмент)

Тема 32. ДЖ. ВЕРДІ (1813 – 1901) (1,5 години)

Творчий портрет

Дж. Верді – найвидатніший італійський оперний композитор XIX ст. Головні події життя: нелегке здобування професійного визнання, участь у національно-визвольному русі.

Визнання Верді національним героєм Італії, обрання депутатом Першого парламенту незалежної країни. Прижиттєва всесвітня слава композитора. Творче довголіття.

Демократизм художніх переконань, психологізм кращих опер композитора: “Ріголетто”, “Трубадур”, “Травіата”, “Дон Карлос”, “Бал-маскарад”, “Аїда” та ін. Яскраве драматичне розгортання образів через мелодійну виразність музичних характеристик, володіння прийомами “великої” опери (“Аїда”).

Музичний матеріал:

Дж. Верді. Опери (уривки):

“Ріголетто”: I дія – арія Джільди

II дія – розповідь Джільди

арія Ріголетто

III дія – пісенька Герцога

“Травіата”: I дія – арія Віолетти

III дія – дует Альфреда і Віолетти

сцена смерті Віолетти

“Аїда”: I дія – речитатив і романс Радамеса

хор “До священних Нілу берегів”

II дія, друга картина – сцена повернення

Радамеса (фрагменти)

III дія – сцена Аїди (фрагменти)

IV дія, друга картина – прикінцева сцена в

Теми 33-34. Ж. БІЗЕ (1838 – 1875) (3 години)

Творчий портрет. Опера “Кармен”

Ж. Бізе – яскрава постать у французькому музичному мистецтві XIX ст. Опера – провідний жанр творчості Бізе.

Яскравість національного колориту в музиці до драми А. Доде “Арлезіанка”.

Опера “Кармен” – вершина творчості, шедевр світового оперного мистецтва. Провал першої постановки. Вплив цієї події на передчасну смерть композитора.

Літературне першоджерело та сюжет опери на основі новели Проспера Меріме.

Барвистість іспанського національного колориту.

Увертюра. Зіставлення у ній різко контрастних образів: теми народного свята, приспіву куплетів тореадора, трагічної теми “долі” Кармен.

I дія. Експозиція та розвиток образу Кармен, народно-жанрова основа її характеристики: хабанера та сегідилья.

II дія. Циганська пісня с хором. Втілення волелюбності і палкого темпераменту народу, дочкою якого є Кармен.

Куплети Тореадора. Музичний портрет героя – народного улюбленця.

Арія Хозе “з квіткою”. Лірична щирість почуттів, проникливість виразної романсової кантилени.

III дія. Антракт. Світлий музичний образ природи.

Сцена ворожіння. Передчуття трагічної розв’язки опери, глибоке розкриття душевного стану Кармен.

IV дія. Антракт. Його народно-танцювальна основа, контраст лірико-драматичного та радісно-святкового образів.

Завершальна сцена: драматична кульмінація і розв’язка.

Багатогранність образу Кармен, створеного генієм композитора.

Музичний матеріал:

Ж. Бізе. Романс Надіра з опери “Шукачі перлів”

Музика до драми А. Доде “Арлезіанка”:

Перша сюїта – Прелюдія

Передзвін

Друга сюїта – Пастораль

Фарандола

Опера “Кармен”:

Увертюра

I дія – сцена виходу Кармен і хабанера сегідилья і сцена з Хозе

II дія – циганська пісня Кармен

куплети Тореадора з хором

арія Хозе “з квіткою”
III дія – антракт
сцена ворожіння
IV дія – антракт
завершальна сцена

35. Підсумковий урок (1,5 години)

П'ЯТИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА
(2 години на тиждень)

Музична культура другої половини XIX – першої половини XX століття

I семестр. *Розділ X. Музична культура Росії другої половини XIX ст.*

II семестр. *Розділ XI. Українська музика і світова музична культура*

Розділ XII. Музична культура України другої половини XIX – початку XX ст.

Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок протягом п'ятого року вивчення предмета:

- дати уявлення про розвиток музичного мистецтва другої половини XIX – початку XX ст. у взаємозв'язку та взаємозумовленістю із соціально-політичними та історико-культурними подіями;
- познайомити з творчістю українських та зарубіжних композиторів другої половини XIX – початку XX ст.;
- розширити уявлення учнів про жанри опери, романсу, хорової мініатюри, симфонії та ін.;
- познайомити учнів з новими жанрами та їхніми різновидами;
- продовжити формування навичок аналізу музичних творів.

Вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом п'ятого року вивчення предмета:

- музичні об'єднання та організації: Нова Російська Музична Школа (“Могуча кучка”), Імператорське Російське Музичне Товариство (ІРМТ), Товариство “Боян”, Музично-драматична школа М. Лисенка;
- музичні жанри та їхні різновиди: історико-героїчна народна музична драма, епічна опера, лірико-психологічна опера, сцена наскрізного розвитку, хорова сцена, арія-монолог; симфонія – психологічна драма, лірико-епічна симфонія, симфонічна сюїта, симфонія-кантата, кантата-поема; солоспів, драматична картина, романс-монолог, романс-дума; елегія, рапсодія, прелюд, програмна фортепіанна мініатюра; хорова поема;
- музичні форми: концентрична форма (АВСВА);

- способи (принципи) організації та розвитку музичного матеріалу: конфліктне протиставлення, наскрізний розвиток;
- окремі поняття: редакція, літературне першоджерело, драматургія, лейттебр.

Зміст п'ятого року вивчення предмета

I семестр

1. Повторення вивченого матеріалу (2 години)

Розділ X. Музична культура Росії другої половини XIX ст.

Тема 2. Загальна характеристика музичної культури Росії

другої половини XIX ст. “Могуча кучка”

О. БОРОДІН (1833 - 1887) (2 години)

Біографія та короткий огляд творчості.

Романси

Розквіт російської літератури та мистецтва. Творчість Л. Толстого, М. Некрасова, М. Салтикова-Щедріна, Ф. Достоевського. Визначні митці образотворчого мистецтва, творчість художників-передвижників (І. Рєпін, В. Перов, В. Суріков, І. Крамської, В. Серов). Музичне життя та музична освіта в Росії, відкриття Петербурзької та Московської консерваторій, музичних училищ Імператорського Російського Музичного Товариства, Безплатної музичної школи. Художні принципи, тематика, образи, жанри, демократизм музики композиторів “Могучої кучки”. Розвиток музичної критики (В. Стасов, О. Серов).

О. Бородин – видатний російський композитор, один із членів “Могучої кучки”. Переважання епічних образів у його творчості. Різнобічність діяльності

О. Бородіна (наукові досягнення у галузі хімії, медицини). Дитячі роки, заняття музикою. Навчання у Медико-хірургічній академії, спілкування з Д. Менделєєвим та іншими видатними ученими та лікарями. Стажування за кордоном, знайомство з Ф. Лістом, багатство музичних вражень. Повернення до Росії, знайомство і початок занять з М. Балакіревим, утворення музичного об'єднання “Могуча кучка”. Поєднання наукової, викладацької та композиторської діяльності. Робота над оперою “Князь Ігор”, романсами, симфоніями. Раптова смерть композитора.

Музичний матеріал:

О. Бородін. Ноктюрн зі струнного квартету № 2

Романси:

“Спящая княжна” (слова *О. Бородіна*)

“Для берегов отчизны дальней”(слова *О. Пушкіна*)

Тем 3 – 4. Опера “Князь Ігор” (4 години)

Симфонія № 2 (“Богатирська”), I ч.

Опера “Князь Ігор” – визначний зразок епічної опери. Продовження традицій М. Глінки. Літературна основа опери. Сюжет. Контраст давньоруського та половецького таборів як основа драматургії опери. Композиція твору.

Пролог. Наслідування інтонацій давньоруського (знаменного) співу та народних пісень у хорових епізодах, ілюстративність у передачі епізоду сонячного затемнення.

I дія. Розкриття образів князя Галицького та Ярославни у сольних номерах та хорових епізодах.

II дія. Розкриття образу князя Ігоря у речитативі “Ни сна, ни отдыха измученной душе” та арії “О дайте, дайте мне свободу”. Особливості будови арії.

II та III дії. Яскрава характеристика половецького стану, ладова, інтонаційна та ритмічна своєрідність, колористика гармонії "східних" епізодів.

IV дія. Змалювання образу Ярославни з використанням елементів фольклорного жанру плачів–голосінь. Оптимістичний фінал опери.

Симфонія № 2 “Богатирська” – зразок героїко-епічного симфонізму. Узагальнено-програмний характер симфонії (відтворення картин життя давньої Русі та образів могутніх богатирів, героїв билинного епосу). Зв’язок музики “Богатирської симфонії” з народнопісенними джерелами.

Музичний матеріал:

О. Бородин. Опера “Князь Ігор”:

Пролог – хорова сцена “Солнцу красному слава”

сцена сонячного затемнення

I дія, 1-а картина:

пісня Галицького “Как бы мне дождаться чести”

2-а картина:

хор дівчат “Мы к тебе, княгиня”

хор бояр “Мужайся, княгиня”

II дія – речитатив і арія князя Ігоря (розділи):

“Ни сна, ни отдыха измученной душе”

“О дайте, дайте мне свободу”

“Ты одна голубка лада”

арія Кончака “Ты ранен в битве при Каяле”

половецькі танці

хор невільниць “Улетай на крыльях ветра”

IV дія – плач Ярославни “Ах плачу я”

сцена Скули та Єрошки

Симфонія № 2 “Богатирська”, I ч.:

тема вступу, головна та побічні партії

Тема 5. М. МУСОРГСЬКИЙ (1839 – 1881) (2 години)

Біографія та короткий огляд творчості.

Пісні та романси

М. Мусоргський – геніальний російський композитор. Самобутність його композиторського таланту, новаторські тенденції у творчості. Вплив творчості Мусоргського на розвиток світової музичної культури XIX – XX століть.

Дитячі роки, навчання в Петербурзі. Знайомство та початок занять з М. Балакірєвим, налагодження дружніх і творчих контактів з іншими членами “Могучої кучки” та В. Стасовим. Новаторство Мусоргського. Нерозуміння і неприйняття його творчості консервативно налаштованою частиною музичної громадськості. Болісна реакція композитора на розпад “Могучої кучки”. Поглиблення трагічних настроїв у творах останнього періоду життя.

Оперна творчість (“Борис Годунов”, “Хованщина”, “Сорочинський ярмарок”).

Тематика пісень і романсів М. Мусоргського. Продовження традицій О. Даргомижського у втіленні ідеї “музичної правди”. Розвиток жанрів монологу-сцени, монологу-розповіді, балади та ін. Звернення до поезії М. Некрасова, створення власних текстів. Жанрове та образне розмаїття романсів та пісень.

Музичний матеріал:

М. Мусоргський. Оркестровий вступ “Світанок на Москва-ріці”

(з опери “Хованщина”)

Романси та пісні:

“Колыбельная Ерёмушке”(слова М. Некрасова)

“Светик Савишна”(слова М. Мусоргського)

“Блоха” (слова Й.В. Гете)

“Сиротка” (слова М. Мусоргського)

“Семинарист” (слова М. Мусоргського)

Пісні з вокальних циклів “Дитяча” та “Пісні і танці смерті” за вибором викладача.

Тема 6. Фортепіанний цикл “Картинки з виставки” (2 години)

Історія створення циклу. Замальовки В. Гартмана як імпульс до створення геніальних новаторських музичних образів (портретів, пейзажів, сцен, фресок тощо). “Шекспірівська” глибина та багатогранність образів Мусоргського. Захоплення циклом з боку французьких та інших композиторів, оркестровка циклу М. Равелем.

Роль музичної теми “Прогулянка” як сполучної ланки циклу. Образна характеристика “картинок”. Прагнення до створення максимального контрасту.

Оригінальність тематизму, новаторство у використанні елементів музичної мови.

Музичний матеріал:

М. Мусоргський. Фортепіанний цикл “Картинки з виставки”:

Прогулянка

№ 1. Гном

№ 2. Старий замок

№ 3. Тюльрі (Тюльрійський сад)

№ 4. Бидло

№ 5. Танець невилуплених пташенят

№ 6. Два євреї, багатий та бідний

№ 7. Лимож. Ринок

№ 8. Катакомби. Римська гробниця

№ 9. Хатинка на курячих ніжках (Баба Яга)

№ 10. Богатирські ворота у стольному граді Києві

Тем 7 – 8. Опера “Борис Годунов” (4 години)

Історія створення та літературна основа опери. Жанр твору. Сценічна доля опери, редакції твору. Композиція опери. Новаторська роль народних сцен у драматургії опери. Неоднозначність і конфліктність образу народу та його представників. Трагізм образу народу. Внутрішня конфліктність трагічного образу царя Бориса. Розвиток основної конфліктної лінії “влада – народ”.

Пролог: 1-а та 2-а картини – експозиція образу народу та образу Бориса Годунова.

I дія: 1-а та 2-а картини. Експозиція образів літописця Пімена, Григорія Отреп’єва; Варлаама. Гостра драматичність фіналу 2-ї картини.

II дія. Розвиток образу царя Бориса, перша трагічна кульмінація (сцена галюцинацій).

Роль образу Юродивого в опері як представника народу. “Юродство” як форма протесту проти злочинності влади. Юродивий як “голос” автора. Кульмінаційні сцени в протистоянні народу і влади: сцена Юродивого і Бориса (1-а редакція опери), сцена під Кромами (2-а редакція). Трагічне завершення розвитку образу царя Бориса (муки совісті та передсмертне покаєння).

Музичний матеріал:

М. Мусоргський: Опера “Борис Годунов”:

Оркестровий вступ

Пролог – 1-а картина:

хор народу “На кого ты нас покидаєшь”

2-а картина:

оркестровий вступ (передзвін)

хор “Уж как на небе солнцу красному слава”

аріозо Бориса “Скорбит душа”

I дія – 1-а картина:

монолог Пімена “Еще одно последнее сказанье”

2-а картина:

пісня Варлаама “Как во городе было, во Казани”

сцена в шинку

II дія – монолог Бориса “Достиг я высшей власти”

завершальний епізод – тема курантів

III дія – сцена біля фонтану

1-а редакція – сцена біля собору Василя Блаженного:

пісня Юродивого “Месяц едет”

хор народу “Хлеба! Хлеба!”

сцена смерті Бориса

2-а редакція – хор народу “Расходилась, разгулялась”

(зі сцени під Кромами)

Тем 9 – 10. М. РИМСЬКИЙ–КОРСАКОВ (1844 – 1908) (4 години)

Біографія та короткий огляд творчості.

Опера “Снігуронька”

Творча постать М. Римського-Корсакова – яскравого представника "Могучої кучки". Переважання у його творчості казкових образів, музичних пейзажів, картин народних свят. Майстерність оркестровки. Багатогранність музичної діяльності (композиторська, фольклористична, педагогічна, диригентська та літературно-критична, редакторська).

Дитячі роки, навчання в морському корпусі. Знайомство з М. Балакіревим, спілкування з композиторами – членами "Могучої кучки". Педагогічна діяльність. Видатні композитори – учні М. Римського-Корсакова. Основні жанри і твори. Опера як провідний жанр творчості М. Римського-Корсакова. Симфонічні твори: тематика і коло образів. Місце і значення творчої спадщини М. Римського–Корсакова у світовій музичній культурі.

Опера “Снігуронька” – яскравий зразок опери-казки. Історія створення та літературна основа твору. Ідеї пантеїзму, єднання людини з природою в опері. Контраст фантастичних і реальних образів та їхніх музичних характеристик. Народнопісенні інтонації як основа мелодики, роль обрядового фольклору. Композиція твору. Чергування сцен наскрізного типу розвитку із завершеними номерами. Використання лейтмотивів у музичній драматургії опери.

Пролог. Зображення казкових образів, картин та голосів природи в оркестровому вступі, піснях і танцях птахів. Образ Снігуроньки (арія та арієта). Обрядова сцена проводів Масляної. Образ Леля.

I дія – сцена весільного обряду, фінал.

II дія. Образ царя Берендея. Аріозо Мізгіря – поєднання ліричності з картинністю (елементи звукозображальності).

III дія. Хор “Ай, во поле липенька” – частина обрядового дійства. Третя пісня Леля – яскрава народно-жанрова та пейзажна замальовка.

IV дія. Розвиток образу Снігуроньки та його кульмінація у сцені танення. Фінальний хор – гімн могутньому та суворому богу сонця, торжеству єдності людини і природи. Незвичний метроритм хору.

Музичний матеріал:

М. Римський-Корсаков.

Опера “Казка про царя Салтана” (уривки):

“Три дива”

“Політ джмеля”

Опера “Снігуронька”:

Оркестровий вступ

Пролог:

хор птахів “Сбирались птицы”,

арія Снігуроньки “С подружками по ягоду ходить”,

арієта Снігуроньки “Слыхала я”,

сцена проведів Масляної,

хор “Прощай, Масленица”

I дія – сцена весільного обряду

фінал

II дія – похід царя Берендея

каватина Берендея “Полна чудес могучая природа”

аріозо Мізгіря

III дія – хор “Ай, во поле липенька”

третя пісня Леля “Туча со громом сговаривалась”

IV дія – сцена танення Снігуроньки

фінальний хор “Свет и сила Бог Ярило”

Тема 11. Симфонічна сюїта “Шехеразада” (2 години)

Симфонічна сюїта “Шехеразада” – один з найвідоміших програмних симфонічних творів у світовій музиці. Літературна основа програмності сюїти. Початкові авторські заголовки для кожної з частин сюїти. Казково-фантастичний світ та східна колористика музичних образів “Шехеразеди”. Лейтмотивний принцип у драматургії сюїти. Роль оркестру та тембрових барв сольних інструментів у розкритті образів.

I ч. “Море та корабель Синдбада”. Будова – сонатне алегро. Контрастне протиставлення тем Шахріара та Шехеразеди у вступі та тем головної і побічної партій у експозиції.

II ч. “Розповідь Календера-царевича”. Складна тричастинна форма. Східний колорит мелодії першого розділу, використання оркестрових варіацій для змалювання портрета Календера-царевича. Контраст тем крайніх та середнього розділів.

III ч. “Царевич і Царівна”. Ліричний центр сюїти. Сонатна форма без розробки. Східний колорит мелодики.

IV ч. “Свято в Багдаді”. Поєднання рондальності, сонатності та варіаційності. Об’єднання тематичного матеріалу попередніх частин у монументальному народно-жанровому фіналі.

Музичний матеріал:

М. Римський-Корсаков. Симфонічна сюїта “Шехеразада”:

I ч. – тема вступу (лейттеми Шахріара та Шехеразеди)

теми головної та побічної партій

II ч. – тема першого розділу (тема Календера-царевича)

III ч. – теми головної та побічної партій

(теми Царевича і Царівни)

IV ч. – головна партія

Тема 12. П. ЧАЙКОВСЬКИЙ (1840 – 1893) (2 години)

Біографія та короткий огляд творчості.

Концерт № 1 сі бемоль мінор для фортепіано з оркестром

П. Чайковський – великий російський композитор. Світова популярність його музики. Мелодичність, яскрава образність, ліричність і трагізм багатьох творів. Багатогранність творчої діяльності П. Чайковського (композитор, диригент, педагог, музичний критик). Жанрова різноманітність творчої спадщини та поєднання доступності з високою професійною майстерністю.

Дитячі роки у Воткінську. Навчання у Петербурзі. Московський період життя та творчості. Подорожі за кордон. Концертна та творча діяльність. Зв'язки П. Чайковського з Україною. Триумфальні подорожі та всесвітнє визнання творчості.

Основні жанри та твори.

Втілення українського пісенного мелосу у музиці фіналу **Концерту № 1 сі бемоль мінор** для фортепіано з оркестром (цитування української народної пісні “Вийди, вийди, Іванку”).

Музичний матеріал:

П. Чайковський. Концерт № 1 сі бемоль мінор для фортепіано з оркестром:

І ч. та III ч.

Романси за вибором викладача:

“Средь шумного бала” (слова *О. Толстого*)

“Благословляю, вас, леса” (слова *О. Толстого*)

“Колыбельная песнь в бурю” (слова *О. Плещеева*)

“Мой Лизочек” (слова *К. Аксакова*)

Окремі номери з балетів та п’єси з фортепіанних циклів “Дитячий альбом” та “Пори року”.

Тема 13. Симфонічна творчість (2 години)

Симфонія № 4 фа мінор

Симфонічні жанри у творчості П. Чайковського (симфонія, одночастинні програмні увертюри та поеми). Багатство змісту та образів симфоній.

Поєднання драматизму та лірики. Майстерність оркестровки. Еволюція симфонічної творчості П. Чайковського від Симфонії № 1 до видатних зразків драматичного симфонізму – Симфоній №№ 4, 5, 6.

Зародження в російській музиці симфонічного циклу нового типу – симфонії-психологічної драми. Яскраве розкриття в музиці Симфоній № 4 і № 6 конфлікту героя з оточуючим його світом.

Симфонія № 4 фа мінор. Авторська орієнтовна програма симфонії (лист до Н. фон Мекк). Вступ-пролог: зв'язок музики з бетховенськими вступами до Симфонії № 5 і Патетичної сонати. Роль теми фатуму (злої долі) у драматургії симфонії.

I ч. – сонатне алегро. Зав'язка драматичного конфлікту, перший етап розвитку драми. Образи тем першої частини. Вступ – “зерно усієї симфонії”. Головна партія. Розкриття у ній теми страждань, боротьби, душевного сум'яття. Побічна партія – образи спогадів та мрій. Завершальна партія – урочиста мить щастя і радості, задоволення життям.

II ч. – ліричне інтермецо. Складна тричастинна форма. Створення атмосфери сільської ідилії. Контраст тем крайніх та середнього розділів.

III ч. – скерцо. Характеристика тем та образів. Змалювання побутових сценок.

IV ч. (фінал) – картини народного свята. Характер головної та побічної партій (цитовання російської народної пісні “Во поле березонька стояла” у побічній партії). Зміна емоційно-образного забарвлення побічної партії у розробці. Повернення драматичних образів першої частини у репризі фіналу. Святкове завершення фіналу симфонії.

Музичний матеріал:

П. Чайковський. Симфонія № 4 фа мінор:

I ч. – теми вступу, головної та побічної партій

II ч. – основна тема

III ч. – основна тема

IV ч. – тема на основі народної пісні “Во поле березонька стояла”

Теми 14 – 15. Опера “Євгеній Онєгін” (4 години)

Місце і значення жанру опери у творчості П. Чайковського. Новаторські риси у трактуванні оперного жанру, акцент на відтворенні внутрішнього світу

героїв. Жанрові особливості опери “Євгеній Онегін”. Історія створення, літературна основа, перше виконання опери. Роль теми і образу Тетяни.

I картина. Експозиція всіх основних образів опери, зав’язка однієї з драматургічних ліній. Особливості змалювання народних сцен у хорових епізодах; характеристики образів Ольги, Тетяни, Ленського та Онегіна у сольних та ансамблевих номерах.

II картина. Розгорнута характеристика образу Тетяни у “сцені листа”.

III картина. Використання принципу контрасту у композиції картини (хор та сцена Тетяни з Онегіним).

IV картина. Змалювання провінційного поміщицького побуту (вальс); драматична сцена – зіткнення Онегіна з Ленським (мазурка).

V картина. Сцена дуелі як трагічна кульмінація розвитку образу Ленського в опері.

VI картина. Музична характеристика аристократичного середовища (полонез). Образ Греміна.

VII картина. Драматична кульмінація опери та розв’язка основної драматургічної лінії, завершення розвитку образів Тетяни та Онегіна.

Музичний матеріал:

П. Чайковський. Опера “Євгеній Онегін”:

Вступ

I картина – дует Тетяни та Ольги “Слыхали ль вы”,

хор “Болят мои скоры ноженьки”,

хор “Уж как по мосту, мосточку”,

арія Ольги “Я не способна к грусти томной”,

аріозо Ленського “Я люблю вас”

II картина – сцена листа

III картина – хор “Девицы-красавицы”,

арія Онєгіна “Когда бы жизнь домашним кругом...”

IV картина – вальс,

мазурка (сцена зіткнення Онєгіна з Ленським),

фінал

V картина – арія Ленського “Что день грядущий...”,

дует Ленського і Онєгіна “Враги”

VI картина – полонез,

арія Гремїна “Любви все возрасты покорны”,

сцена і аріозо Онєгіна “Ужель та самая Татьяна”

VII картина – сцена-діалог Онєгіна та Тетяни

16. Підсумковий урок (2 години)

II семестр

Розділ XI. Українська музика і світова музична культура

Тема 17. Відображення української теми у творчості західноєвропейських і російських композиторів (2 години)

Розвиток української музичної культури в тісному зв'язку з західноєвропейською музичною культурою та музичними культурами слов'янських народів. Зацікавленість музикантами різних країн українською тематикою, народним мелосом, українською піснею-романсом.

Відображення української теми у творчості західноєвропейських і російських композиторів:

- 1) на рівні тем та сюжетів творчості (Ф. Ліст, М. Мусоргський, М. Римський-Корсаков, П. Чайковський);
- 2) створення композицій на слова українських поетів (М. Глінка, О. Серов, М. Мусоргський, П. Чайковський);
- 3) цитування українських пісень (Л. Бетховен, К.М. Вебер, Ф. Ліст, О. Серов, М. Римський-Корсаков, П. Чайковський, С. Прокоф'єв та ін.).

Музичний матеріал:

Л. Бетховен. Варіації на тему української пісні “Їхав козак за Дунай”

Ф. Ліст. Українська балада

М. Глінка. Романси: “Гуде вітер вельми в полі” (слова *В. Забіли*)

“Не щечечи, соловейко”(слова *В. Забіли*)

М. Мусоргський. Романси: “На Дніпрі” (на слова *Т. Шевченка*)

“Гопак” (на слова *Т. Шевченка*)

Гопак (з опери “Сорочинський ярмарок”)

М. Римський-Корсаков. Опера “Майська ніч” (фрагменти) *або*

Опера “Різдвяна ніч” (фрагменти)

П. Чайковський. Симфонія № 2, фінал

Концерт № 1 *сі бемоль мінор* для фортепіано з оркестром,
фінал

Розділ XII. Музична культура України другої половини XIX – початку XX ст.

Тема 18. Особливості культурного життя України другої половини XIX – початку XX століття.

М. ЛИСЕНКО (1842–1912) (2 години)

Біографія та короткий огляд творчості.

Фортепіанна творчість

Політико-економічна та культурна несаможиттєвість українських земель. Валуєвський циркуляр і Емський указ та їхні наслідки для розвитку культури Наддніпрянської України.

Інтелекція – рушійна сила національного підняття. Діяльність Київської Старої та Молодої громад, Південно-західного відділу Російського географічного товариства. Журнал “Киевская старина”.

Українська література другої половини XIX століття. Творчість І. Франка, П. Грабовського, М. Коцюбинського, Л. Українки.

Український театр корифеїв. Постаті М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого, М. Заньковецької та ін.

Музичне життя та музична освіта: відкриття ІРМТ в різних містах України. Училища і школи ІРМТ, приватні школи, студії, курси (школа П. Столярського в Одесі, школи С. Блюменфельда, М. Тутковського в Києві). Відкриття оперних театрів у Києві, Харкові, Львові, Одесі. Київське Літературно-артистичне товариство (діяльність М. Лисенка, Л. Українки, М. Старицького). Діяльність товариства “Боян” з музичними видавництвами при ньому (Львів, Перемишль, Стрий, Коломия). Участь західноукраїнських композиторів (Д. Січинський, О. Нежанківський) у роботі товариства “Боян”.

Діяльність Літературного товариства ім. Тараса Шевченка. Діяльність аматорських та професійних хорових колективів. Видатні українські співаки: О. Мишуга, М. Менцинський, С. Крушельницька.

М. Лисенко – основоположник національної композиторської школи.

Багатогранність творчої діяльності (композиторська, виконавська, диригентська, педагогічна, музично-громадська, науково-фольклористична).

Дитячі роки, початок занять музикою, роки навчання в гімназії, університетах Харкова і Києва. Навчання в Лейпцизькій консерваторії. Початок композиторської, виконавської та диригентської діяльності. Організація хорових колективів. Лисенко і російська музична культура. Заснування Музично-драматичної школи. Музично-громадська діяльність. Останні роки життя і творчості. Жанри творчості М. Лисенка.

М. Лисенко – визначний піаніст. Поєднання у фортепіанній творчості М. Лисенка традицій західноєвропейської та російської романтичної фортепіанної музики з українськими фольклорними інтонаціями. Фортепіанна мініатюра як основний жанр фортепіанної музики М. Лисенка. Великі форми – соната і рапсодія. Переосмислення традицій жанру рапсодії (Ф. Ліст) на українській музичній основі у фортепіанній творчості М. Лисенка (Друга рапсодія для фортепіано на українські теми “Думка-Шумка” op. 18).

Музичний матеріал:

М. Лисенко. Фортепіанні твори:

Елегія (фа дієз мінор, op. 41)

Сумний спів (*ре мінор*)

Друга рапсодія на українські теми “Думка-Шумка” оп. 18

Тема 19. Солоспіви. Обробки українських народних пісень (2 години)

Місце і значення камерно-вокальної творчості М. Лисенка в українській музичній культурі.

Поняття “солоспів” і причини введення М. Лисенком цього терміну. Звернення до творчості Т. Шевченка. Різноманітність тем, образів та жанрових виявів солоспівів М. Лисенка на слова Т. Шевченка. Поєднання традицій європейської вокальної лірики з особливостями українського фольклору у романсах на вірші Г. Гейне, І. Франка, Л. Українки, О. Олеся, М. Вороного.

М. Лисенко – вчений-фольклорист. Розмаїття жанрів пісенного фольклору в обробках М. Лисенка. Методи обробки народних пісень, художньо-естетичні принципи.

Музичний матеріал:

М. Лисенко. Солоспіви:

“Ой одна я одна”(слова Т. Шевченка)

“Садок вишневий коло хати”(слова Т. Шевченка)

“Безмежнеє поле” (слова І. Франка)

“Айстри” (слова О. Олеся)

“Коли розлучаються двоє” (слова Г. Гейне)

“Мені однаково” (слова Т. Шевченка)

“Місяцю-князю” (слова І. Франка) та ін.

Обробки народних пісень:

“Ой не світи місяченьку”

“Ой ходила дівчина бережком”

Тема 20. “Музика до “Кобзаря” Т. Шевченка” (2 години)

Кантата “Радуйся, ниво неполитає”

Чинники звернення М. Лисенка до поезії Т. Шевченка. Унікальність твору М. Лисенка “Музика до “Кобзаря” Т. Шевченка” у світовій музичній спадщині. Жанрова панорама твору та його структура.

Кантата “Радуйся, ниво неполитає” для солістів, хору і симфонічного оркестру. Структура твору. Літературне першоджерело: тлумачення

Т. Шевченком біблійних образів. Музичне втілення образів поезії Т. Шевченка:

I ч. – образ весняного оновлення; використання інтонацій обрядового фольклору та кантів;

II ч. – ліричне інтермецо, спорідненість із мелодикою ліричних пісень;

III ч. – лірико-драматичний центр циклу;

IV ч. – натхненність мелодекламації, піднесеність настрою; образи героїки;

V ч. – величний гімн: ствердження ідеї визволення. Переосмислення інтонацій календарно-обрядового фольклору. Форма фуги.

Музичний матеріал:

М. Лисенко. Кантата “Радуйся, ниво неполитая”:

I ч. – “Радуйся, ниво неполитая”

(перше проведення основної теми)

II ч. – “I процвітеш, позеленієш”

(перше проведення основної теми)

III ч. – “I спочинуть невольничі утомлені руки”

(перше проведення основної теми)

IV ч. – “Тоді як, Господи, святая ...” (соло тенора)

V ч. – “Оживуть степи, озера” (тема фуги)

Теми 21 – 22. Опера “Тарас Бульба” (4 години)

Жанр опери в творчому доробку М. Лисенка. Використання традицій українського музично-театрального мистецтва (вертепу, творів І. Котляревського, С. Гулака-Артемівського), досягнень західноєвропейської та російської опери.

Опера “Тарас Бульба” та її значення для розвитку українського оперного мистецтва. Літературне першоджерело і розгортання сюжету в опері М. Лисенка. Основна ідея опери – визвольна боротьба українського народу. Жанр твору – історико-героїчна драма. Багатоплановість образів Тараса Бульби

і народу. Сценічна доля опери. Л. Ревуцький та Б. Лятошинський – редактори опери.

Увертюра – розкриття патріотичної ідеї опери.

I дія. Образ Кобзаря як виразника народних сподівань про вільне життя, використання жанру думи. Експозиція образу Тараса Бульби.

II дія. Розкриття ліричних якостей українського народу (музична характеристика Насті). Нові риси характеру Тараса Бульби у пісні “Гей, літа орел” (зв’язок з історичними народними піснями). Жанрові сцени.

III дія. Розкриття героїчної іпостасі українського народу у хорі запорожців “Гей, не дивуйте”

IV дія. Поглиблення ліричних рис в образі Андрія.

V дія. Кульмінація та розв’язка драми. Аріозо Тараса – героїчна вершина розвитку образу. Арія Остапа – трагедійна кульмінація опери. Фінальний хор як символ перемоги над ворогами.

Музичний матеріал:

М. Лисенко. Опера “Тарас Бульба”:

Увертюра

I дія – дума Кобзаря “Ой, кряче ворон”,

аріозо Тараса “Коли ж, подужаний літами”,

пісня Кобзаря “Ой чи довго ще нам”,

аріозо Андрія “Навкруг чарівного обличчя”

II дія – сцена Насті “Душа тремтить”,

пісня Тараса “Гей, літа орел”,

фінал

III дія – хор “Гей, не дивуйте”,

сцена обрання кошового,

фінальний хор “Засвіт встали козаченьки”

IV дія – речитатив та каватина Андрія “Немов

в тумані я бачу Київ”

V дія – аріозо Тараса “Що у світі є святіше”,

арія Остапа “Що ти вчинив”

Тема 23. К. СТЕЦЕНКО (1882–1922) (2 години)

Біографія та короткий огляд творчості.

Солоспіви

К. Стеценко – класик української музики, учень і послідовник Лисенка, композитор, диригент, педагог, музичний критик, музично-громадський діяч.

Дитячі роки та роки навчання. Формування творчої особистості Стеценка під впливом зустрічі та спілкування з Лисенком. Музична освіта (Київське музичне училище та Музично-драматична школа). Педагогічна та диригентська

діяльність. Робота у Всеукраїнській православної церковній Раді. Створення духовних творів.

Творча спадщина: хори, солоспіви, дві дитячі опери, музика до комедії Г. Квітки-Основ'яненка “Сватання на Гончарівці” та до поеми Т. Шевченка “Гайдамаки”.

Камерно-вокальна творчість К. Стеценка. Відтворення характеру народного співу у солоспівах К. Стеценка. Вплив творчості М. Лисенка на музичну мову солоспівів. Тематика і коло образів солоспівів. Звернення до поезії Т. Шевченка, Л. Українки, О. Самійленка, О. Олеся та інших.

Музичний матеріал:

К. Стеценко. Солоспіви:

“Плавай, плавай, лебедонько” (слова Т. Шевченка)

“Вечірня пісня” (слова В. Самійленка)

“Цар Горох” (слова П. Беранже, укр. переклад

В. Самійленка)

“Стояла я і слухала весну” (слова Л. Українки)

“Дивлюсь я на ясні зорі” (слова Л. Українки)

“О, не дивуйсь” (слова О. Олеся)

“Тихо гойдаються” (слова М. Чернявського)

Тема 24. Хорові твори. Духовна музика (2 години)

Жанрова панорама хорової творчості К. Стеценка. Тематика оригінальних хорових творів: твори громадського, ліричного та лірико-психологічного спрямування. Музична мова як засіб розкриття змісту поезій.

Хорова поема “Сон” на слова П. Грабовського. Багатоплановість інтонаційного змісту твору: декламаційність, інтонації обрядового фольклору. Виразність гармонічної мови. Використання гармонії, ладу та інших елементів музичної мови для протиставлення образів мрії та реальності. Новий динамічний тип композиції. Психологізм музичних образів.

Кантата “Шевченкові” – вінок шани великому українському поетові.

Духовна музика в творчості композитора (ознайомлення). Звернення до давніх церковних мелодій.

Музичний матеріал:

К. Стеценко. Хорова поема “Сон” (слова П. Грабовського)

Кантата “Шевченкові” (слова К. Малицької)

Літургія (фрагменти)

Тема 25. М. ЛЕОНТОВИЧ (1882 – 1921) (2 години)

Біографія та короткий огляд творчості.

Хорові поеми. Духовна музика

Місце і значення творчості М. Леонтовича в українській та світовій музичній спадщині.

Дитячі роки. Навчання в Кам'янець-Подільській семінарії. Початок педагогічної діяльності та навчання у Петербурзькій придворній капелі. Заняття з теоретиком Б. Яворським. Фольклористична діяльність М. Леонтовича. Перша і друга збірки "Пісень з Поділля".

Викладання у Київському музично-драматичному інституті, Народній консерваторії. Музично-громадська діяльність. Лекції для дітей і робітників, участь у Всеукраїнській православної церковній Раді. Робота над оперою "Нарусалчин Великдень". Трагічна загибель.

Жанри творчості: оригінальні хорові твори (поєми: "Легенда", "Льодолом", "Літні тони", "Моя пісня"). Ознайомлення з хоровою поемою "Легенда".

Звернення М. Леонтовича до духовного жанру.
"Літургія" (окремі піснеспіви). Зміст тексту і його втілення в музиці М. Леонтовича.

Музичний матеріал:

М. Леонтович. Хорова обробка української народної пісні "Щедрик"

Хорова поема "Легенда"

Літургія (фрагменти)

Тема 26. Хорові обробки народних пісень (2 години)

Місце жанру обробки народної пісні для хору *a cappella* у творчості М. Леонтовича. Жанрове багатство хорових обробок, розмаїття тематики та образів. Індивідуальний творчий підхід до розкриття образного змісту народної пісні. Новаторський метод обробок народних пісень – "хорова оркестровка".

Використання поліфонічних прийомів, колористичність гармонії, звукообразність. Наскрізність розвитку в рамках куплетної форми.

Музичний матеріал:

М. Леонтович. Хорові обробки українських народних пісень:

“Дударик”

“Над річкою бережком”

“За городом качки пливуть”

“Женчичок-бренчичок”

“Пряля”

“Із-за гори сніжок летить”

“Козака несуть”

Тема 27. Я. СТЕПОВИЙ (1882 – 1921) (2 години)

Біографія та короткий огляд творчості.

Фортепіанні твори.

Вокальні твори. Вокальний цикл «Барвінки»

Місце і значення творчості Я. Степового в українській музичній спадщині.

Дитинство та роки навчання у Петербурзі (Петербурзька придворна капела та Петербурзька консерваторія). Педагогічна та музично-громадська діяльність у Києві.

Вплив творчості європейських та російських композиторів на формування музичного стилю Я. Степового (П. Чайковський, М. Римський-Корсаков, А. Лядов, Ф. Шопен, Е. Гріг). Викладацька та музично-громадська діяльність у Києві.

Фортепіанні твори Я. Степового. Мініатюра як провідний жанр (вальси, елегії, менуети, прелюди, мазурки та пісні без слів). Особливості гармонії та фактури фортепіанних творів.

Камерно-вокальний жанр у творчості Я. Степового.

Вокальний цикл “Барвінки”. Історія створення, тематика та коло образів. Літературна основа солоспівів (лірика Т. Шевченка, Л. Українки, М. Чернявського, О. Олесья). Поєднання творчих традицій М. Лисенка та російських композиторів у музиці вокального циклу “Барвінки”. Значення романсу “Степ”.

Музичний матеріал:

Я. Степовий. **Вокальний цикл “Барвінки”:**

“Утоптала стежечку” (слова Т. Шевченка)

“Ой три шляхи широкії” (слова Т. Шевченка)

“Місяць ясененький” (Колискова) (слова Л. Українки)

“Степ” (слова М. Чернявського)

“Розвійтеся з вітром” (слова І. Франка)

Прелюд пам’яті Т. Шевченка

Тема 28. Особливості культурного життя Західної України у другій половині XIX – першій половині XX ст.

Д. СІЧИНСЬКИЙ. Огляд творчості

О. НИЖАНКІВСЬКИЙ. Огляд творчості (2 години)

Історичні умови та особливості музичного життя в Західній Україні другої половини XIX століття. Розвиток музичних жанрів: хорового, пісенно-романсового та інструментального. Роль фольклору у розвитку професійного музичного мистецтва.

Д. Січинський (1865 – 1909) – композитор, педагог, диригент, організатор перших музичних товариств та самодіяльних хорів у Галичині. Жанри творчості: опери, кантати, музика до театральних п'єс, хорові твори та солоспіви на вірші українських поетів.

О. Нижанківський (1862 – 1919) – композитор, хоровий диригент, видатний музично-громадський діяч, продовжувач традицій та популяризатор творчості М. Лисенка. Засновник нотного видання "Бібліотека музикальна" (серія вокальних творів українських композиторів). Жанри творчості: хори, романси та вокальні дуети.

Музичний матеріал:

Д. Січинський. Солоспіви: “І золотої, і дорогої” (слова Т. Шевченка)

“Бабине літо” (слова М. Гавалевича)

Хори: “Непереглядною юрбою” (слова І. Франка)

“Мій краю” (слова І. Франка)

Кантати: “Дніпро реве” (слова Б. Грінченка)

“Лічу в неволі” (слова Т. Шевченка)

О. Нижанківський. Хорова поема “Гуляли” (слова Ю. Федьковича)

Тема 29. Н. НИЖАНКІВСЬКИЙ. Огляд творчості (2 години)

В. БАРВІНСЬКИЙ. Огляд творчості.

М. КОЛЕССА. Огляд творчості

Н. Нижанківський (1895 – 1940) – піаніст, педагог, знаний музичний діяч. Фортепіанна творчість композитора, поєднання в музичній мові національної характерності, пісенного мелосу з рисами імпресіонізму.

В. Барвінський (1888 – 1963) – композитор, піаніст, музичний критик, педагог, диригент, музично-громадський діяч. Друк і виконання творів у Відні, Токіо, Нью-Йорку. Трагічна доля композитора та його творчої спадщини. Жанри творчості: фортепіанна музика, камерно-інструментальні твори, обробки народних пісень. Використання фольклору у різних жанрах творчості. Значення творчості Барвінського для збагачення педагогічного репертуару (впровадження національних та сучасних рис музичної мови у п’єсах для дітей).

М. Колесса (1903 – 2004) – композитор, педагог, диригент. Сторінки життя і творчості. Прагнення до пошуку нових творчих форм, художнього

експерименту. Синтез народнопісенних засад із сучасною системою музично-виразових засобів. Творча спадщина композитора, її багатогранність.

Музичний матеріал:

Н. Нижанківський. Фортепіанні твори:

Елегія

Коломийка

В. Барвінський. Фортепіанний цикл “Наше сонечко грає на фортепіано”

(п’єси за вибором викладача)

М. Колесса. Коломийка

Вокально-хоровий цикл “Лемківське весілля”

Тема 30. С. ЛЮДКЕВИЧ (1879 – 1979) (2 години)

Творчий портрет.

Кантата “Заповіт”

С. Людкевич – видатний композитор, музикознавець, фольклорист, педагог та музично-громадський діяч. Продовжувач традицій М. Лисенка, активний учасник хорового товариства "Боян". Педагогічна діяльність (Вищий Музичний інститут у Львові). Популяризатор творів українських композиторів

(В. Косенка, Л. Ревуцького, Б. Лятошинського) у Західній Україні. Жанри творчості: симфонічні твори, обробки народних пісень, романси та п'єси для фортепіано і скрипки.

Людкевич як один із засновників сучасного українського симфонізму.

Кантата “Заповіт” – один із центральних програмних симфонічних творів Людкевича. Літературна основа твору – поезія Т. Шевченка. Тісне злиття музики та поетичного слова у творі. Новаторство жанру (визначальна роль вокалу в розкритті образів).

Музичний матеріал:

С. Людкевич. Кантата “Заповіт” (фрагменти)

Тема 31. В. КОСЕНКО (1896 – 1938) (2 години)

Творчий портрет.

Фортепіанні твори. Вокальні твори

В. Косенко – композитор, педагог, піаніст. Музична освіта (Варшавська та Петроградська консерваторії). Перші твори та концертна діяльність. Житомирський період життя та творчості. Косенко – піаніст. Переїзд до Києва.

Основні жанри творчості: романси, фортепіанні та оркестрові твори. Доробок митця у фортепіанному жанрі. Діапазон творчості: фортепіанна мініатюра та масштабні композиції.

Фортепіанний цикл “11 етюдів у формі старовинних танців” – синтез технічного і художнього начал. Жанр старовинної сюїти та її тлумачення В. Косенком (тональний план циклу). Традиції М. Лисенка стосовно жанрово-інтонаційного вирішення циклу. Особливості музичних образів п'єс: синтез жанрових особливостей старовинних танців та інтонацій українського

фольклору. Домінування ліричної образності. Фортепіанна фактура і піаністичний стиль.

Романси В. Косенка на вірші поетів О. Апухтіна, К. Бальмонта, О. Блока, Ф. Тютчева, П. Тичини. Романси на вірші О. Пушкіна як вершина камерної вокальної творчості В. Косенка.

Музичний матеріал:

В. Косенко. Фортепіанний цикл “11 етюдів у формі старовинних танців”

ор. 19:

Менует № 3 Соль мажор

Сарабанда № 5 ля мінор

Гавот № 7 сі мінор

Романси:

“Колискова” (слова О. Блока)

“Вербочки” (слова О. Блока)

“Старовинна пісня” (слова О. Пушкіна)

“Вечірня пісня” (слова О. Пушкіна)

Тема 32. Л. РЕВУЦЬКИЙ (1889 – 1977) (2 години)

Біографія та короткий огляд творчості.

Фортепіанні твори

Л. Ревуцький – один з основоположників української композиторської школи ХХ століття, вчений-фольклорист, педагог, громадський діяч.

Дитячі роки. Навчання в училищі ІРМТ, Київському університеті, Київській консерваторії. Вплив постатей М. Лисенка та Р. Глієра на формування творчого світогляду композитора. Театральні та мистецькі враження. Перші твори композитора. Згасання інтересу до композиторської творчості у зв'язку із ідеологічним тиском. Педагогічна та громадська діяльність Л. Ревуцького.

Жанри творчої спадщини композитора: симфонії, обробки народних пісень, вокально-хорові, фортепіанні твори. Концерт для фортепіано з оркестром як перше звернення до цього жанру в українській музиці.

Поєднання класичних жанрів (соната, прелюдія) з національними елементами музичної мови. Малий цикл прелюдій в творчості Л. Ревуцького.

"Пісня" Л. Ревуцького як новий жанровий різновид в українській фортепіанній літературі. Втілення лірико-епічного фольклорного наспіву у фортепіанному творі. Музичні особливості "Пісні" (ладова основа, мелодика з характерною для кобзарської музики мелізматикою, безперервність розвитку музичного матеріалу).

Музичний матеріал:

Л. Ревуцький. Вокальний цикл українських народних пісень “Сонечко”

(за вибором викладача)

Фортепіанні твори:

Пісня

Прелюдія *Ре бемоль мажор* *або*

Прелюдія *сі бемоль мінор*

Тема 33. Симфонія № 2 (2 години)

Симфонія № 2 Л. Ревуцького – класичний зразок українського симфонізму ХХ століття. Історія створення. Використання українських народних пісень зі збірки К. Квітки у музичній тканині симфонії. Лірико-епічний тип симфонії. Поєднання традиційних та новаторських засобів музичної виразності з національною специфікою. Особливості оркестровки симфонії (посилення ролі дерев'яних духових інструментів). Музична характеристика всіх частин симфонії.

Будова симфонії. Особливості циклу.

I ч. Народнопісенні джерела головної та побічної партій, принцип контрастного протиставлення тем. Метод переінтонування народнопісенного джерела. Зміни мелодичного, ладового та ритмічного контуру пісні і надання темі нового звучання.

II ч. Риси концентричної три-п'ятичастинної форми. Поєднання функцій двох частин традиційного сонатно-симфонічного циклу: ліричної повільної та скерцо. Образний контраст розділів. Народнопісенний матеріал тем II частини.

III ч. Фінал. Поєднання рис сонатності та варіаційності. Фольклорні джерела тем головної та побічної партій. Темброво-гармонічне варіювання як один із основних методів розвитку музичного матеріалу.

Музичний матеріал:

Зразки українського пісенного фольклору, які послужили основою для музичного матеріалу Симфонії № 2 Л. Ревуцького.

Л. Ревуцький. Симфонія № 2:

I ч. – тема головної партії “Ой весна-весниця”,

тема побічної партії “Та не жаль мені ані на кого”

II ч. – теми крайніх розділів “Ой, Микито, Микито”,

“Ой, там в полі сосна”,

тема середнього розділу “У Києві на ринку”

III ч. – тема головної партії “А ми просо сіяли”,

тема побічної партії “При долині мак”

Тема 34. Кантата-поема “Хустина” (2 години)

Літературна основа кантати-поєми, сюжет і композиція твору. Особливості музичної драматургії:

- 1) сюжетне розгортання композиції;
- 2) театралізація твору (наявність персоніфікованих героїв, образ народу);
- 3) подвійна функція хору: коментатора та учасника подій;
- 4) безперервність музичного процесу, показ явищ у розвитку, досягнення нової якості (зміна ладового нахилу хорової теми у вступі та епілозі).

Фольклорне підґрунтя музичних тем-образів, але без цитування народнопісенних мелодій.

Музичний матеріал:

Л. Ревуцький. Кантата-поема “Хустина”:

тема початкового хору “У неділю не гуляла”

сольний номер дівчини “Хустиночко мережана ...”

сольний номер чумака “Доле моя, доле”

35. Підсумковий урок (2 години)

ШОСТИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА (2 години на тиждень)

Музична культура кінця ХІХ – початку ХХІ століття

I семестр. *Розділ ХІІІ. Музична культура Росії кінця ХІХ – початку ХХ ст.*

Розділ ХІV. Музичний імпресіонізм

*Розділ ХV. Нові течії у музиці ХХ ст.**

Розділ ХVІ. Музична культура Росії ХХ ст.

II семестр. *Розділ ХVІІ. Українська музична культура середини ХХ – початку ХХІ ст.*

Розділ ХVІІІ. Музичні традиції регіонів

Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок протягом шостого року вивчення предмета:

- дати уявлення про розвиток музичного мистецтва від кінця ХІХ до початку ХХІ ст.;
- ознайомити учнів із новими явищами у зарубіжній та українській музичній культурі, їхньому зв'язку із соціально-політичними та історико-культурними процесами;
- ознайомити учнів з творчістю українських та зарубіжних композиторів кінця ХІХ – початку ХХІ ст.;
- дати загальні уявлення про нові мистецькі напрямки, що виникли у ХХ ст.;
- розширити уявлення учнів про відомі їм жанри і ознайомити з новими жанрами та жанровими різновидами: камерна симфонія, концерт для симфонічного оркестру, моноопера, фольк-опера, рок-опера, кіномузика та ін.;
- продовжити формування навичок аналізу музичних творів.

Вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом шостого року вивчення предмета:

- загальні поняття, художньо-естетичні течії: імпресіонізм, неофольклоризм, авангард, нова фольклорна хвиля, полістилістика, медитативна музика, джаз, рок-музика, поп-музика;
- музичні жанри: камерна симфонія, концерт для симфонічного оркестру, моноопера, рок-опера, мюзикл, кіномузика та ін.;
- техніки композиції і прийоми композиції: політональність, кластер, алюзія, самоцитата;

- будова музичного твору: інтерлюдія, постлюдія.

Нові течії у музиці XX ст. *:

- загальні поняття: експресіонізм, авангард, урбанізм;
- техніки і прийоми композиції: додекафонія, пуантилізм, конкретна музика, електронна музика, алеаторика, мінімалізм, приготований інструмент, колаж.

Зміст шостого року вивчення предмета

I семестр

Тема 1. Повторення вивченого матеріалу (2 години)

Розділ XIII. Музична культура Росії кінця XIX – початку XX ст.

Тема 2. Особливості культурного життя Росії кінця XIX – початку XX ст.

О. СКРЯБІН (1872 – 1915) (2 години)

Творчий портрет.

Прелюдії для фортепіано.

“Поема екстазу”*

Пошуки новизни в усіх видах мистецтва: символізм у поезії (“срібна доба”) та живопису (М. Врубель).

О. Скрябін – видатний російський композитор і піаніст. Філософська основа творчого світогляду (ідеалізм). Новаторські тенденції у творчості О. Скрябіна: експерименти поєднання звуку з кольором та світлом як втілення ідеї синтезу мистецтв. Жанри творчості.

Різноманітність жанрів фортепіанної музики О. Скребіна (сонати, прелюдії, етюд, поеми). Піанізм О. Скребіна.

Прелюдії для фортепіано ор. 11 – продовження романтичної традиції циклізації мініатюр. Відображення авторської системи музичних образів та своєрідність музичної мови. **Прелюдії № 2 ля мінор, № 4 мі мінор** – втілення образів знемоги та витонченості; **№ 6 сі мінор** — образ волі, летючості та самоствердження.

Програмні симфонічні поеми “Поема екстазу” та “Прометей”.

Музичний матеріал:

О. Скребін. Прелюдії для фортепіано ор. 11:

№ 2 ля мінор

№ 4 мі мінор

№ 6 сі мінор

№ 10 до дієз мінор

“Поема екстазу” (експозиція)

Тема 3. С. РАХМАНІНОВ (1873 – 1943) (2 години)

Творчий портрет.

Прелюдії для фортепіано

С. Рахманінов – видатний представник пізнього романтизму; композитор, піаніст, диригент. Переважання лірико-патетичних та трагедійних образів у його музиці. Ностальгічна забарвленість образу Росії – одного з головних у музиці композитора. Жанри творчості.

Фортепіанна творчість. С. Рахманінов – піаніст.

Жанр прелюдії в творчості композитора. **Прелюдія до дієз мінор** та **Прелюдія соль мінор ор. 23** — зразок симфонізму в жанрі інструментальної мініатюри. Принцип конфліктного діалогу — основа драматургії творів. Образна багатогранність як наслідок синтезу різних жанрово-інтонаційних витоків (**прелюдія до дієз мінор** — мовлення, “дзвоновість”, плач; **прелюдія соль мінор** — маршовість, героїчна декламаційність, лірична пісенність).

Музичний матеріал:

С. Рахманінов. Прелюдії для фортепіано:

до дієз мінор

соль мінор ор. 23

Романси:

“Сирень“ (слова Є. Бекетової)

“Не пой, красавица при мне” (слова О. Пушкіна)

“Весенние воды“ (слова Ф. Тютчева)

Вокаліз

Тема 4. Концерт № 2 до мінор для фортепіано з оркестром (2 години)

Жанр фортепіанного концерту у творчості С. Рахманінова. Наближення жанру концерту до жанру симфонії.

I ч. – домінування суворого, мужнього, вольового характеру. Вступна тема дзвонів (соло фортепіано) як приклад звуконаслідування та багатозначний символ.

II ч. – змалювання світлого ліричного пейзажу (фортепіано, флейта, кларнет).

III ч. (фінал) – направленість розвитку до заключного апофеозу: образу радості, щастя.

Музичний матеріал:

С. Рахманінов. Концерт № 2 до мінор для фортепіано з оркестром:

I ч. – оркестровий вступ

теми головної та побічної партій

II ч. – теми за вибором викладача

III ч. – теми за вибором викладача

Розділ XIV. Музичний імпресіонізм

Тема 5. Загальна характеристика імпресіонізму як напрямку в мистецтві

кінця XIX – початку XX століття.

К. ДЕБЮССІ (1862 – 1918)

Творчий портрет. Прелюдії для фортепіано (2 години)

Імпресіонізм – новий напрямок у мистецтві на межі ХІХ–ХХ століть. Походження назви напрямку. Пейзаж – домінуючий жанр творчості художників-імпресіоністів. Новаторство художньої техніки: позбавлення малюнку чіткості ліній, передавання гри світла нашаруванням окремими мазками “чистого кольору”. Обов’язкова умова — написання полотен на пленері.

Клод Дебюссі – французький композитор, піаніст, музичний критик; фундатор музичного імпресіонізму. Тяжіння до мініатюри в усіх музичних жанрах. Основний жанр творчості — цикл мініатюр (симфонічних чи фортепіанних). Безконфліктність та поетична зображальність оркестрової музики Дебюссі (симфонічні ескізи: “Море”; “Ноктюрни” та ін.)

Твори Дебюссі для фортепіано.

24 прелюдії для фортепіано. Цикл із 24-х прелюдій як відображення кола поетичних образів та стилю композитора. Особливий характер програмності творів. Новаторство музичної мови.

“Дівчина з волоссям кольору льону” (Прелюдія № 8): елементи пентатоніки та гра щільністю звучання як основний засіб створення абстрактного ліричного образу.

“Перервана серенада” (Прелюдія № 9): жанрова сценка гумористичного характеру. Імпровізаційна свобода викладу, що ґрунтується на швидкій зміні коротких “миготливих” образів.

“Затонулий собор” (Прелюдія № 10): створення просторових відчуттів шляхом тембрально-регістрових зіставлень фактурних блоків.

Музичний матеріал:

К. Дебюссі. Твори для фортепіано:

“Бергамаська сюїта”:

Місячне світло

Цикл “Дитячий куток”:

Ляльковий кек-уок

“24 прелюдії для фортепіано”:

Дівчина з волоссям кольору льону

Перервана серенада

Затонулий собор

Симфонічний ескіз “Море” (фрагменти)

Тема 6. М. РАВЕЛЬ (1875 – 1937) (2 години)

Творчий портрет.

“Болеро” для симфонічного оркестру

Моріс Равель – видатний французький композитор, чий творчий метод близький до імпресіонізму. Образна палітра його творчості. Твори, пов’язані з іспанською тематикою.

“Болеро” для симфонічного оркестру. Задум твору як музики для хореографічної картинки у виконанні видатної танцівниці того часу Іди Рубінштейн. Використання ритмів та інтонацій іспанського танцю. Особливості композиції твору – своєрідне перетворення жанру симфонічних варіацій. Багаторазове повторення у різних інструментів незмінної теми з поступовим наростанням звучності оркестрового звучання і динаміки до кінця твору.

Музичний матеріал:

М. Равель. “Болеро” для симфонічного оркестру

Гра води (для фортепіано)

Інші твори (за вибором)

Розділ XV. Нові течії у музиці XX століття.

Тема 7. Авангард як сукупність найновіших напрямків у мистецтві XX століття (2 години)*

Експресіонізм – один із перших проявів авангардизму. Характерні риси: протест проти насильства, відображення складного внутрішнього світу людини; загострена емоційність. Видатні представники експресіонізму – композитори нововіденської школи: А. Шонберг (1874 – 1951), А. Берг (1885 – 1935), А. Веберн (1883 – 1945). Цілковита відмова нововіденців від звичних мелодії, гармонії та тональності. Дисонантність і атональність музичної мови. Метод додекафонії (буквально – «дванадцять звуків»), які трактуються як повністю рівноправні, і мають застосовуватись у визначеному порядку).

Урбанізм (і близький до нього **конструктивізм**): відображення стрімкого і жорсткого ритму життя індустріального суспільства. Показовий приклад цього напрямку – оркестрова п’еса Артюра Онегера “Симфонічний рух № 1. “Локомотив. Пасифік –231”.

Сонористика та **мінімалізм** – створення в музиці “звукових плям”, “застиглих” і водночас рухливих звучань.

Алеаторика – культ випадковості, зростання ролі виконавця і зменшення ролі композитора.

Конкретна музика – конструювання музичних творів з різноманітних звуків та шумів за допомогою звукозаписувальної техніки (гудки пароплавів, спів птахів, скрип дверей і т. д.).

Електронна музика – конструювання музичних творів із синтетичних звуків, що записуються на магнітних та електронних носіях.

Поєднання авангардизму та традицій у **неофольклоризмі** та **неокласицизмі**.

Творчість Б. Бартока, К. Орфа, П. Гіндеміта, К. Шимановського.

Музичний матеріал:

- А. Шенберг. “Місячний П’єро” (фрагменти)*
- А. Онеттер. “Симфонічний рух № 1 “Локомотив “Пасифік – 231”*
- Б. Барток. Allegro barbaro (Варварське алегро) (фрагменти)*
- К. Орф. Сценічна кантата “Карміна Бурана”*
- П. Гіндеміт. Вальс-бостон із сюїти “ХХ століття”*
- К. Шимановський. Мазурки ор. 50 (на вибір викладача)*
Джерело Аретузи

Тема 8. І. СТРАВІНСЬКИЙ (1882 – 1971) (2 години)

Творчий портрет. Балет “Петрушка”

І. Стравінський – великий композитор ХХ століття. Значення творчості

І. Стравінського для розвитку музичного мистецтва. Балет як один з основних жанрів творчості І. Стравінського. Балети “російського” періоду: “Петрушка”, “Жар-птиця”, “Весна священна”. Співпраця І. Стравінського з балетною трупкою С. Дягілева (“Російські сезони” в Парижі), видатними танцівниками та балетмейстерами (В. Ніжинський, А. Павлова, М. Фокін). Неофольклоризм, неокласицизм, додекафонія у творчості Стравінського.

Балет “Петрушка”: новаторство у використанні фольклору, оркестрова майстерність та темброва винахідливість композитора.

Музичний матеріал:

- І. Стравінський. Балет “Петрушка” (фрагменти за вибором викладача)*

Розділ XVI. Музична культура Росії ХХ століття.
Тема 9. С. ПРОКОФ'ЄВ (1891 – 1953) (2 години)

Біографія та короткий огляд творчості.

Симфонія № 1 *Ре мажор* “Класична”.

Фортепіанні твори.

Музика до кінофільмів

С. Прокоф'єв – великий російський композитор ХХ століття, піаніст та диригент. Оптимізм прокоф'євського світосприйняття, динамічність та енергія його музики.

Дитячі роки, навчання у Петербурзькій консерваторії, початок концертної та творчої діяльності. Закордонний період життя і творчості, світове визнання, авангардні тенденції. Повернення на батьківщину, поєднання новаторства і традицій: «нова простота». Жорстка критика і тиск на композитора з боку тоталітарного режиму. Складна життєва ситуація останніх років.

Відтворення особливостей стилю класичної симфонії гайднівського типу в **Симфонії № 1**. Побіжна характеристика симфонії № 1 як одного з найбільш відомих ранніх творів композитора.

Особливості музичної мови С.Прокоф'єва на прикладі п'єс для фортепіано.

Зв'язок творчості С. Прокоф'єва з кінематографом, співпраця з С. Ейзенштейном, музика до кінофільму “Олександр Невський”. Створення на її основі однойменної кантати.

Музичний матеріал:

С. Прокоф'єв. Симфонія № 1 Ре мажор “Класична”, I ч.:

теми головної та побічної партій

Фортепіанні твори:

“Затьмарення”

Цикл “Швидкоплинності” (п'єси за вибором

викладача)

Льодове побоїще (з V ч. кантати “Олександр Невський”)

Теми 10 – 11. Балет “Ромео і Джульєтта”.

Симфонія № 7 до дієз мінор, I ч. (4 години)

Жанр балету у творчості С. Прокоф'єва. Звернення до твору В. Шекспіра, сюжет балету. Поєднання сучасної музичної мови зі стилізацією музики попередніх епох. Новаторство жанру — “балет характерів”.

Музичні портрети. Втілення конфлікту твору шляхом використання лейтмотивної системи: теми “ворожості” і “лицарів” (образи зла) та лейттеми кохання і лейттеми Джульєтти.

Симфонічна творчість С. Прокоф'єва.

Симфонія № 7 до дієз мінор. Історія написання. Неоднозначність ідейної розв'язки твору. Втілення образу часу через “механічну красу” теми заключної

партії з I частини. Символізм цього образу в контексті завершення життєвого шляху С. Прокоф'єва.

Музичний матеріал:

С.Прокоф'єв. Балет “Ромео і Джульєтта”:

Вступ

Сцена “Вулиця прокидається” (№ 3)

Сцена “Джульєтта-дівчинка” (№ 10)

Сцена “Танець лицарів” (№ 13)

“Сцена біля балкона” (№ 19)

Сцена “Ромео у патера Лоренцо” (№ 28)

Сцена “Тібальд б'ється з Меркуціо” (№ 33)

Ранкова серенада (№ 48)

Танець дівчат з ліліями (№ 49)

Фінал (“Смерть Джульєтти”) (№ 52)

Симфонія № 7 до дієз мінор:

I ч. – теми головної, побічної та заключної партій

II – IV чч. (фрагменти)

Тема 12. Д. ШОСТАКОВИЧ (1906 – 1975) (2 години)

Біографія та короткий огляд творчості

Д. Шостакович – великий російський композитор-симфоніст ХХ століття. Драматичний і трагічний пафос його творчості. Розвиток традицій Й.С. Баха, Л. Бетховена, М. Мусоргського, П. Чайковського.

Дитячі та юнацькі роки, роки навчання у Петроградській консерваторії. Шостакович – піаніст. Вплив визначних історичних подій на формування світогляду Д. Шостаковича. Критика та переслідування з боку влади. Педагогічна діяльність. Відображення у творчості подій Великої вітчизняної війни. Відгук на демократизацію суспільного життя в період «хрущовської відлиги», філософсько-трагедійний характер останніх творів.

Жанрова різноманітність творчої спадщини: симфонії, опери, балети, інструментальні концерти, камерні інструментальні та вокальні твори, ораторії, музика до кінофільмів. Основна тематика творчості Шостаковича – боротьба зі злом та насиллям. Особливості музичної мови Д. Шостаковича.

Музичний матеріал:

Д. Шостакович. Романс із кінофільму “Овод”

Прелюдія та fuga *Ре мажор* або

інші за вибором викладача

Симфонії: № 5 *ре мінор* (фрагменти)

Тема 13. Симфонія № 7 До мажор “Ленінградська”, I ч. (2 години)

Історія створення та світове визнання **Симфонії № 7**. Загальна характеристика твору. Провідна роль першої частини.

Експозиція першої частини як картина мирного життя. Контрастне зіставлення маршоподібної, мужньої теми головної партії та лірично-наспівного тематизму побічної партії.

Епізод фашистської навали. Характеристика теми, оркестрові варіації – поступове нагнітання звучності, агресивності. Перехід варіаційного розвитку у розробковий з появою «теми опору». Кульмінація – драматичне зіткнення образів. Трагічне переосмислення головної та побічної тем у репризі. Тривожне завершення частини (елементи теми навали у коді).

Музичний матеріал:

Д. Шостакович. Симфонія № 7 До мажор “Ленінградська”:

I ч. – теми головної та побічної партій,

“тема навали” та “тема опору”

Тема 14. А. ХАЧАТУРЯН (1903 – 1978) (2 години)

Творчий портрет

А. Хачатурян – видатний композитор, яскравий представник вірменської композиторської школи. Зв'язок творчості А. Хачатуряна з російською класичною музикою, яскраве та самобутнє втілення рис вірменської народної музики у творах композитора. Національні витoki творчості (мистецтво ашугів). Роки навчання. Поєднання викладацької та творчої діяльності. Основні жанри творчості (балети; концерти для скрипки, віолончелі, фортепіано з оркестром; симфонії, оркестрові твори, музика до спектаклів та кінофільмів, камерно-вокальна творчість).

Музичний матеріал:

А. Хачатурян. Балети: “Спартак” (фрагменти)

“Гаяне” (фрагменти)

Концерт для скрипки з оркестром:

I ч. – теми головної та побічної партій

Вальс із музики до драми М. Лермонтова “Маскарад”

Тема 15. Г. СВИРИДОВ. Огляд творчості.

Р. ЩЕДРІН. Огляд творчості.

А. ШНІТКЕ. Огляд творчості (2 години)

Г. Свиридов (1915 – 1999). Народні витоки творчості Г. Свиридова, зв'язок тем, образів та виражальних засобів музики композитора з російським фольклором. Провідне місце вокальних жанрів. Російська та західноєвропейська поезія в творчості Г. Свиридова. Музичні ілюстрації до повісті О. Пушкіна "Заметіль".

Р. Щедрін (нар. 1932). Зв'язок музичної мови Р. Щедріна з російським фольклорним жанром частівок. Втілення музичних особливостей частівок у симфонічній музиці Р. Щедріна.

А. Шнітке (1934 – 1998) – російський композитор, продовжувач традицій Д. Шостаковича. Риси неокласицизму та полістилістика у творчості А. Шнітке.

Музичний матеріал:

Г. Свиридов. Музичні ілюстрації до повісті О. Пушкіна "Заметіль"

(за вибором викладача) ***або***

"Курські пісні"

Р. Щедрін. Концерт для оркестру "Пустотливі частівки"

Балет "Кармен-сюїта"

А. Шнітке. Concerto grosso № 1 ***або***

16. Підсумковий урок (2 години)

II семестр

Розділ XVII. Українська музична культура середини XX – початку XXI ст.

Тема 17. Б. ЛЯТОШИНСЬКИЙ (1895 – 1968) (2 години)

Біографія та короткий огляд творчості.

Фортепіанні твори

Б. Лятошинський – видатний український композитор XX століття.

Багатожанровість його творчої спадщини. Б. Лятошинський – симфоніст.

Педагогічна діяльність Б. Лятошинського. Учні-композитори

Б. Лятошинського: Ю. Щуровський, І. Шамо, П. Грабовський, В. Сильвестров,

Є. Станкович та ін.

Дитячі роки. Знайомство з Р. Глієром. Навчання в університеті та консерваторії. Ранні твори. Участь в "Асоціації сучасної музики".

Переслідування з боку влади. Опері, симфонії, камерна музика 20–30-х років.

Робота в евакуації під час війни. Твори післявоєнних років. “Слов’янський” період творчості.

Твори для фортепіано: соната, соната-балада, цикли прелюдій.

Фортепіанний цикл “Відображення” як зразок авангардних пошуків композитора. **Прелюдії ор. 38** та **прелюдії ор. 44** як найбільш показові для фортепіанного стилю композитора.

Музичний матеріал:

Б. Лятошинський. Твори для фортепіано:

Прелюдія ор. 38, № 3 (фа дієз мінор)

Цикл “Відображення”, № 1

Тема 18. Хорові твори (2 години)

Симфонічна творчість. Симфонія № 3 сі мінор

Значення хорових творів Б. Лятошинського для розвитку вітчизняного хорового мистецтва. Хори на тексти О. Пушкіна та Т. Шевченка. Образи природи в хорах на вірші О. Пушкіна. Роль української пісенної творчості у музиці хорів на вірші Т. Шевченка.

Роль симфонії в творчості Б. Лятошинського.

Симфонія № 3 сі мінор – симфонія-драма. Історія створення. Перша редакція: епіграф, несправедлива критика. Друга редакція.

Основний конфлікт твору та його інтонаційне втілення. Багатоплановість конфлікту: між першою і другою темами вступу і темою побічної партії (I ч.).

Особливості музичної драматургії:

- 1) тематична єдність головних музичних образів, використання принципу монотематизму;
- 2) введення лейттеми як засобу симфонізації твору;
- 3) функція фольклорних за походженням тем, які несуть позитивну образну спрямованість: лейттема; тема другого розділу на основі пісні “Журба за журбою” (II ч.); тема побічної партії (III ч.).

Специфіка образного тлумачення II і III частин циклу.

Роль гармонії та оркестру у створенні експресивності музичних образів. Новий тип мелодії.

Відображення в музиці світовідчуття людини XX ст.

Музичний матеріал:

Б. Лятошинський. Хорові твори:

на вірші Т. Шевченка “Із-за гаю сонце сходить”

“Тече вода в синє море”

та інші

хоровий цикл “Пори року” на вірші О. Пушкіна:

“Осінь” та інші

Симфонія № 3 сі мінор:

I ч. – тема вступу (фрагменти)

теми головної та побічної партій (фрагменти)

Тема 19. Симфонічна поема “Гражина” (2 години)

Слов`янська тематика у творчості Б. Лятошинського.

Симфонічна поема “Гражина” – програмний твір, присвячений польському поету Адаму Міцкевичу та створений на основі його поеми. Програма симфонічної поеми. Оригінальне використання сонатної форми в симфонічній поемі.

Музичний матеріал:

Б. Лятошинський. Симфонічна поема “Гражина”:

Вступ – тема Німану

тема пісні про Гражину

Тема головної та побічної партій,

тема хрестоносців

Тема 20. Розвиток пісенного жанру в музичній культурі України у другій

половині ХХ ст. (2 години)

Пісні П. Майбороди, І. Шамо, О. Білаша та інших композиторів

Різноманітна та різностильова палітра української пісенної культури. Відображення почуттів, думок і настроїв ліричних героїв, змалювання картин

природи, мальовничих пейзажів, психологічний зв'язок між життям людини та природою в кращих пісенних зразках. Фольклоризація авторських пісень:

П. Майборода “Пісня про рушник”; І. Шамо ”Ой, вербиченько”; В. Михайлюк “Черемшина”; С. Сабадаш “Марічка” та ін.

Жанр вальсу у пісенній творчості (“Київський вальс”, “Пісня про вчительку” П. Майбороди; “Святковий вальс”, дует “Києве мій” І. Шамо).

Збагачення ліричної пісні стилістичними рисами фольклорно-побутового романсу у творчості О. Білаша (“Впали роси на покоси”, “Лелеченьки”, “Ясени”, “Два кольори”).

Поєднання народнопісенного матеріалу з принципами сучасного формотворення, джазової імпровізації, експресивно-колеристичними, структурно-ритмічними та тембровими особливостями естрадної музики (“Зелен клен”, “Тиха вода”, “Дикі гуси” І. Поклада.).

Музичний матеріал:

Пісні П. Майбороди, І. Шамо, О. Білаша, І. Поклада за вибором викладача.

Тема 21. В. ГУБАРЕНКО (1934 – 2000) (2 години)

Творчий портрет.

Моноопера “Листи кохання”

Постать В. Губаренка в українській музиці ХХ ст. Оперний жанр у творчості композитора і відображення у ньому характерних тенденцій музики ХХ ст.:

- 1) потяг до великих форм та жанрового синтезу (симфонія-балет “Ассоль”, опера-балет “Вій”, опера-ораторія “Згадайте братія моя”);
- 2) заглиблення у внутрішній світ людини (“Листи кохання”, “Альпійська балада”, “Монологи Джульєтти”).

Жанр моноопери як різновид камерної опери. Моноопера в творчості композиторів ХХ ст. (А. Шонберг “Чекання”, Ф. Пуленк “Голос людини”).

Історія написання **моноопери “Листи кохання”**. Літературне першоджерело (за новелою французького письменника ХХ ст. Анрі Барбюса “Ніжність”) як чинник композиції моноопери. Виконавський склад. Структура моноопери – чотири монологи солістки, що відокремлені оркестровими інтермедіями; спорідненість із сонатно-симфонічним циклом. Лейттема опери “тема ніжності” – головний музичний образ твору. Внутрішня конфліктність лейттеми як інтонаційне зерно тематизму твору. Роль цитати французької пісні “Місячний шлях”. Характеристика вокальної партії. Роль оркестрових інтерлюдій у розгортанні драматургії цілого.

Вступ – “тема ніжності”.

I ч. – експозиція образу молодої жінки.

II ч. – основа – дві теми: тема самотності та тема-мрія.

III ч. – вальсова тема як втілення щастя, кохання.

IV ч. – кульмінація і трагедійна розв’язка сюжету твору.

Музичний матеріал:

В. Губаренко. Моноопера “Листи кохання”:

Вступ – “тема ніжності”

I – IV чч. (фрагменти за вибором викладача)

Тема 22. М. СКОРИК (нар. 1938) (2 години)

Творчий портрет.

“Гуцульський триптих” для симфонічного оркестру

М. Скорик – яскравий представник “Нової фольклорної хвилі” в українській музиці. Творчі традиції сім’ї М. Скорика.

Багатогранність творчої реалізації митця: музикознавець, диригент, піаніст, організатор-менеджер, музично-громадський діяч. М. Скорик – педагог. Учні М. Скорика, композитори: Я. Верещагін, В. Шумейко, Є. Станкович, І. Карабиць та ін.

М. Скорик — композитор-універсал. Жанри творчості: концерти для фортепіано, скрипки, віолончелі; опера “Мойсей”, партити (для різних виконавських складів); камерні, фортепіанні, вокальні (у т. ч. духовні) твори; музика до кінофільмів. М. Скорик – редактор творів інших композиторів.

“Гуцульський триптих” для симфонічного оркестру. Робота над музикою до кінофільму С. Параджанова “Тіні забутих предків” (за повістю М. Коцюбинського), її значення для створення “Гуцульського триптиху”. Синтез фольклорних інтонацій та авангардної стилістики як провідна ознака неофольклорної течії в українській музиці. Відтворення манери музикування на народних інструментах засобами інструментів академічного симфонічного оркестру.

I ч. “Дитинство” – основа тематизму – коломийка як засіб втілення образів молодості та надії.

II ч. “Іван і Марічка” – образ прекрасного та його руйнування під впливом об’єктивної данності.

III ч. “Смерть Івана” – трагічна розв’язка.

Музичний матеріал:

М. Скорик. Бурлеска

Мелодія із кінофільму “Високий перевал”

Музика до кінофільму “Тіні забутих предків” (фрагменти)

“Гуцульський триптих” для симфонічного оркестру:

I ч. “Дитинство” – тема коломийки

II ч. “Іван і Марічка” – теми першого та середнього розділів

III ч. “Смерть Івана” (фрагменти)

Тема 23. Партита № 5 для фортепіано (2 години)

Карпатський концерт для великого симфонічного оркестру*

Партита № 5 для фортепіано “in modo retro” як вияв неокласичних тенденцій та полістилістики в українській музиці:

1) звернення до жанру в стилі епохи бароко;

2) класичне підґрунтя більшості частин циклу.

I ч. Прелюдія (Moderato) – алюзії до прелюдії *До мажор* з I тому ДТК

Й.С. Баха;

II ч. Вальс (Con moto) – алюзії до вальсів Ф. Шопена, Й. Штрауса,

П. Чайковського, М. Равеля;

III ч. Хор (Andante sostenuto) – суворий хорал;

IV ч. Арія (Moderato) – стилізація барокової арії *lamento* та романтичного жанру “пісня без слів”

Vч. Фінал (Allegro molto) – синтез усіх попередніх образів із домінуванням стихійної танцювальності.

Карпатський концерт для великого симфонічного оркестру – один із найяскравіших творів М. Скорика. Інтерес до українського фольклору (зв'язок з музикою до кінофільму "Тіні забутих предків"), фольклорні елементи та елементи звукозапису. Віртуозність та оригінальне інструментування. Безперервність розвитку чотиричастинного циклу концерту, виразова роль інструментальних речитативів.

Музичний матеріал:

М. Скорик. Партита № 5 для фортепіано (фрагменти частин)

Карпатський концерт для великого симфонічного оркестру

Тема 24. Л. ДИЧКО (нар. 1939) (2 години)

Творчий портрет.

Кантата “Червона калина” або

камерна кантата “Чотири пори року” для хору без супроводу

Л. Дичко – видатний майстер хорового письма. Навчання у Київській консерваторії у класі К. Данькевича. Педагогічна та музично-громадська діяльність, участь в організації фестивалів сучасної музики.

Жанри творчості Л. Дичко: ораторія, кантата, хоровий концерт. Духовна музика. Синтез жанрів. Навчання в художньому інституті. Вплив художньої творчості К. Білокур на формування кола образів і становлення манери письма Л. Дичко.

Творчість Л. Дичко і нова фольклорна хвиля. Особливості використання композитором фольклорних джерел.

Кантата “Червона калина”. Літературна основа – тексти старовинних українських пісень XIV – XVII ст. Особливості музичної мови кантати.

Використання розмаїтих фольклорно-жанрових витоків: дум, голосінь, ліричних протяжних пісень.

I ч. “Побратався сокіл з сизокрилим орлом” – вкраплення думних інтонацій.

II ч. “Чи я в лузі не калина була” – експресивність лірико-драматичного висловлювання, близькість до протяжної пісні.

III ч. “Пісня про Байду” – інтонації думних речитацій та імітування кобзарського супроводу в поєднанні з сучасними засобами виразності.

IV ч. “Сину мій, дитино моя” – інтонації плачів-голосінь у мелодиці.

V ч. “Пісня про козака Нечая” – поєднання ладо-гармонічних особливостей III ч. та мелодичних зворотів II ч.

Камерна кантата “Чотири пори року” для хору без супроводу.

Використання текстів календарно-обрядових пісень. Синтез фольклорного і сучасного музичного мислення (кластерні співзвуччя, політональний розвиток матеріалу). Контраст жанрових зіставлень — провідний композиційний прийом твору.

I ч. “Весна” — співставлення веснянкового хороводу і речитативного “благословення”;

II ч. “Літо” — сольний речитатив, пісня і танець.

III ч. “Осінь” — декламаційна пісня і танець.

IV ч. “Зима” — декламаційна і наспівна щедрівки.

Музичний матеріал:

Л. Дичко. Кантата “Червона калина” (фрагменти частин)

Камерна кантата “Чотири пори року” (фрагменти частин)

Тема 25. Є. СТАНКОВИЧ (нар. 1942) (2 години)

Творчий портрет.

Камерна симфонія № 3

Є. Станкович – композитор-симфоніст. Навчання в Київській консерваторії в класі композиції Б. Лятошинського. Написання балетів, опер, камерно-інструментальних творів, музики до кінофільмів.

Оригінальність втілення національних обрядових традицій різних віків у фольк-опері “Цвіт папороті”. Підбір неповторного тембру голосу (голос відомої української співачки Ніни Матвієнко) для найбільш яскравого втілення художнього образу.

Жанр камерної симфонії в сучасній музиці – поле для творчих пошуків та експериментів. Жанр камерної симфонії в творчості Є. Станковича: масштаби, особливості складу оркестру.

Камерна симфонія № 3 для струнного оркестру та флейти-соло – синтез жанрів симфонії і концерту. Лірико-драматичний настрій музики твору. Три теми симфонії як основа образного змісту.

Особливості музичної драматургії: внутрішня та зовнішня руйнація музичних тем. Трагічна концепція твору.

Музичний матеріал:

Є. Станкович. Фольк-опера “Цвіт папороті” (фрагменти)

Камерна симфонія № 3 для струнного оркестру та флейти-соло:

перша, друга та третя теми

Тема 26. В. СИЛЬВЕСТРОВ (нар. 1937) (2 години)

Творчий портрет.

Фортепіанні цикли “Дитяча музика № 1” і “Дитяча музика № 2”

В. Сильвестров – один із найвідоміших українських композиторів.

Навчання в Київській консерваторії в класі Б. Лятошинського. Пошуки творчого стилю, створення симфонічних та камерно-інструментальних творів. Розквіт і визнання таланту. Звернення до вокальної та хорової музики. Вокальні цикли: "Тихі пісні", "Прості пісні". Кантата "Лісова пісня".

Фортепіанні цикли “Дитяча музика № 1” і “Дитяча музика № 2”:

переосмислення традицій створення музики для дітей (від Р. Шумана до С. Прокоф'єва та інших композиторів ХХ ст.). Відтворення картин природи, веселих дитячих ігор, таємничих розповідей-казок. Основа композиції циклів – принцип образного, жанрового, темпового і фактурного контрасту.

Музичний матеріал:

В. Сильвестров. Фортепіанні цикли:

“Дитяча музика № 1”

Сучасний танець

Вдячність

“Дитяча музика № 2”

Дзвіночки

Ранковий птах

Ноктюрн

Теми 27 – 28. Тенденції розвитку української естради (4 години)

Жанри естрадної музики.

Формування української естрадної музики у 60 – 70-х роках ХХ ст. (творчість О. Білаша, П. Майбороди, І. Шамо, І. Поклада та інших композиторів).

Творчість В. Івасюка та його співпраця з популярними виконавцями – С. Ротару, В. Зінкевичем, Н. Яремчуком, ВІА "Смерічка". Використання пісенного фольклору як основи для популярної музики різних стилів.

Сучасна українська естрадна музика. Поєднання рок- і поп- музики з народнопісенною творчістю (репертуар гурту "ВВ", Руслани та інших). Синтез джазу і фольклору ("Піккардійська терція"). Традиції європейського та американського року (гурти "Океан Ельзи", "Танок на майдані Конго" тощо). Українська рок-опера ("Біла ворона" та "Містер Скворода" Г. Татарченка).

Музичний матеріал:

Пісні В. Івасюка.

Пісні з репертуару гуртів: "Океан Ельзи", "Мандри", "ВВ", "Танок на майдані Конго", "Тартак"/ "Гуляй город", "Піккардійська терція" тощо.

Пісенний репертуар Т. Петриненка, О. Пономарьова, Руслани, М. Бурмаки та інших виконавців за вибором викладача.

Розділ XVIII. Музичні традиції регіонів

Теми 29-31. Музичні традиції регіонів, що сформувалися під впливом конкретних історико-культурних подій та процесів.

Твори композиторів регіону.

Мистецьке життя краю (6 годин)

32-35. Повторення вивченого матеріалу та

підготовка до іспиту (8 годин)

ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

ВАРІАНТ 2

ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Термін вивчення предмета – 5 років

ПОЧАТКОВИЙ КУРС

ПЕРШИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

(2 години на тиждень)

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
-------	----------------------	--------------------

I семестр		
Розділ I. МУЗИКА В НАШОМУ ЖИТТІ		
1	Музика в нашому житті	2
2	Музика як вид мистецтва. Пісенність у музиці	2
Розділ II. ЗМІСТ МУЗИЧНИХ ТВОРІВ		
3	Що може зобразити музика	2
4	Природа в музиці. Пейзаж у музиці	2
5	Дитячі ігри та іграшки в музиці. Казка та казкові герої в музиці	2
6	Світ тварин у музиці	2
7	Музичні подорожі. Картини свята в музиці	2
8	Музичний портрет. Музика в родинному колі	2
9	Внутрішній світ людини в музиці	2
10	Музика посміхається. <i>Повторення матеріалу</i>	2
Розділ III. ЕЛЕМЕНТИ МУЗИЧНОЇ МОВИ		
11	Елементи музичної мови. Музична інтонація. Інтонації закликів та плачу, запитання та відповіді, прохання та погрози	2
12	Мелодія. Лад	2
13	Гармонія. Фактура	2
14	Ритм. Метр. Темп. Динаміка. Регістр. Штрихи. Тембр	2
15	Музична тема як втілення музичного образу. Будова музичного твору. Способи розвитку музичної теми.	2
16	<i>Підсумковий урок</i>	2
Всього за семестр		32
II семестр		
Розділ IV. МИСТЕЦТВО МУЗИЧНОГО ВИКОНАВСТВА		
17	<i>Повторення матеріалу по темах I семестру.</i> Виконання музики. Солісти. Вокальні голоси. Музичні інструменти орган, клавесин, фортепіано	2
18	Види музичних колективів. Ансамбль. Хор. Оркестр. МУЗИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ СИМФОНІЧНОГО ОРКЕСТРУ. Група струнних смичкових інструментів	2
19	Групи дерев'яних та мідних духових інструментів, ударних інструментів	2
20	Симфонічна казка С. Прокоф'єва "Петрик і Вовк"	2
21	Б. Бріттен. "Путівник по оркестру для молоді (варіації і fuga на тему Перселла)"	2
Розділ V. УКРАЇНСЬКА НАРОДНА МУЗИЧНА ТВОРЧИСТЬ		
22	Українська народна музична творчість. Музика авторська і музика народна	2
23	УКРАЇНСЬКИЙ ОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР. Календарно-обрядовий фольклор. Пісні зимового циклу	2
24	Театралізовані дійства та сценки. Вертеп. "Коза". "Маланка"	2
25	Пісні весняного циклу	2
26	Пісні літнього циклу. Жнива і жнивварські обряди	2
27	Родинно-обрядовий фольклор	2
28	Весільний обряд і весільні пісні	2

29	НЕОБРЯДОВИЙ ФОЛЬКЛОР. Дитячий фольклор. Жартівливі пісні	2
30	Український героїчний епос. Історичні пісні	2
31	Думи	
32	Ліричні пісні. Балади	2
33	Українські народні музичні інструменти та інструментальна музика. “Троїсті музики”. Танці і танцювальні пісні	2
34	Пісні літературного походження. Державний гімн України	2
35	<i>Підсумковий урок</i>	2
Всього за семестр		38
Всього за рік		70

ДРУГИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА
(2 години на тиждень)

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр		
<i>Розділ VI. МУЗИЧНІ ЖАНРИ ТА ФОРМИ</i>		
1	<i>Повторення по темах першого року вивчення предмета.</i> Поняття про жанри в музиці. Жанри інструментальної музики. Марш. Тричастинні форми	2
2	ТАНЦІ НАРОДІВ СВІТУ В ТВОРЧОСТІ КОМПОЗИТОРІВ-КЛАСИКІВ. Інструментальна танцювальна мініатюра. Старовинні західноєвропейські танці	2
3	Танці XVIII – XIX століть. Танці XX століття. Джаз	2
4	Жанри інструментальної мініатюри	2
5	Жанр варіацій та варіаційна форма. Рондо	2
6 – 7	Поняття про сонатно-симфонічний цикл та сонатну форму. Жанр сонати. Основні жанри оркестрової та симфонічної музики	4
8	Вокальні жанри. Пісня та романс. Куплетна форма	2
9	Жанри хорової музики	2
10	Музика у драматичному театрі. Е. Гріг. Музика до драми Г. Ібсена “Пер Гюнт”	2
11-12	МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНІ ЖАНРИ. Жанр балету. П. Чайковський. Балети “Лускунчик” <i>або</i> “Лебедине озеро”	4
13	Жанр опери. М. Лисенко. Дитяча опера “Коза-дереза”	2
14-15	М. Глінка. Опера “Руслан і Людмила” <i>або</i> К.В. Глюк. Опера “Орфей і Евридика”	4
16	<i>Підсумковий урок</i>	2
Всього за семестр		32

ОСНОВНИЙ КУРС

Музична культура від стародавнього світу до епохи класицизму

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
II семестр		
Розділ I. МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ВІД СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ ДО ЕПОХИ БАРОКО		
17	Огляд основних етапів розвитку світової музичної культури. Музична культура Стародавнього світу.* Музична культура Середньовіччя*	2
18	Музична культура Київської Русі	2
19	Музична культура епохи Відродження та епохи бароко.* Зародження і розвиток опери у XVII–XVIII ст.*	2
20	Інструментальна музика епохи бароко. А. Вівальді. Концерти “Чотири пори року”	2
Розділ II. МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ НА МЕЖІ XVII ТА XVIII СТОЛІТЬ. ТВОРЧИСТЬ ГЕНДЕЛЯ І БАХА ЯК НОВИЙ ЕТАП В ІСТОРІЇ СВІТОВОЇ МУЗИКИ		
21	Г.Ф. ГЕНДЕЛЬ. Творчий портрет	2
22	Й.С. БАХ. Біографія та короткий огляд творчості	2
23	Кантатно-ораторіальні та органні твори	2
24	Клавірні твори. “Добре темперований клавір” (ДТК)	2
Розділ III. УКРАЇНСЬКА МУЗИКА ЕПОХИ БАРОКО		
25	Розвиток професійної музики. Канти. Партесний концерт. М. ДИЛЕЦЬКИЙ. Творчий портрет	2
26	Г. СКОВОРОДА — філософ, поет і композитор	2
Розділ IV. ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА МУЗИКА ЕПОХИ КЛАСИЦИЗМУ		
27	Загальна характеристика класицизму як стилю в мистецтві другої половини XVIII – першої чверті XIX ст. Віденська класична школа. Й. ГАЙДН. Біографія та короткий огляд творчості	2
28	Будова сонатно-симфонічного циклу та сонатної форми. Склад оркестру Й. Гайдна	2
29	Симфонія № 103 <i>Мі бемоль мажор</i> “З тремоло литавр”	2
30	Будова класичної сонати. Соната для клавіру <i>мі мінор</i>	2
31	В.А. МОЦАРТ. Біографія та короткий огляд творчості	2
32	Опера “Весілля Фігаро”	2
33	Симфонія № 40 <i>соль мінор</i>	2
34	Соната для фортепіано № 11 <i>Ля мажор</i>	2
35	<i>Підсумковий урок</i>	2
Всього за семестр		38
Всього за рік		70

(2 години на тиждень)

Музична культура від класицизму до романтизму

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр		
Розділ IV. ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА МУЗИКА ЕПОХИ КЛАСИЦИЗМУ (продовження)		
1	Повторення матеріалу по темах третього року вивчення предмета	2
2	Л. БЕТХОВЕН. Біографія та короткий огляд творчості. Увертюра “Егмонт”	2
3	Соната для фортепіано № 8 до мінор “Патетична”	2
4	Симфонія № 5 до мінор	2
Розділ V. УКРАЇНСЬКА МУЗИКА ЕПОХИ КЛАСИЦИЗМУ		
5	М. БЕРЕЗОВСЬКИЙ. Біографія та короткий огляд творчості. Хоровий концерт “Не отвержи мене во время старости”	2
6	Д. БОРТНЯНСЬКИЙ. Біографія та короткий огляд творчості	2
7	Духовні хорові твори	2
8	А. ВЕДЕЛЬ. Біографія та короткий огляд творчості. Хоровий концерт “Доколе, Господи, забудеши мя ”	2
Розділ VI. РОМАНТИЗМ — ПРОВІДНИЙ НАПРЯМОК У МИСТЕЦТВІ ХІХ СТ.		
9	Загальна характеристика романтизму як напрямку в мистецтві ХІХ ст. Ф. ШУБЕРТ. Біографія та короткий огляд творчості	2
10	Жанри пісні та фортепіанної мініатюри в творчості Ф. Шуберта. Вокальний цикл “Прекрасна мельниківна”	2
11	Вокальний цикл “Зимова путь”. Симфонія № 8 сі мінор “Незакінчена”	2
12	Ф. ШОПЕН. Біографія та короткий огляд творчості. Мазурки, полонези	2
13	Вальси, етюд, ноктюрни, прелюдії	2
14	Італійська опера початку ХІХ ст.* ДЖ. РОССІНІ. Творчий портрет. Опера “Севільський цирульник”*	2
15	Н. ПАГАНІНІ – постать романтичного віртуоза-виконавця. Творчий портрет	2
16	Підсумковий урок	2
Всього за семестр		32
II семестр		
Розділ VI. РОМАНТИЗМ — ПРОВІДНИЙ НАПРЯМОК У МИСТЕЦТВІ ХІХ СТ. (продовження)		
17	Р. ШУМАН. Творчий портрет	2
18	Ф. МЕНДЕЛЬСОН. Творчий портрет*	2
19	Ф. ЛІСТ. Творчий портрет*	2
20	Б. СМЕТАНА. Огляд творчості* А. ДВОРЖАК. Огляд творчості*	2
21	Е. ГРІГ. Творчий портрет	2
Розділ VII. РОСІЙСЬКА МУЗИКА ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ТА СЕРЕДИНИ ХІХ СТ.		
22	М. ГЛІНКА – засновник російської композиторської школи. Біографія та короткий огляд творчості. Симфонічні твори	2
23	Опера “Життя за царя”	2
24	Російський класичний романс. М. Глінка та його сучасники	2
25	О. ДАРГОМИЖСЬКИЙ. Огляд творчості. Романси і пісні	2

<i>Розділ VIII. УКРАЇНСЬКА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА ХІХ СТ.</i>		
26	Український музично-драматичний театр ХІХ ст. “Наталка Полтавка” І. Котляревського – перший зразок українського музично-драматичного твору	2
27	П. ПІЩИНСЬКИЙ. Творчий портрет. “Вечорниці” – музична картина до п’єси Т. Шевченка “Назар Стодоля”	2
28	Розвиток музичної культури Західної України ХІХ ст. М. ВЕРБИЦЬКИЙ. Творчий портрет. Духовні твори. Музика для театру	2
29	С. ГУЛАК–АРТЕМОВСЬКИЙ. Творчий портрет	2
30	Опера “Запорожець за Дунаєм”	2
31	М. КОЛОЧЕВСЬКИЙ. Творчий портрет. Українська симфонія	2
<i>Розділ ІХ. КЛАСИКИ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОПЕРИ ХІХ СТ.</i>		
32	Р. ВАГНЕР. Творчий портрет*	2
33	ДЖ. ВЕРДІ. Творчий портрет	2
34	Ж. БІЗЕ. Творчий портрет. Опера “Кармен”	2
35	<i>Підсумковий урок</i>	2
Всього за семестр		38
Всього за рік		70

ЧЕТВЕРТИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

(2 години на тиждень)

Музична культура другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
І семестр		
1	<i>Повторення вивченого матеріалу</i>	2
<i>Розділ Х. МУЗИЧНА КУЛЬТУРА РОСІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.</i>		
2	Загальна характеристика музичної культури Росії другої половини ХІХ ст. “Могуча кучка”. О. БОРОДІН. Біографія та короткий огляд творчості. Романси	2
3-4	Опера “Князь Ігор”. Симфонія № 2 (“Богатирська”), І частина	4
5	М. МУСОРГСЬКИЙ. Біографія та короткий огляд творчості. Пісні та романси	2
6	Фортепіанний цикл “Картинки з виставки”	2
7-8	Опера “Борис Годунов”	4
9-10	М. РИМСЬКИЙ–КОРСАКОВ. Біографія та короткий огляд творчості. Опера “Снігуронька”	4
11	Симфонічна сюїта “Шехеразада”	2
12	П. ЧАЙКОВСЬКИЙ. Біографія та короткий огляд творчості. Концерт № 1 <i>сі бемоль мінор</i> для фортепіано з оркестром	2
13	Симфонічна творчість. Симфонія № 4 <i>фа мінор</i>	2
14-15	Опера “Євгеній Онегін”	4
16	<i>Підсумковий урок</i>	2
Всього за семестр		32

II семестр		
<i>Розділ XI. УКРАЇНСЬКА МУЗИКА І СВІТОВА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА</i>		
17	Відображення української теми у творчості західноєвропейських і російських композиторів	2
<i>Розділ XII. МУЗИЧНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.</i>		
18	Особливості культурного життя України другої половини ХІХ – початку ХХ ст. М. ЛИСЕНКО. Біографія та короткий огляд творчості. Фортепіанна творчість	2
19	Солоспівни. Обробки українських народних пісень	2
20	“Музика до “Кобзаря” Т.Г. Шевченка”. Кантата “Радуйся, ниво неполитая”	2
21- 22	Опера “Тарас Бульба”	4
23	К. СТЕЦЕНКО. Біографія та короткий огляд творчості. Солоспівни	2
24	Хорові твори. Духовна музика	2
25	М. ЛЕОНТОВИЧ. Біографія та короткий огляд творчості. Хорові поеми. Духовна музика	2
26	Хорові обробки українських народних пісень	2
27	Я. СТЕПОВИЙ. Біографія та короткий огляд творчості. Вокальні твори. Вокальний цикл “Барвінки”. Фортепіанні твори	2
28	Особливості культурного життя Західної України у другій половині ХІХ – першій половині ХХ ст. Д. СІЧИНСЬКИЙ. Огляд творчості. О. НИЖАНКІВСЬКИЙ. Огляд творчості	2
29	Н. НИЖАНКІВСЬКИЙ. Огляд творчості. В. БАРВІНСЬКИЙ. Огляд творчості. М. КОЛЕССА. Огляд творчості	2
30	С. ЛЮДКЕВИЧ. Творчий портрет. Кантата “Заповіт”	2
31	В. КОСЕНКО. Творчий портрет. Фортепіанні твори. Вокальні твори	2
32	Л. РЕВУЦЬКИЙ. Біографія та короткий огляд творчості. Фортепіанні твори	2
33	Симфонія № 2	2
34	Поєма-кантата “Хустина”	2
35	<i>Підсумковий урок</i>	2
Всього за семестр		38
Всього за рік		70

П'ЯТИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

(2 години на тиждень)

Музична культура кінця XIX – початку XXI ст.

№ з/п	Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр		
1	<i>Повторення вивченого матеріалу</i>	2
Розділ XIII. МУЗИЧНА КУЛЬТУРА РОСІЇ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX СТ.		
2	Особливості культурного життя Росії кінця XIX – початку XX ст. О. СКРЯБІН. Творчий портрет. Прелюдії для фортепіано. «Поема екстазу»*	2
3	С. РАХМАНІНОВ. Творчий портрет. Прелюдії для фортепіано.	2
4	Концерт № 2 <i>до мінор</i> для фортепіано з оркестром	2
Розділ XIV. МУЗИЧНИЙ ІМПРЕСІОНІЗМ		
5	Загальна характеристика імпресіонізму як напрямку в мистецтві кінця XIX – початку XX ст. К. ДЕБЮССІ. Творчий портрет. Прелюдії для фортепіано	2
6	М. РАВЕЛЬ. Творчий портрет. “Болеро” для симфонічного оркестру	2
Розділ XV. НОВІ ТЕЧІЇ У МУЗИЦІ XX СТ.*		
7	Авангард як сукупність найновіших напрямків у мистецтві XX ст.*	2
8	І. СТРАВІНСЬКИЙ. Творчий портрет. Балет “Петрушка”	2
Розділ XVI. МУЗИЧНА КУЛЬТУРА РОСІЇ XX СТ.		
9	С. ПРОКОФ’ЄВ. Біографія та короткий огляд творчості. Симфонія № 1 <i>Ре мажор</i> “Класична”. Фортепіанні твори. Музика до кінофільмів	2
10-11	Балет “Ромео і Джульєтта”. Симфонія № 7 <i>до дієз мінор</i> , I частина	4
12	Д. ШОСТАКОВИЧ. Біографія та короткий огляд творчості	2
13	Симфонія № 7 <i>До мажор</i> “Ленінградська”, I частина	2
14	А. ХАЧАТУРЯН. Творчий портрет	2
15	Г. СВИРИДОВ. Огляд творчості Р. ЩЕДРІН. Огляд творчості А. ШНІТКЕ. Огляд творчості	2
16	<i>Підсумковий урок</i>	2
Всього за семестр		32
II семестр		
Розділ XVII. УКРАЇНСЬКА МУЗИЧНА КУЛЬТУРА СЕРЕДИНИ XX – ПОЧАТКУ XXI СТ.		
17	Б. ЛЯТОШИНСЬКИЙ. Біографія та короткий огляд творчості. Фортепіанні твори.	2
18	Хорові твори. Симфонічна творчість. Симфонія № 3 <i>сі мінор</i>	2
19	Симфонічна поема “Гражина”	2

20	Розвиток пісенного жанру в музичній культурі України у другій половині ХХ ст. Пісні П. Майбороди, І. Шамо, О. Білаша та інших композиторів	2
21	В. ГУБАРЕНКО. Творчий портрет. Моноопера “Листи кохання”	2
22	М. СКОРИК. Творчий портрет. “Гуцульський триптих” для симфонічного оркестру	2
23	Партита № 5 для фортепіано. Карпатський концерт для великого симфонічного оркестру*	2
24	Л. ДИЧКО. Творчий портрет. Кантата “Червона калина” <i>або</i> камерна кантата “Чотири пори року”* для хору без супроводу	2
25	Є. СТАНКОВИЧ. Творчий портрет. Камерна симфонія № 3 для струнного оркестру та флейти-соло	2
26	В. СИЛЬВЕСТРОВ. Творчий портрет. Фортепіанні цикли “Дитяча музика № 1”, “Дитяча музика № 2”	2
27–28	Тенденції розвитку української естради	4
Розділ XVIII. МУЗИЧНІ ТРАДИЦІЇ РЕГІОНІВ		
29–31	Музичні традиції регіонів, що сформувалися під впливом конкретних історико-культурних подій та процесів. Твори композиторів регіону. Мистецьке життя краю	6
32–35	<i>Повторення вивченого матеріалу та підготовка до іспиту</i>	8
Всього за семестр		38
Всього за рік		70

П О Ч А Т К О В И Й К У Р С

ПЕРШИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

(2 години на тиждень)

I семестр. *Розділ I. Музика в нашому житті*
Розділ II. Зміст музичних творів
Розділ III. Елементи музичної мови

Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок протягом першого року вивчення предмета.

Розділи I-IV. Музика в нашому житті. Зміст музичних творів.

Елементи музичної мови. Мистецтво музичного виконавства:

- сформувати в учнів навички зосередженого слухання музики;
- дати початкове уявлення про значення музики в житті людини, зв'язок музики з іншими видами мистецтва, здатність музики відтворювати різноманітні явища життя, високу моральну та етичну функцію музики;
- ознайомити учнів з основними елементами музичної мови, їхніми виразними можливостями;
- дати початкове уявлення про основні жанрові прояви в музиці;
- закласти підґрунтя для подальшого оволодіння основними термінами і поняттями.

Розділ V. Українська народна музична творчість:

- ознайомити учнів з основними жанрами українського музичного фольклору;
- дати початкове уявлення про найхарактерніші музичні особливості жанрів українського музичного фольклору;
- сформувати в учнів слухове уявлення про автентичну та академічну манеру виконання української народної музичної творчості;
- сформувати в учнів початкові уявлення про музичний фольклор як про головний носій національної своєрідності українського народу;
- прищепити учням любов до фольклору, збагатити їхній духовний і музичний досвід шляхом вивчення значної кількості фольклорних зразків;
- сформувати в учнів уявлення про музичний фольклор як про одне із головних джерел творчості професійних композиторів.

Вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом першого року вивчення предмета.

Розділи I-IV. Музика в нашому житті. Зміст музичних творів.

Елементи музичної мови. Мистецтво музичного виконавства:

- загальні поняття: програмна музика, музичний образ, музична інтонація, музична тема, жанр;
- жанрові прояви в музиці: пісенність, маршовість і танцювальність;
- способи розвитку музичної теми: повторення, варіювання;
- прості музичні форми: одночастинна, двочастинна, тричастинна, поняття середини, репризи, контрасту;
- засоби музичної виразності: мелодія, лад, гармонія, регістр, динаміка, штрихи, темп, ритм, фактура;
- виконання музики: сольне і колективне (види ансамблів, хорів, оркестрів);
- музичні інструменти:

- інструменти симфонічного оркестру: групи дерев'яних духових інструментів, мідних духових інструментів, ударних інструментів, струнно-смичкових інструментів;
- інші інструменти: орган, арфа, клавесин, фортепіано (рояль) тощо;
- вокальні тембри: чоловічі (тенор, баритон, бас), жіночі (сопрано, мецо-сопрано, контральто), дитячі (сопрано, дискант, альт);
- жанри: пісня, танець, марш, інструментальна п'єса;
- окремі поняття: мотив, фраза, речення, період, імпровізація, віртуозність, речитатив, сурдина, а caprella.

Розділ V. Українська народна музична творчість.

Специфічні для музичного фольклору терміни і поняття (у порівнянні з авторською музикою):

- фольклор, народна пісня, народне інструментальне награвання, композитор, авторська пісня, обробка народної пісні, обробка а caprella;
- гурт, сольне та гуртове виконання, “троїсті музики”, інструментальна капела, лірник, кобзар;
- речитатив, імпровізація, варіювання, одноголосся, унісон, багатоголосся, заспів, строфа, куплет, строфічна будова, куплетна будова.

Жанри музичного фольклору:

- обрядові пісні, календарно-обрядові пісні, колядки, щедрівки, веснянки, ігрові, заклички, хороводні, русальні, купальські, петрівчані пісні, жнивварські пісні, родинно-обрядові пісні, колискові, голосіння, весільні пісні;
- необрядові пісні, дитячі пісні, жартівливі пісні, забавлянки, небилиці;
- епос, героїчний епос, історичні пісні, думи;
- ліричні та лірико-епічні пісні, соціально-побутові і родинно-побутові пісні, козацькі, чумацькі, рекрутські, солдатські пісні, балади;
- пісні літературного походження, гімн, державний гімн;
- інструментальна народна музика, танці і танцювальна музика, аркан, гопак, козачок, коломийка, приспівка до танцю, полька, краков'як, чардаш, бариня.

Українські народні музичні інструменти:

- 4) ударні: бубон, решето, тулумбаси, барабан тощо;
- 5) духові: сопілка, денцівка, трембіта, най (кувички), дуда (коза, волинка), ріг тощо;
- 6) струнні: бандура, кобза, скрипка, цимбали, ліра, басоля;
- 7) дрімба.

ДРУГИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

(2 години на тиждень)

I семестр. **Розділ VI. Музичні жанри та форми**

Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок до I семестру другого року вивчення предмета:

- продовжити формування в учнів навичок осмисленого сприйняття музичних творів;
- дати початкове уявлення про основні музичні жанри та форми;
- продовжити ознайомлення учнів з яскравими зразками музичних творів;
- розпочати формування в учнів навичок визначення будови музичних творів.

Вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом I семестру другого року вивчення предмета:

Загальні поняття:

- жанр, інструментальна музика, вокальна музика, музично-театральний жанр, програмна музика, непрограмна музика, джаз, імпровізація, блюз, рок-н-рол.

Жанри:

- марш, танець; сициліана, сарабанда, гавот, менует, полонез; мазурка, полька, вальс; гопак, лезгінка, тарантела, чардаш, камаринська, танго;
- інструментальна мініатюра: прелюдія, ноктюрн, музичний момент, експромт;
- великі за формою інструментальні жанри: варіації, рондо, соната, симфонія, концерт, оркестрова сюїта, увертюра;
- вокальні жанри: пісня, романс; хорова обробка народної пісні, хорова мініатюра;
- музично-театральні жанри та їхні складові: опера, увертюра, арія, дует, хор, балет, класичний танець, характерний танець, пантоміма.

Музичні форми та елементи будови музичних творів:

- період, проста двочастинна форма, проста тричастинна форма, складна тричастинна форма, куплетна форма, варіаційна форма, форма рондо, рефрен, епізоди, сонатна форма, експозиція, розробка, реприза, сонатно-симфонічний цикл, дії (акти), картини.

О С Н О В Н И Й К У Р С

(2 години на тиждень)

Музична культура від Стародавнього світу до епохи класицизму

II семестр. *Розділ I. Музична культура від Стародавнього світу до епохи бароко*

Розділ II. Музична культура Західної Європи на межі XVII та XVIII століть.

Творчість Генделя і Баха як новий етап в історії світової музики

Розділ III. Українська музика епохи бароко

Розділ IV. Західноєвропейська музика епохи класицизму

Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок протягом II семестру другого року вивчення предмета:

- дати початкові уявлення про історичний процес розвитку музичного мистецтва від Стародавнього світу до епохи класицизму;
- познайомити з творчістю класиків світової та української музики XVIII – початку XIX ст.;
- поглибити уявлення про музичні жанри, форми, принципи та способи розвитку музичного матеріалу;
- дати елементарні навички аналізу музичного тематизму та музичних форм.

Вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом II семестру другого року вивчення предмета.

Музична культура від Стародавнього світу до епохи бароко:*

- загальні поняття: античність, міф, музи, епос, лірика, драма, давньогрецький театр, трагедія, комедія, духовна музика; ренесанс, світська музика, поліфонія, канон, імітація; епоха бароко, опера;
- музичні жанри та форми: ода, гімн; григоріанський хорал, меса; мотет, мадригал; опера-seria, опера-buffa, бельканто, речитатив, арія; ораторія, кантата, концерт;
- інструментарій: авлос, кіфара, ліра, арфа, флейта Пана; дзвони; орган, лютня, віола, клавесин;
- виконавці: аеди, рапсоди (Стародавня Греція); трубадури (Франція), мінезингери (Німеччина);
- персоналії: Гомер, Есхіл, Софокл, Еврипід; папа римський Григорій I Великий, Гвідо Аретинський; Дж. Палестрина, К. Монтеверді; А. Вівальді, А. Страдіварі.

Музична культура Київської Русі:

- літургія, знаменний розспів, дзвонарське мистецтво, билини, гуслі, скоморохи, гудок.

Музична культура епохи бароко та епохи класицизму:

- загальні поняття: епоха бароко, класицизм, віденська класична школа, класичний симфонічний оркестр, tutti, solo, партитура, клавір;
- музичні жанри: кант, вертеп, концерт, партесний концерт, токато, інвенція, прелюдія, fuga, сюїта, кантата, ораторія, меса, рекієм, пасіони (страсті), соната, симфонія, менует, скерцо, trio, опера (seria, buffa), арія, аріозо, каватина, речитатив, романс, пісня-романс;
- музичні форми: цикл, сонатно-симфонічний цикл, сонатна форма (експозиція, розробка, реприза, головна партія, сполучна партія, побічна партія, заключна партія), рондо (рефрен, епізод), fuga;
- способи організації та розвитку музичного матеріалу: контраст; імітація, мотивна розробка;

- фактура: унісон, поліфонічна, гомофонно-гармонічна.

ТРЕТІЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

(2 години на тиждень)

Музична культура від класицизму до романтизму

I семестр. *Розділ IV. Західноєвропейська музика епохи класицизму*

(продовження)

Розділ V. Українська музика епохи класицизму

Розділ VI. Романтизм — провідний напрямок у мистецтві XIX ст.

II семестр: *Розділ VI. Романтизм — провідний напрямок у мистецтві XIX ст.*

(продовження)

Розділ VII. Російська музика першої половини та середини XIX ст.

Розділ VIII. Українська музична культура XIX ст.

Розділ IX. Класики західноєвропейської опери XIX ст.

Основні завдання щодо формування й розвитку умінь і навичок протягом третього року вивчення предмета:

- ознайомити учнів з видатними досягненнями композиторів української та зарубіжної музики кінця XVIII – XIX ст.;
- дати загальне уявлення про романтизм як провідний напрямок у мистецтві XIX ст.;
- розширити уявлення учнів про відомі їм музичні жанри та ознайомити їх із жанрами, що характерні для епохи романтизму;
- продовжити формування навичок аналізу музичних творів.

Вимоги щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять протягом третього року вивчення предмета:

- загальні поняття: романтизм, національна музична школа, реалізм;
- музичні жанри: хоровий концерт, вокальний цикл, інструментальна мініатюра (етюд), рапсодія, капричіо, інструментальний цикл, лірико-драматична симфонія, історична опера, комічна опера, симфонічний антракт, хорова сцена, балада, романс-монолог;
- принципи організації та розвитку музичного матеріалу: варіаційний розвиток, конфлікт, лейтмотив.

Стосовно основних завдань щодо формування й розвитку умінь і навичок протягом *четвертого* та *п'ятого років* вивчення предмета і вимог щодо засвоєння учнем основних музичних термінів і понять *четвертого* та *п'ятого років* вивчення предмета дивіться **ВАРІАНТ 1 – п'ятий і шостий роки** вивчення предмета.

ДОДАТКИ

Додаток № 1

Орієнтовний варіант тесту

Тема: “Український календарно-обрядовий фольклор”

1. Що означає термін “музичний фольклор”:

А) творчість письменників, **Б)** усна народна музична творчість,

В) творчість композиторів.

2. Календарно-обрядові пісні завжди виконують:

- А) разом із обрядовими діями, щоби досягти якоїсь мети,
 - Б) для задоволення естетичних потреб,
 - В) для того, щоби виховувати в українців почуття любові до батьківщини.
3. Виникнення календарно-обрядового фольклору пов'язане із:
 - А) мисливством, Б) збиральництвом, В) землеробством.
 4. До календарно-обрядових пісень належать:
 - А) колядки і щедрівки, Б) історичні пісні та думи, В) колискові і голосіння.
 5. Коли в сучасній традиції починають виконувати щедрівки:
 - А) 1 березня, Б) 1 січня, В) 13 січня.
 6. Які пісні відносяться до літньо-осіннього циклу:
 - А) купальські та жниварські, Б) веснянки та русальні,
 - В) колядки та щедрівки.
 7. У яких піснях календарно-обрядового циклу господаря порівнюють із місяцем, господиню із сонцем, а дітей із зорями:
 - А) у щедрівках, Б) у русальних, В) у веснянках.
 8. У яких календарно-обрядових піснях кожна строфа закінчується вигуком "Гу!":
 - А) у веснянках і русальних, Б) у колядках і щедрівках,
 - В) у купальських і жниварських.
 9. Яка динаміка найчастіше використовується при виконанні календарно-обрядових пісень:
 - А) голосно, Б) тихо, В) помірно голосно.
 10. Які календарно-обрядові пісні виконуються у таких спосіб: дві групи дівчат, що знаходяться на відстані одна від одної співають пісню фрагментами по черзі:
 - А) купальські, Б) жниварські, В) веснянки.
 11. До якого різновиду веснянок можна віднести пісні "Подольночка", "А ми просо сіяли":
 - А) веснянка-закличка, Б) хороводна веснянка, В) веснянка-гра.
 12. До якого різновиду веснянок можна віднести пісні "Вийди, вийди сонечко", "Іди, іди дощику":
 - А) веснянка-закличка, Б) хороводна веснянка, В) веснянка-гра.

Додаток № 2

Орієнтовний варіант анкети

Тема: "Творчість Ф. Шуберта"

1. Вказати повне ім'я та прізвище композитора, роки його життя.
2. До якої національної композиторської школи належить творчість Ф. Шуберта?
3. Сучасником якого композитора, віденського класика був Ф. Шуберт?
4. Представником якого художнього напрямку в музиці є Ф. Шуберт?
5. Який музичний жанр є провідним у творчості Ф. Шуберта?

6. Які інструментальні жанри були започатковані Ф. Шубертом?
7. Дайте пояснення жанру “вокальний цикл”?
8. Назвіть вокальні цикли Ф. Шуберта.
9. Який музичний образ об’єднує усі частини циклу “Прекрасна мельниківна” Ф. Шуберта?
10. Які пісні Ф. Шуберта ви знаєте?
11. Скільки симфоній написав Ф. Шуберт?
12. Назвіть особливості симфонії № 8 Ф. Шуберта.

Додаток № 3

Орієнтовний варіант музичної вікторини

Тема: “С. Гулак-Артемівський. Опера “Запорожець за Дунаєм”

1. *С. Гулак-Артемівський.* Опера “Запорожець за Дунаєм”, I дія, романс Оксани “Місяцю ясний”.
2. *С. Гулак-Артемівський.* Опера “Запорожець за Дунаєм”, I дія, дует Одарки і Карася “Відкіля це ти узявся?”.
3. *І. Котляревський,* “Наталка-Полтавка”, пісня Наталки “Віють вітри”.
4. *С. Гулак-Артемівський.* Опера “Запорожець за Дунаєм”, I дія, пісня Карася “Ой, щось дуже загулявся”.
5. *С. Гулак-Артемівський.* Опера “Запорожець за Дунаєм”, II дія, дует Оксани і Андрія “Чорной хмарою діброва”.
6. *М. Глінка.* Опера “Життя за царя”, III дія, романс Антоніди “Не о том скорблю, подруженьки”.
7. *І. Котляревський* “Наталка-Полтавка”, пісня Петра “Сонце низенько”.
8. *С. Гулак-Артемівський.* Опера “Запорожець за Дунаєм”, III дія, арія Андрія з хором “Блаженний день, блаженний час”.
9. *С. Гулак-Артемівський.* Опера “Запорожець за Дунаєм”, II дія, каватина Карася “Тепер я турок, не козак”
10. *С. Гулак-Артемівський.* Опера “Запорожець за Дунаєм”, III дія пісня Одарки “Ой, казала мені мати”.
11. *І. Котляревський* “Наталка-Полтавка”, пісня Виборного “Ой, під вишнею”.
12. *С. Гулак-Артемівський.* Опера “Запорожець за Дунаєм”, III дія пісня Одарки “Ой, казала мені мати”.

Додаток № 4

Орієнтовний варіант музичної вікторини для випускного іспиту

1. *М. Лисенко.* Опера “Тарас Бульба”, увертюра, тема головної партії (лейт-тема).
2. *Ф. Шуберт.* “Форель”.
3. *М. Скорик.* “Гуцульський триптих” для симфонічного оркестру, тема

І частини.

4. *О. Бородін*. Опера “Князь Ігор”, II дія, арія Князя Ігоря.
5. *Й.С. Бах*. Органна токата і fuga *ре мінор* (токата або тема фуґи).
6. *М. Леонтович*. Хорова обробка “Щедрик”.
7. *В.А. Моцарт*. Симфонія № 40 *соль мінор*, I частина, тема головної партії, *соль мінор*;
8. *С. Гулак-Артемівський*. Опера “Запорожець за Дунаєм”, I дія романс Оксани “Місяцю ясний”.
9. *С. Прокоф'єв*. Балет “Ромео і Джульєтта”, I дія, “Танець лицарів”.
10. *М. Равель*. “Болеро” для симфонічного оркестру.
11. Український героїчний епос, дума “Про Марусю Богуславку”.
12. *Н. Паганіні*. Каприс № 24 для скрипки соло.

Додаток № 5

Орієнтовний варіант анкети для випускного іспиту

1. **Вказати види мистецтв.**
2. **Перелічити засоби музичної виразності.**
3. **Назвати музичні жанри за способом виконання та кількістю учасників.**
4. **Назвати співацькі голоси (бажано за системою):** 1) чоловічі; 2) жіночі; 3) дитячі.
5. **Назвати жанри українського музичного фольклору.** (Бажано перелічити за системою, спочатку визначивши жанрову групу, потім окремі різновиди, наприклад, календарно-обрядові пісні: зимовий цикл – колядки та щедрівки, або ліричні пісні: соціально-побутові та пісні про кохання).
6. **Перелічити українські народні інструменти за групами.**
7. **Назвати групи та інструменти класичного складу симфонічного оркестру (бажано за розташуванням у партитурі).**
8. **Визначити національну приналежність і тактовий розмір танців:** 1) вальс; 2) полька; 3) полонез; 4) сарабанда; 5) мазурка; 6) алеманда; 7) менует; 8) гавот; 9) жига; 10) гопак; 11) тарантела; 12) коломийка; 13) аркан. (До відповіді можна додати зразки ритмічних формул танців).
9. **Вказати, скільки частин мають класичні:** 1) соната; 2) симфонія; 3) концерт.
10. **Стосовно яких музичних жанрів та форм використовуються ці терміни та поняття:** 1) рефрен; 2) інтермедія; 3) епізод; 4) тріо; 5) приспів; 6) розробка; 7) антракт; 7) арія.
11. **Назвіть українських і зарубіжних композиторів:** 1) XVIII ст.;

2) XIX ст.; 3) XX ст.

(У відповіді треба назвати імена і прізвища найвидатніших композиторів; щодо зарубіжних – вказати країну, до культури якої належить творчість композитора. Необхідно також звернути увагу на визначення хронологічного періоду, наприклад, деякі композитори – С. Рахманінов, М. Леонтович, Л. Ревуцький – народилися в XIX ст., але їхня творчість припадає на XX ст., тому їх треба віднести до композиторів саме XX ст.).

12. Про кого з відомих композиторів йдеться:

- 1) фундатор української класичної музики;
- 2) віденські класики;
- 3) найвеличніший поліфоніст в історії музики;
- 4) “батько симфонії”;
- 5) перший композитор-романтик;
- 6) члени творчого угруповання “Могуча кучка”;
- 7) фундатор російської класичної музики;
- 8) “чудо-дитина”;
- 9) видатний український композитор, оперний співак;
- 10) композитор і вчений-хімік;
- 11) директор Придворної співацької капели;
- 12) учні падре Дж. Мартіні в Болонській академії;
- 13) автор першого музично-теоретичного трактату в Україні;
- 14) автори державного гімну України;
- 15) автор перших українських дитячих опер;
- 16) засновник російського класичного балету;
- 17) мандрівний філософ-музикант.

13. Хто з відомих композиторів народився у цих населених пунктах:

- 1) Гриньки; 2) Глухів; 3) Петербург; 4) Свалява; 5) Новоспаське;
- 6) Зальцбург; 7) Ейзенах; 8) Городище; 9) Рорау; 10) Сонцівка;
- 11) Желязова Воля; 12) Бонн; 13) Тихвін; 14) Іржавець; 15) Воткінськ;
- 16) Житомир.

14. Назвіть: 1) найвизначніші твори Й.С. Баха; 2) опери М. Лисенка; 3) найвідоміші опери російських композиторів; 4) найвідоміші світові балети; 5) найвідоміші опери В.А. Моцарта; 6) кількість фортепіанних сонат і симфоній Л. Бетховена; 7) жанри творчості Ф. Шопена; 8) вокальні цикли Ф. Шуберта; 9) дитячі опери К. Стеценка.

15. Назвіть автора та жанр таких творів: 1) “Тарас Бульба”; 2) “Лісовий цар”; 3) “Картинки з виставки”; 4) “Ленінградська”; 5) “Не отвержи мене во время старости”; 6) “Патетична”; 7) “Ромео і Джульєтта”; 8) “Радуйся, ниво неполитая”; 9) “Шехеразада”; 10) “Червона калина”; 11) “Революційний”; 12) “Пер Гюнт”; 13) “Червона рута”; 14) “Вечорниці”; 15) “Петрик і Вовк”; 16) “Хустина”; 17) “Туцульський”; 18) “Незакінчена”; 19) “Камаринська”; 20) “Щедрик”; 21) “Пори року”; 22) “Степ”; 23) “Місячна”.

16. В яких операх діють такі персонажі: 1) Керубіно; 2) Фарлаф; 3) Ескамільо; 4) Андрій; 5) Пімен; 6) Ярославна; 7) Чорномор; 8) Карась; 9) Возний; 10) Ленський; 11) Остап; 12) Настя.
17. Дати визначення наступним термінам: 1) дума; 2) етюд; 3) серенада; 4) увертюра; 5) арія; 6) па-де-де; 7) концерт; 9) квінтет; 10) поліфонія; 11) a capella; 12) диригент; 13) камерний.

Додаток № 6

Рекомендації щодо оформлення відповідей на питання анкети випускного іспиту

- 1. Перелічити види мистецтва:** музика, живопис, скульптура, архітектура, література, хореографія, театр, кіно, декоративно-ужиткове мистецтво, цирк.
- 2. Перелічити засоби музичної виразності:** мелодія, ритм, гармонія, лад, регістр, темп, динаміка, штрихи, фактура, тембр.
- 3. Назвати музичні жанри за способом виконання та кількістю учасників.**
 - Вокально-інструментальні:
 - сольні (пісня, романс, серенада, балада, елегія, баркарола);
 - ансамблеві (дует, тріо, квартет і т.д.);
 - великі (хор, кантата, ораторія, реквієм, меса).
 - Інструментальні:
 - сольні — інструментальна мініатюра і п'єси (прелюдія, токато, фантазія, рапсодія, експромт, музичний момент, етюд, капричіо, скерцо, гумореска, балада, ноктюрн, пісня без слів тощо); соната, сюїта;
 - ансамблеві (соната, дует, тріо, квартет);
 - оркестрові (увертюра, симфонія, концерт, симфонічна сюїта тощо).
 - Музично-театральні: балет, опера, оперета, водевіль, мюзикл.
- 4. Назвати співацькі голоси:**
 - 1) чоловічі (тенор, баритон, бас); 2) жіночі (сопрано, мецо-сопрано, контральто); 3) дитячі (сопрано або дискант, альт).
- 5. Назвати жанри українського музичного фольклору.**

Календарно-обрядові:

 - зимовий цикл — колядки та щедрівки;
 - весняний цикл — веснянки, гаївки та гагілки, русальні пісні;
 - літньо-осінній цикл — купальські та петрівчані пісні, жнивварські пісні.

Родинно-обрядові та родинно-побутові:

 - весільні пісні;
 - плачі та голосіння;
 - колискові пісні.

Дитячі ігри та пісні.

Епос:

- думи;
- історичні пісні.

Ліричні пісні:

- соціально-побутові — козацькі, чумацькі, наймитські, рекрутські та солдатські пісні;
- пісні про кохання.

Жартівливі, жартівливо-танцювальні пісні, коломийки.

Танці: гопак, аркан, козачок.

Пісні літературного походження.

6. Перелічити українські народні інструменти за групами:

- 1) духові: сопілка, денцівка, трембіта, коза (різновид волинки);
- 2) струнні: кобза, бандура, цимбали, ліра, скрипка, басоля;
- 3) ударні: бубон, бугай, решето, тулумбаси та ін.

7. Назвати групи та інструменти класичного складу симфонічного оркестру:

- дерев'яні духові інструменти — флейта, гобой, кларнет, фагот;
- мідні духові інструменти — валторна, труба, тромбон, туба;
- ударні інструменти — литаври та ін. (можна згадати великий та малий барабани, тарілки, трикутник, та ін.);
- струнно-смичкові інструменти — скрипка, альт, віолончель, контрабас.

8. Визначити тактовий розмір танців та їхню національну приналежність:

- 1) 3/4, Австрія, Німеччина; 2) 2/4, Чехія; 3) 3/4, Польща; 4) 3/4 або 3/2, Іспанія; 5) 3/4, Польща; 6) 4/4, Німеччина; 7) 3/4, Франція; 8) 4/4, Франція;
- 9) 3/8, 6/8 – Ірландія, Шотландія; 10) 2/4, Україна; 11) 6/8, Італія; 12) 2/4, Західна Україна; 13) 2/4, Західна Україна.

9. Вказати, скільки частин мають класичні:

- 1) соната – 3 частини; 2) симфонія – 4 частини;
- 3) концерт – 3 частини.

10. Стосовно яких музичних жанрів та форм використовуються ці терміни та поняття: 1) рондо; 2) fuga; 3) рондо, розробка сонатної форми; 4) середній розділ III частини класичної симфонії, менуету або скерцо; ансамбль виконавців; музичний жанр; 5) пісня, куплетна форма; 6) сонатна форма; 7) опера, балет; 8) опера, кантата, меса, пасіон.

11. Назвіть українських і зарубіжних композиторів.

Перелік основних імен може виглядати так:

- XVIII ст. Україна – Максим Березовський, Артемій Ведель, Дмитро Бортнянський; Німеччина – Йоганн Себастьян Бах; Австрія – Йозеф Гайдн, Вольфганг Амадей Моцарт.
- 2) XIX ст. Україна – Семен Гулак-Артемівський, Михайло Вербицький, Микола Лисенко, Михайло Колодечевський; Німеччина – Людвіг ван Бетховен; Австрія – Франц Шуберт; Польща – Фредерік Шопен; Росія

– Михайло Глінка, Модест Мусоргський, Олександр Бородін, Микола Римський-Корсаков, Петро Чайковський.

- 3) ХХ ст. Україна – Микола Леонтович, Кирило Стеценко, Яків Степовий, Станіслав Людкевич, Левко Ревуцький, Борис Лятошинський, Євген Станкович, Мирослав Скорик, Валентин Сильвестров, Леся Дичко, Віталій Губаренко; Росія – Олександр Скрябін, Сергій Рахманінов, Ігор Стравінський, Сергій Прокоф'єв, Дмитро Шостакович; Франція – Клод Дебюссі, Моріс Равель; Австрія – Альбан Берг, Альрнольд Шонберг, Антон Веберн; Німеччина – Карл Орф.

(Доповнення до цього переліку оцінюється додатковими балами.)

12. 1) М. Лисенко 2) Й. Гайдн, В.А. Моцарт, Л. Бетховен; 3) Й.С. Бах; 4) Й. Гайдн; 5) Ф. Шуберт; 6) М. Балакіреєв, М. Мусоргський, М. Римський-Корсаков, О. Бородін, Ц. Кюї; 7) М. Глінка; 8) В.А. Моцарт; 9) С. Гулак-Артемівський; 10) О. Бородін; 11) Д. Бортнянський, М. Глінка; 12) В.А. Моцарт, М. Березовський; 13) М. Дилецький; 14) М. Вербицький, П. Чубинський; 15) М. Лисенко; 16) П. Чайковський; 17) Г. Сковорода.
13. 1) М. Лисенко; 2) М. Березовський, Д. Бортнянський; 3) О. Бородін, В. Косенко, Д. Шостакович; 4) Є. Станкович; 5) М. Глінка; 6) В.А. Моцарт; 7) Й.С. Бах; 8) С. Гулак-Артемівський; 9) Й. Гайдн; 10) С. Прокоф'єв; 11) Ф. Шопен; 12) Л. Бетховен; 13) М. Римський-Корсаков; 14) Л. Ревуцький; 15) П. Чайковський; 16) Б. Лятошинський.
14. 1) “Пасіон за Іоанном”, “Пасіон за Матвієм”, Меса *сі мінор*, “Добре темперований клавір”, Французькі та Англійські сюїти для клавіра; дво- та триголосні інвенції та ін.; 2) “Різдвяна ніч”, “Утоплена”, “Тарас Бульба”, “Енеїда”, “Коза-Дерева”, “Пан Коцький”, “Зима і Весна”, “Ноктюрн”; 3) М. Глінка “Життя за царя”, “Руслан і Людмила”, М. Мусоргський “Борис Годунов”, М. Римський-Корсаков “Снігуронька”, О. Бородін “Князь Ігор”, П. Чайковський “Євгеній Онєгін”; 4) П. Чайковський “Лебедине озеро”, “Лускунчик”, С. Прокоф'єв “Ромео і Джульєтта”, “Попелюшка”; 5) “Весілля Фігаро”, “Дон Жуан”, “Чарівна флейта”; 6) сонат – 32, симфоній – 9; 7) мазурки, полонези, вальси, етюд, ноктюрни, прелюдії, балади, скерцо, експромти, сонати; 8) “Прекрасна мельниківна”, “Зимова путь”; 9) “Лисичка, Котик і Піник”, “Івасик-Телесик”.
15. 1) опера М. Лисенка; 2) балада Ф. Шуберта на вірші Й.В. Гете; 3) фортепіанний цикл М. Мусоргського; 4) симфонія Д. Шостаковича; 5) духовний циклічний хоровий концерт М. Березовського; 6) соната Л. Бетховена; 7) балет С. Прокоф'єва; 8) кантата М. Лисенка на вірші Т. Шевченка; 9) симфонічна сюїта М. Римського-Корсакова; 10) кантата Лесі Дичко; 11) етюд Ф. Шопена; 12) музика Е. Гріга до драми Г. Ібсена; 13) пісня В. Івасюка; 14) музична картина П. Ніщинського до п'єси Т. Шевченка “Назар Стодоля”; 15) симфонічна казка С. Прокоф'єва; 16) кантата-поема Л. Ревуцького на вірші Т. Шевченка; 17) триптих для симфонічного оркестру М. Скорика; 18) симфонія Ф. Шуберта; 19) увертюра М. Глінки; 20) хорова обробка народної пісні М. Леонтовича;

- 21) ораторія Й. Гайдна, програмний цикл фортепіанних мініатюр П. Чайковського і хоровий цикл Б. Лятошинського на слова О. Пушкіна; 22) солоспів Я. Степового на вірші М. Чернявського; 23) соната Л. Бетховена.
16. 1) В.А. Моцарт “Весілля Фігаро”; 2) М. Глінка “Руслан і Людмила”; 3) Ж. Бізе “Кармен”; 4) С. Гулак-Артемівський “Запорожець за Дунаєм”, М. Лисенко “Тарас Бульба”; 5) М. Мусоргський “Борис Годунов”; 6) О. Бородін “Князь Ігор”; 7) М. Глінка “Руслан і Людмила”; 8) С. Гулак-Артемівський “Запорожець за Дунаєм”; 9) І. Котляревський “Наталка Полтавка”; 10) П. Чайковський “Євгеній Онегін”; 11) М. Лисенко “Тарас Бульба”; 12) М. Лисенко “Тарас Бульба”.
17. У відповіді на цю групу питань можна наводити як детальні, так і стислі визначення. Наприклад, “дума — епічний жанр українського музичного фольклору, що виконується соло у супроводі струнного народного музичного інструменту і споріднений із голосінням” — детальне визначення; “дума — жанр українського музичного фольклору” — стисле визначення. Обидва з них є правильними; деталізоване є бажаним, але не обов’язковим. Головна мета цієї групи запитань — перевірити засвоєння учнями базових понять і термінів.

Додаток № 7

Рекомендації щодо оцінювання робіт випускного іспиту

Музична вікторина. Повною вважається відповідь, яка включає прізвище та ініціали композитора, назву твору, частину твору (дію, картину), розділ форми та в окремих випадках тональність. Наприклад, *Л. Ревуцький. Симфонія № 2, I частина, тема головної партії* або *П. Чайковський. Опера “Євгеній Онегін”, V картина, арія Ленського “Что день грядущий мне готовит?”*. Повна відповідь оцінюється в 1 бал. Неповна відповідь оцінюється в 0,5 бала. При остаточному підрахунку балів дві неповні відповіді складають 1 бал. Сума балів становить оцінку учня.

Анкета. Загальна оцінка за анкетування визначається як середня з кожної групи запитань. Кожна з оцінок залежить від повноти і правильності відповідей. Для досягнення об’єктивного результату оцінювання пропонується спосіб оцінювання за балами. Відповідно до нього одним балом оцінюється кожний суттєво важливий елемент відповіді. Наприклад, якщо на запитання щодо композиторів конкретного періоду учень відповів, називаючи тільки прізвище — йому зараховується 1 бал; якщо вказав повне ім’я композитора і його приналежність до відповідної національної культури — зараховується 3 бали. За такою системою загальна кількість балів, що їх можна отримати за правильні відповіді на питання запропонованої анкети (див. додатки № 5 і № 6) для випускного іспиту дорівнює орієнтовно 500 балам. Відповідно розраховуються критерії оцінювання навчальних досягнень учня, а саме:

від 0 до 14 – **1**
від 15 до 29 – **2**

від 30 до 49 – **3**
від 50 до 99 – **4**

від 100 до 149 – **5**

від 150 до 199 – **6**

від 200 до 249 – **7**

від 250 до 299 – **8**

від 300 до 349 – **9**

від 350 до 399 – **10**

від 400 до 449 – **11**

від 450 балів і вище – оцінка **12**

Словник емоційно-образних визначень характеру музики³

МУЗИКА МОЖЕ ЗВУЧАТИ

Радісно <i>Весело</i> <i>Сонячно</i> <i>Променисто</i> <i>Грайливо</i> <i>Запально</i> <i>Іскристо</i> <i>Яскраво</i> <i>Осяйно</i> <i>Завзято</i> <i>Бадьоро</i> <i>Блискуче</i> <i>Феєрично</i> <i>Життєстверджуюче</i> <i>Оптимістично</i>	Урочисто <i>Велично</i> <i>Тріумфально</i> <i>Переможно</i> <i>Заклично</i> <i>Святково</i> <i>Ефектно</i> <i>Захоплено</i> <i>Пишно</i> <i>Помпезно</i> <i>Грандіозно</i> <i>Хвалебно</i> <i>Героїчно</i> <i>Славильно</i> <i>Могутньо</i>	Ніжно <i>Витончено</i> <i>Вишукано</i> <i>Граціозно</i> <i>Елегійно</i> <i>Медитативно</i> <i>Сентиментально</i> <i>Пасторально</i> <i>Поетично</i> <i>Піднесено</i> <i>Лірично</i> <i>Мрійливо</i> <i>Напхнено</i> <i>Задушевно</i> <i>Щиро</i> <i>Проникливо</i> <i>Чарівно</i>
Жартівливо <i>Скерцозно</i> <i>Лукаво</i> <i>Пустотливо</i> <i>Гумористично</i> <i>Грайливо</i> <i>Безтурботно</i> <i>Іронічно</i> <i>З насмішкою</i> <i>Незграбно</i>	Енергійно <i>Мужньо</i> <i>Рішуче</i> <i>Сміливо</i> <i>Бадьоро</i> <i>Пружно</i> <i>Гордо</i> <i>Впевнено</i> <i>Настирливо</i> <i>Наполегливо</i> <i>Маршово</i> <i>По-вольовому</i> <i>Владно</i>	Сумно <i>Жалібно</i> <i>Смутно</i> <i>Журливо</i> <i>Страждально</i> <i>Скорботно</i> <i>Меланхолійно</i> <i>Трагічно</i>

³ Див. також видання Поплавська Ю.О. Методика навчання музичної грамоти в початковій школі: Навчально-методичний посібник. – Вид. 3-є, змінене та доповнене. – Вінниця: Нова книга, 2007. — 128 с.

<p>Стримано <i>Безтурботно</i> <i>Просто</i> <i>Наївно</i> <i>Світло</i> <i>Невимушено</i> <i>Прозоро</i> <i>Умиротворено</i> <i>Статично</i> <i>Шляхетно</i> <i>Галантно</i></p>	<p>Владно <i>Суворо</i> <i>Твердо</i> <i>Грізно</i> <i>Зловісно</i> <i>Сердито</i> <i>Войовниче</i></p>	<p>Схвицьовано <i>Стурбовано</i> <i>Тривожно</i> <i>Щемливо</i> <i>З відчаєм</i> <i>Сполохано</i> <i>Драматично</i> <i>Тремтливо</i> <i>Пристрасно</i> <i>Поривчаста</i></p>
	<p>Масштабно <i>Широко</i> <i>Із розмахом</i> <i>Вагомо</i> <i>Безмежно</i> <i>Космічно</i> <i>Масивно</i> <i>Монументально</i> <i>Масштабно</i> <i>Насичено</i></p>	<p>Молитовно <i>Побожно</i> <i>Благоговійно</i> <i>Упокорено</i> <i>Смирено</i> <i>Стримано</i> <i>Зосереджено</i> <i>Умиротворено</i> <i>Благально</i> <i>Аскетично</i></p>
	<p>Грізно <i>Гнівено</i> <i>Зловісно</i> <i>Шалено</i> <i>Жорстко</i> <i>Загрозливо</i> <i>Войовниче</i> <i>Агресивно</i></p>	<p>Таємниче <i>Загадково</i> <i>Фантастично</i> <i>Заворожено</i> <i>Вкрадливо</i> <i>Магічно</i> <i>Примарно</i> <i>Інтригуюче</i> <i>Містично</i> <i>Диявольськи</i></p>

БІБЛІОГРАФІЯ

Видання українською мовою

1. Антонович М. *Musica sacra*: Збірник статей з історії української церковної музики. – Львів, 1997.
2. Архімович Л., Гордійчук М. М. Лисенко. Життя і творчість. – К.: Музична Україна, 1992.
3. Архімович Л. Українська класична опера. – К., 1957.
4. Асєєв Ю.С. Джерела. Мистецтво Київської Русі. – К., 1980.
5. Барсова І. Книга про оркестр. – К., 1981.
6. Бас Л. Розповіді про композиторів. Вип. 1-5. – К., 1976 – 1980.
7. Батицький М. Музична мозаїка. – К., 1990.
8. Батицький М. Як ти знаєш музику? – К., 1988.
9. Бенч-Шокало О. Український хоровий спів: актуалізація української звичаєвої традиції: Навчальний посібник. – К., 2002.
10. Бережна Т.М. Музичні оповідки. Ч.1. – Донецьк, 2008.
11. Бодак Я.А. Зарубіжна музична література: Програма-конспект для державних початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів. – К., 2001.
12. Борисевич Ж.В., Ведущева Т.В., Хрустальова Н.О., Яковчук Н.Н. Українська музична література. Світова музична література: Розгорнутий тематичний план для початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів. – Київ, 2003.
13. Букреєва Г.Б. Цікава музика. Музично-дидактичні ігри. 5-8 класи: Навчальний посібник для учнів основної школи. – Тернопіль, 2005.
14. Булат Т. Яків Степовий. – К., 1980.
15. Василенко К.Ю. Український танець: Підручник. – К., 1997.
16. Воронай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис у 2-х томах. – К., 1990.
17. Герасимова-Персидська Н. Музика тиші (про композитора В. Сильвестрова) // *Art-line*. – 1997. – № 9. – С. 22–23.
18. Герасимова-Персидська Н. Хоровий концерт на Україні в XVII – XVIII ст. – К., 1978.
19. Гордійчук М. Леся Дичко. – К., 1978.
20. Гордійчук М. Микола Леонтович. – К.: Музична Україна, 1972.
21. Гордійчук М. М. Калачевський. – К., 1954.
22. Горюхіна Н. Еволюція періоду. – К.: Музична Україна, 1975.
23. Гриневецький І. А.К. Вахнянин. – К., 1961.
24. Грица С.Й. Мелос української народної епіки. – К., 1979.
25. Гукова В.В. Світова музична література. Навчальний посібник для ДМШ.

- 1 рік навчання. – К., 2006.
26. *Гумінська О.О.* Уроки музики в загальноосвітній школі: Методичний посібник. – Тернопіль, 2005.
 27. *Дієзи в ключі: Оповідання про музику / Упоряд. та вступна стаття В.Я. Л'янова.* – К.: Музична Україна, 1969.
 28. *Довженко В.* Нариси з історії української радянської музики, в 2-х томах. Т.1. – К., 1957; Т.2. – К., 1967.
 29. *Д. Шостакович і Україна: матеріали круглого столу, присвяченого 90-річчю від дня народження Д. Шостаковича / Ред.-упор. М. Копиця* – К., 1997.
 30. *Закувала зозуленька: Антологія української народної поетичної творчості: Для старшого шкільного віку.* – К.: Веселка, 1998.
 31. *Збірка нормативних документів та методичних рекомендацій з питань організації адміністративно-господарської діяльності та навчально-виховного процесу початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів системи Міністерства культури і мистецтв України. Ч.1. – Вип. 4-й.* – Сімферополь, 2006.
 32. *Зінич О.В.* Українська музична література: Програма для ДМШ (проект). – К., 1993.
 33. *Зінькевич О.* Муза молода? Молода муза? // *Сучасність.* – 1995. – №9. – С. 148 – 152.
 34. *Іваницький А.І.* Українська народна музична творчість: Посібник. – К.: Музична Україна, 1990.
 35. *Іванов Н.* Оркестр українських народних інструментів. – К., 1981.
 36. *Іванова І.Л., Куколь Г.В., Черкашина М.Р.* Історія опери: Західна Європа. XVII – XIX століття: Навчальний посібник. – К.: Заповіт, 1998.
 37. *Іванова І., Мізітова А., Некрасова Н.* Класична музична література XVII – першої половини XIX ст.: Навч. посібник. – К., 2003.
 38. *Історія української дожовтневої музики / Заг. ред. та упор. О.Я. Шреєр-Ткаченко.* – К., 1969.
 39. *Історія української музики в 6-ти томах. Т.1.* – К., 1989; Т.2, 3. – К., 1990; Т.4. – К., 2004.
 40. *Історія української радянської музики.* – К.: Музична Україна, 1990.
 41. *Кабалевський Д.* Як розповідати дітям про музику? – К., 1982.
 42. *Калинова сопілка: Антологія української народної прозаїчної творчості: Для старшого шкільного віку.* – К.: Веселка, 1998.
 43. *Кияновська Л.* Українська музична культура. Навчальний посібник для ВНЗ I-II р.а. – К., 2002.
 44. *Кияновська Л.* Мирослав Скорик: творчий портрет композитора в дзеркалі епохи. – Л.: Сполом, 1998.
 45. *Кияновська Л.* Стильова еволюція галицької музичної культури XIX – XX ст. – Тернопіль: СМП “Астон”, 2000. – 339 с.
 46. *Колесса Ф.* Мелодії українських народних дум. – К., 1969.
 47. *Колесса Ф.* Шкільний співаник. – К., 1993.
 48. *Корній Л.* Історія української музики. Ч.1.: Від найдавніших часів до

- середини XVIII ст. – К. – Х. – Нью-Йорк: Видавництво М.П.Коць, 1996 .
49. *Корній Л.* Історія української музики. Ч.ІІ.: Друга половина XVIII ст. – К. – Х. – Нью-Йорк: Видавництво М.П.Коць, 1998 .
50. *Корній Л.* Історія української музики. Ч.ІІІ.: ХІХ ст. – К. – Х. – Нью-Йорк: Видавництво М.П. Коць, 2001.
51. Косенко В.С.: погляд з 90-х років (до 100-річного ювілею) /Редактор-упорядник К.І. Шамаєва – К., 1997.
52. *Кузик В.* Ставимо крапку над “і” // Музика. – 1996. – № 3. – С. 21–23.
53. *Лісецький С.* Кирило Стеценко. – К., 1974.
54. *Лісецький С.* Програма з української музичної літератури для ДМШ. – К., 1989.
55. *Лісецький С.* Українська музична література. Учбовий посібник для 4 – 5 класів ДМШ. – К., 1991.
56. *Лісецький С.* Українська музична література. Навчальний посібник для 6 класу ДМШ. Вид. 2-е – Вінниця: Нова книга, 2005.
57. *Лісецький С.* Українська музична література. Учбовий посібник для 7 класу ДМШ. – К., 1993.
58. *Лобова О.В.* Уроки музики в 2 (1) класі початкової школи: Посібник для вчителя. – К., 1998.
59. Методика викладання музично-теоретичних і музично-історичних предметів (музична школа – училище – консерваторія): Збірник статей / Упорядник В.Самохвалов. – К.: Музична Україна, 1983.
60. Музична література в таблицях і схемах: Дидактичний матеріал для учнів ДМШ (І-ІV рік навчання) / Упор. В.В. Гукова, М.А. Іванова – К., 2005.
61. Музична література в тестових завданнях та кросвордах. 1 рік навчання / Упоряд. О.М. Романенко – К., 2001, 2006.
62. Музичні ігри як засіб творчого розвитку дітей дошкільного віку: Методичний посібник / Укл. А.Г. Курчивенко – К., 2006.
63. Музичний фольклор з Полісся у записах Ф. Колесси та К. Мошинського. – К., 1995.
64. *Муха А.І.* Композитори України та української діаспори: Довідник. – К.: Музична Україна, 2004.
65. Назустріч дітям: Методичні пошуки викладачів музично-теоретичного відділу Дніпропетровської ДМШ № 6. – Дніпропетровськ, 2006.
66. *Островський В.М., Сидір М.В.* Вчимося музики. 1-8 класи. Посібники-зошити. – Тернопіль, 2004, 2005.
67. *Очаковська Ю.О., Смаглій Г.А.* Музика: Методичні розробки уроків для 2 класу середньої загальноосвітньої школи. – Харків, 2002.

68. *Павлишин С.* Василь Барвінський. – К.: Музична Україна, 1990.
69. *Павлишин С.* Музика ХХ століття. – Львів, 2005.
70. *Пархоменко Л.* Петро Ніщинський. – К., 1989.
71. *Побережна Г.І., Щериця Т.В.* Загальна теорія музики: Підручник. – К.: Вища школа, 2004.
72. *Полонська-Василенко Н.* Історія України: У 2-х томах. Вид. 2-е. – К: Наукова думка, 1993.
73. *Поплавська Ю.О.* Методика навчання музичної грамоти в початковій школі: Навчально-методичний посібник. – Вид. 3-е, змінене та доповнене. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 128 с.
74. Розповіді про композиторів. Вип. 1: Бах. Гендель. Вівальді. Д. Скарлатті. Березовський. Бортнянський / Упоряд. Я. Якуб'як – К., 1994.
75. Розповіді про музику. Вип. 1 – 7-й. – К., 1975 – 1987.
76. *Ростовський О.Я.* Методика викладання музики в основній школі: Навч.-метод. посібник. – Тернопіль, 2001.
77. *Ростовський О.Я.* Методика викладання музики в початковій школі: Навч.-метод. посібник. – Тернопіль, 2001.
78. *Самохвалов В.* Борис Лятошинський. – К., 1981.
79. *Скуратівський В.* Святвечір. У 2-х книгах. – К., 1994.
80. *Смець В.* Кобза та кобзарі. – К., 1993.
81. *Смоляк О.С.* Українське народознавство. 1 клас :. Посібник для вчителя. – Тернопіль, 1997.
82. *Степанченко Г.* Яків Степовий. – К., 1987.
83. *Стецюк Р.* Віктор Косенко. – К., 1974.
84. *Субтельний О.* Україна. Історія. – К., 1991.
85. Твій друг – музика: Книга для юнацтва / Автор-упоряд. К. Черпухова. – К., 1980.
86. Твій друг – музика: Календар для юнацтва на 1982 рік / Автор-упоряд. К. Черпухова. – К., 1981.
87. *Терещенко Н., Терещенко О.* Стародавні пісні степової України та Східного Поділля. – Кіровоград, 1998.
88. Українська музична спадщина: Статті. Матеріали. Документи. Вип. 1. – К., 1989.
89. Українське музикознавство. Вип. 27. – К., 1992 (присвячене творчості М. Лисенка).
90. Український музичний архів. Документи і матеріали з історії української музичної культури. Вип. 2. – К., 1999.
91. Українські народні пісні в записах Олександра Потебні. – К., 1988.
92. Українські народні пісні в записах Софії Тобілевич. – К., 1982.
93. Українські народні танці / Упоряд., вступ. стаття А.І. Гуменюк – К.; Наукова думка, 1965.
94. Хрестоматія української дожовтневої музики. Ч.1. – К., 1974.
95. Хрестоматія української дожовтневої музики. Ч.2. – К., 1976.
96. *Хрононкурт Н.* Музика як мова звуків. Шлях до нового розуміння музики. – Суми: Собор, 2002.

97. *Шамаєва К.І.* Митці. Освіта. Час: З архівних джерел. – Житомир, 2005.
98. *Швачко Т.* Світова музична література. Вип.1-й. – К., 1998.
99. *Шреєр-Ткаченко О.Я.* Григорій Сковорода – музикант. – К., 1972.
100. *Шреєр-Ткаченко О.Я.* Історія української музики. Ч. 1. – К., 1980.
101. *Юцевич Ю.Є.* Музика: Словник-довідник. – Тернопіль, 2003.
102. *Якуб'як Я.* Микола Лисенко і Станіслав Людкевич: Монографія. – Львів: ДВЦ НТШ, 2003.

Видання російською мовою

- *Аверьянова О.И.* Отечественная музыкальная литература XX века. Учебник для ДМШ. 4-й год обучения. – М., 2006.
- *Акимова Л.Ю.* Музыкальная литература: Дидактические материалы. Вып. I-IV. – М., 2002.
- *Асафьев Б.* Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании. – Л., 1974.
- *Асафьев Б.* Музыкальная форма как процесс. – М.: Музыка, 1979.
- *Асафьев Б.* Путеводитель по концертам: Словарь. – М.: Советский композитор, 1978.
- *Асафьев Б.В.* Симфонические этюды. – Л.: Музыка, 1970.
- *Ауэрбах Л.* Рассказы о вальсе. – М., 1980.
- *Бейдер Т.А., Венгрова Т.Е., Критская Е.Д. и др.* Музыка в 4-7 классах: Методическое пособие для учителя. – М., 1986.
- *Бернштейн Л.* Концерты для молодежи. – Л., 1991.
- 10. *Бернштейн Л.* Музыка – всем. – М., 1978.
- 11. *Боффи Г.* Большая энциклопедия музыки. – М., 2006.
- 12. *Брянцева В.* Мифы Древней Греции и музыка. – М., 1988.
- 13. *Васина-Гроссман В.* Музыка и поэтическое слово. Ч.1. – М.: Музыка, 1972; Ч. 2-3. – М.: Музыка, 1978.
- 14. *Васина-Гроссман В.* Первая книжка о музыке. Изд. 5-е. – М.: Музыка, 1988.
- 15. *Вендрова Т.* Музыка в школе и интонационное учение Асафьева // Советская музыка. – 1980. – № 6. – С. 87 – 89.
- 16. *Вендрова Т.* Художественно-педагогический анализ на уроке музыки // Музыка в школе. – 1989. – № 3. – С. 10–15.
- 17. *Ветлугина Н.* Музыкальный букварь. – М.: Музыка, 1989.
- 18. *Владимиров В., Лагутин А.* Музыкальная литература: Учебник для 4 класса ДМШ. – М., 1986.
- 19. Волшебная музыка. Сказки о музыке и мастерах музыкантах / Сост. А. Стельмашенко. – К., 1989.
- 20. *Галацкая В.* Музыкальная литература зарубежных стран: Учебное пособие. Вып. 1-й. – М., 1985.; Вып. 3-й. – М., 1989.
- 21. *Гейлиг М.Ф.* Очерки по методике преподавания музыкальной литературы. –

- М.: Музыка, 1966.
22. *Гивенталь И., Щукина-Гингольд Л.* Музыкальная литература: Учебное пособие. Вып. 1-й. – М., 1984; Вып. 2-й. – М., 1986.
 23. *Горюхина Н.* Эволюция сонатной формы. – Изд. 2-е. – К.: Музычна Украина, 1973.
 24. *Дмитриева Н. А., Акимова Л.И.* Античное искусство. – М., 1988.
 25. *Друскин М.* История зарубежной музыки: Учебник. Вып. 2-й. – М., 1979.
 26. *Еременко К.* Музыка от ледникового периода до века электроники. В 2-х книгах. – М.: Советский композитор, 1991.
 27. *Зильбеквит М.А.* Мир музыки: Очерк. – М., 1988.
 28. *Зинькевич Е.С.* Динамика обновления: Украинская симфония на современном этапе в свете диалектики традиции и новаторства (1970-е – нач. 80-х гг.). – К.: Музычна Украина, 1986.
 29. *Зинькевич Е.* Метафоры музыкального постмодерна // Искусство XX века: уходящая эпоха? – Н.Новгород, 1997. – С. 259-271.
 30. *Зинькевич Е.* Пение мира о самом себе (про композитора В. Сильвестрова) // Art-line. – 1997. – № 9. – С.24 – 26.
 31. *Иофис Б.Р.* Музыкальная литература. Примерная программа и методические рекомендации. Для ДМШ и музыкальных отделений ДШИ. – М., 2004.
 32. История русской музыки. В 10 томах. – М., 1983 – 2007.
 33. *Кабалевский Д.* Про трёх китов и про многое другое. – М.: Детская литература, 1972.
 34. Как преподавать музыкальную литературу: Сб. статей. – М., 2007.
 35. *Калинина Г.Ф.* Игры на уроках музыкальной литературы. Вып. 1-3. – М., 2003, 2004, 2006.
 36. *Калинина Г.Ф.* Музыкальная литература. Тесты. Вып. 1-3. – М., 1999 – 2006.
 37. *Калинина Г.Ф., Егорова Л.Н.* Музыкальная литература. Тесты. Вып. 4. – М., 2005.
 38. *Касл К.* Балет // Детская энциклопедия. – М., 2001.
 39. *Кауфман Л.* О популярных украинских народных песнях и их авторах. – М., 1973.
 40. *Кауфман Л.* С. Гулак-Артемовський. – К., 1962.
 41. *Кац Б.* Времена – люди – музыка: Документальные повести о музыке и музыкантах. – Л., 1988.
 42. *Кленов А.* Там, где музыка живет. – М., 1985.
 43. Книга о музыке: Популярные очерки / Сост. Г. Головинский, М. Ройтерштейн. – М., 1988.
 44. *Когоутек Ц.* Техника композиции в музыке XX века. – М.: Музыка, 1976.
 45. *Конен В.* История зарубежной музыки: Учебник. Вып. 3. – М., 1981.
 46. *Конен В.* Рождение джаза. – 2-е изд. – М.: Советский композитор, 1990. – 320 с.
 47. *Лагутин А.И.* Примерная программа и методические рекомендации по

- учебной дисциплине “Музыкальная литература” для ДМШ и музыкальных отделений ДШИ. – М., 2002.
48. *Лагутин А.И.* Методика преподавания музыкальной литературы в детской музыкальной школе. – М., 1982.
 49. *Левик Б.В.* Музыкальная литература зарубежных стран: Учебное пособие. Вып. 2, 4, 5. – М., 1980, 1981.
 50. *Ливанова Т.* История западноевропейской музыки до 1789 года: Учебник. В 2-х кн. Кн. 1: От античности к XVIII веку. Кн. 2: XVIII век. – М., 1986, 1982.
 51. *Лисичкина О.Б.* Мировая художественная культура: Древний мир. Средние века. Возрождение. – М., 2004 – 2005.
 52. *Лисянская Е.Б.* Методические рекомендации по преподаванию музыкальной литературы. – М., 1990.
 53. *Лисянская Е.Б.* Музыкальная литература: Методическое пособие. – М., 2001.
 54. *Михеева Л.* Музыкальный словарь в рассказах. – М., 1988.
 55. *Михеева Л., Розова Т.* В мире оперы. – Л., 1989.
 56. *Могилевская С.* У лиры семь струн. – М., 1981.
 57. Музыка XX века: очерки в 2-х частях, 5-ти книгах. – М.: Музыка, 1976 – 1987.
 58. Музыкальная энциклопедия в 6-ти томах. – М.: Советская энциклопедия, 1978.
 59. Музыкальные жанры / Общая ред. Т.В. Поповой – М., 1968.
 60. *Нестъев И.* Как понимать музыку. – М., 1962.
 61. *Никитин Б.С.* Чайковский. Старое и новое. – М.: Знание, 1990.
 62. *Осовицкая З., Казаринова А.* В мире музыки: Учебное пособие по музыкальной литературе для преподавателей ДМШ. 1-й год обучения. – М. – СПб., 1997.
 63. *Островская Я., Фролова Л.* Музыкальная литература в определениях и нотных примерах: 1-й год обучения. Учебное пособие для ДМШ. – СПб., 1998.
 64. *Островская Я., Фролова Л., Цес Н.* Рабочая тетрадь по музыкальной литературе: 1-й год обучения. – СПб., 1999.
 65. *Островская Я., Фролова Л., Цес Н.* Рабочая тетрадь по музыкальной литературе зарубежных стран: Учебное пособие для ДМШ. – СПб., 2004.
 66. *Павлишин С.* Валентин Сильвестров. – К., 1989.
 67. *Панова Н.В.* Зарубежная музыкальная литература. Рабочая тетрадь для 5 класса ДМШ. – М., 2002.
 68. *Панова Н.В.* Русская музыкальная литература. Рабочая тетрадь для 6 – 7 классов ДМШ. Ч. 1-2. – М., 2004, 2005.
 69. *Первозванская Т.* Мир музыки. Полный курс теоретических дисциплин – СПб., 2004 – 2006.
 70. Программа по слушанию музыки для ДМШ/ДШМ УМЦ. – СПб., 2007.
 71. *Прохорова И.* Музыкальная литература зарубежных стран. Учебник для

- 5 класса ДМШ. – М., 1990.
72. Прохорова И., Скудина Г. Советская музыкальная литература Учебник для 7 класса ДМШ. – М., 1984.
73. Рзянкина Т.А. “Князь Игорь” – опера А. Бородина. – М., 1975.
74. Розеншильд К. История зарубежной музыки: Учебник. Вып. 1. – М., 1969.
75. Руднев В.П. Словарь культуры XX века: Ключевые понятия и тексты. – М.: Аграф, 1997.
76. Русская музыка в школе: Методические очерки. – М., 1998.
77. Рыцарева М. Композитор Д. Бортнянский. – Л., 1979.
78. Рыцарева М. Композитор М. Березовский. – Л., 1983.
79. Савенко С. Заметки о поэтике современной музыки // Современное искусство музыкальной композиции: Сб. трудов. – Вып. 79. – М., 1985. – С. 5–16.
80. Сказка в творчестве Н.А. Римского- Корсакова. – 1987.
81. Скудина Г. Рассказы о Иоганне Себастьяне Бахе. – 1988.
82. Смирнова Э. Русская музыкальная литература. Учебник для 6 класса ДМШ. – 1989.
83. Смолина Е.А. Современный урок музыки: творческие приемы и задания. – Ярославль, 2006.
84. Слово о музыке: Рус. Композиторы XIX в.: Хрестоматия / Сост. В.Б. Григорович, З.М. Андреева – 2-е изд., испр. – М.: Просвещение, 1990.
85. Стасов В.В. Избранные сочинения. В 3-х томах. – М.: Искусство, 1970.
86. Столпянский П. Музыка и музицирование в старом Петербурге / Комментарий А. Розонова. – 2-е изд. – Л.: Музыка, 1989.
87. Сухомлинский В.А. Сто советов учителю. – К.: Радянська школа, 1984.
88. Тарасов Л. Волшебство оперы. Очерки. – Л., 1979.
89. Тихонова А.И. Возрождение и барокко: Пособие для ДМШ и ДШМ. – М., 2003.
90. Токарская М.Н. Развитие активности музыкального сознания: на примере предмета “Музыкальная литература” в ДМШ.: Автореферат диссертации кандидата искусствоведения. – М., 1996.
91. Третьякова Л.С. Русская музыка XIX века. – М., 1976.
92. Третьякова Л.С. Страницы русской музыки (Русская классическая музыка на рубеже XIX–XX вв.). – М., 1979.
93. Фролов А. Музыкальная литература: Учебник для 3-4 классов ДМШ (в 2-х кн.). – Спб., 2005.
94. Халабузарь П, Попов В., Добровольская П. Методика музыкального воспитания. – М.: Музыка, 1990.
95. Хитц К. Петер в стране музыкальных инструментов. – М., 1989.
96. Холопова В.Н., Бойцова Н.В., Акишина Е.М. Музыкальное содержание. Методическое пособие для педагогов ДМШ и ДШМ. – М., 2005.
97. Царёва Н.А. Слушание музыки. Методическое пособие. – М., 2002.
98. Царёва Н.А. Уроки госпожи Мелодии. Учебники для ДМШ по предмету

“Слушание музыки”. 1 – 3 классы. – М., 2002.

99. Цуккерман В. Музыкальные жанры и основы музыкальных форм. – М.: Музыка, 1964.
100. Чекан Ю. Абсурд – смысл – абсурд // Art-line. – 1997. – № 2. – С.16 – 17.
101. Энциклопедический словарь юного музыканта. – М., 1985.

Польською мовою:

1. *Crampton L., Rees D. Rock & Pop.* Warszawa, 2003.
2. Kronika opery (opracowanie całości – Marian B. Michalik). – Warszawa, 1993.

Мультимедійні видання:

1. Детская энциклопедия Кирилла и Мефодия. «NEW MEDIA GENERATION» – 2007 (DVD).
2. Учимся понимать музыку. Практический курс. Школа развития личности Кирилла и Мефодия. «NEW MEDIA GENERATION» – 2007 (CD).
3. Barok. Muzyczne wkdrywki. Wydawnictwo naukowe PWN SA – 1998 (CD).